

NAGYVÁRADI
KÖNYVKÖTÉSZETI
EMLÉKEK

A 18. SZÁZAD MÁSODIK FELÉBŐL

**NAGYVÁRADI
KÖNYVKÖTÉSZETI EMLÉKEK
A 18. SZÁZAD MÁSODIK FELÉBŐL**

Összeállította:
EMŐDI ANDRÁS

Nagyvárad Római Katolikus Püspökség

Varadinum Script Kiadó

Nagyvárad, 2011

Megjelent a
NEMZETI ERŐFORRÁS MINISZTERIUM

támogatásával

Lektorálta
MUCKENHAUPT ERZSÉBET

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
EMŐDI ANDRÁS
Nagyváradai könyvkötészeti emlékek a 18. század második feléből /
red. Emődi András. – Oradea: Varadinum Script, 2011
ISBN 978-606-8307-20-6
I. Emődi, András (red.)
002(498 Oradea)"17"

A magyarországi könyvkötészet történetének 18. századi fejezete, annak levéltári vonatkozásai mindmáig kellően nem kutatottak, számtalan kisebb vidéki város könyvkötőiről, munkásságukról, műhelyeikről jóformán semmit sem tudunk, ismereteink igencsak hézagosak. Lényegesen előrehaladottabb a könyvkötő céhek történetének a feldolgozása (Pozsony, Nagyszombat, Lőcse, Kassa, Debrecen, Buda, Pest, Sopron), hiszen e testületek fennmaradt iratállományai és a városi levéltárak rájuk vonatkozó utalásai sokkal inkább elérhetővé tették működésük megismerését, mint a céhes kereteken kívül, esetleg csak filiálisként, magányosan dolgozó mesterekét.¹

Ami a 18. században keletkezett kötések művészettörténeti szempontú kutatását illeti, Romhányi Károly összefoglaló munkája a század második felében divatos, csak a gerincmezőkön díszített, aranyozott kötéseinek vizsgálatát nem tekintette elsődleges feladatnak, így a sokszor könyvtáranként egységes kötéstípusok vizsgálatáról is lemondott, az akkori történeti kötések legnagyobb hányadának elemzését az utókorra bízta, kifejezetten csak a kötéstáblákon is díszített példányokkal foglalkozott.² Nyilván e munka aligha leküzdhető gyakorlati akadályokba ütközött volna, hiszen a régi könyvanyaggal rendelkező bibliotékák egyenként többbezer, esetenként több tízezres kötetszámú állományainak tételes szemrevételezése és a vonatkozó levéltári anyag kutatása messze meghaladta volna a lehetőségeit. Hét évtizeddel e monografikus mű megjelenése után a könyvtörténész megállapítása szerint továbbra is: *a magyarországi barokk kötések motívumok, azaz bélyegzők alapján történő elemzése és műhelybe sorolása is még hátra van.*³ A fővárosi Ráday Gyűjtemény könyvtárában található és konkrét mesterhez, műhelyhez köthető 18. századi kötéseknek világhálón is elérhető, látványos és azonosításra rendkívül jól használható elektronikus katalógusa Magyarországon mindeddig egyedülálló kötéstörténeti vállalkozásnak tekinthető.⁴ Ugyancsak kivételszámba megy Veszprém megye könyvkötői hagyatékának és a vonatkozó levéltári dokumentumoknak a teljességre törekvő feldolgozása.⁵ Róth András Lajos (Székelyudvarhely) kezdte el a jelentősebb székelyföldi könyvgyűjteményekben fellelhető 18-19. századi színes papírkötések és előzékek (dúcnyomásos, márvány- és brokátpapírok stb.) felmérését.

¹ J[ÓZSÁNÉ] HALÁSZ Margit: *A magyarországi könyvkötőcéhek történetéből.* = Tanulmányok a kézműipar történetéből. Veszprém, 1999.

² ROMHÁNYI Károly: *A magyar könyvkötés művészete a XVIII–XIX. században.* Bp., 1937. 38.

³ ROZSONDAI Marianne: *A könyvkötés mint a proveniencia egyik tanúja.* = Gazdaságtörténet–Könyvtártörténet. Emlékkönyv Berlász Jenő 90. születésnapjára. Bp., 2001. 365.

⁴ *A Ráday műemlék könyvtár 18. századi könyvkötéseinek katalógusa.* <http://www.rgy.hu/muller/index.html>

⁵ KONCZ PÁL: *Könyvkötők a 18–19. századi Veszprém megyében.* = MKSz 1992. 332–347; Uő: *Könyvkötések Pápáról a 18–19. századból.* = Pápai múzeumi értesítő 1995. 237–246; Uő: *Franz Gröndler veszprémi könyvkötőmester (1760–1845).* = A Veszprém megyei múzeumok közleményei 2006. 209–225.

A szakirodalom – Gárdonyi Albert közlései nyomán – Nagyvárad vonatkozásában eddig egyetlen 18. századi könyvkötő adatot ismert, *Zalonyi Nagy József* (néhol *János*) *nagyvárad compactor* 1732 decemberi budai könyvvásárlása és annak művelődéstörténeti vonatkozása kapcsán.⁶ A név egyértelmű elírás, nyilvánvalóan *zalányi* (*zaláni*) nemesi előnévről van szó, viselője tehát székelyföldi, háromszéki származású volt. Zalony helységnév a Kárpát-medencében ugyanis nincs, mint ahogy Zalonyi személynevet az elérhető nyomtatott és elektronikus adatbázisokban sem találtunk. Gárdonyi adata egy nagy kérdőjelet vet fel, ugyanis a név ismert viselője – azaz helyesen: Zalányi Nagy József – éppen ebben az időszakban, az 1730-as, 40-es években Csáky Miklós váradai püspök gazdatisztje, a béli uradalom (ispánság) provizora volt. 1744 körül ottani házát és malmát, melyet szolgálataiért Csákytól kapott, az alakuló helyi plébániának ajándékozta. A források szerint valóban erdélyi származású, protestánsból megtért férfiú volt.⁷ Úgy gondoljuk, hogy könyvkötő-könyvkereskedő legfennebb az uradalmi szolgálatba állása előtt lehetett, hiszen Gárdonyi forrásai szerint egész évben Erdélyt és „Oláhországot” járta a könyvportékával, és ez a tény összeegyeztethetetlen az egyik legfontosabb akkori uradalmi tisztség viselésével. Az viszont biztosra vehető, hogy jól beszélt románul, erdélyi származása és évtizedes béli tartózkodása okán is. Ez utóbbi tény egybevág Gárdonyi adataival. A nagyvárad conscriptiókban 1740–1753 között fordul elő egy *nobilis Josephus Nagy*, kinek Újváros előkelő részén, a *Közép* utcán volt adómentes háza, és 1757. május 19-én halt meg, 53 esztendősen.⁸ Hihetőleg emberünkéről van szó, aki Váradra költözhetett vidéki uradalmi szolgálatteljesítése után. Visszatérve Gárdonyi közlésére, ami Nagyvárad városának 1732. évi műveltségi állapotát illeti, kétséges, hogy akkor „nagybani” könyvkötéssel vagy könyvkereskedéssel érdemes lett volna – legalábbis helyi szinten – foglalkozni. A nagyobbik városrész (Újváros) lakossága alig érte el a 2000 főt, annak is legalább harmada a görög-keleti felekezethez tartozó szerb, görög, macedo-román. A szintén idegenből idetelepedett magyarok és németek jó részét mesteremberek és inasok, szolgáltók serege tette ki, a két–három évtizeddel későbbi hagyatéki leltárak is legfennebb egy-két imakönyvet, szentek életét jeleznek még a jómódú polgárság köreiből is. Az egyházi és a csatlakozó oktatási intézmények éppen csak indulóban voltak, a Rákóczi–szabadságharc ideje alatti teljes

⁶ GÁRDONYI Albert: *Magyarországi könyvnyomdászat és könyvkereskedelem a 18. században, különös tekintettel Budára és Pestre*. Bp., 1917. 26–28; Uő: *Hazai könyvtermelésünk a könyvkereskedés önállósítása korában*. = MKSz 1944. 151–152.

⁷ BUNYITAY Vince: *A váradai püspökség története alapításától a jelenkorig. IV. kötet. A váradai püspökök a száműzetés és az újraalapítás korában (1566–1780)*. Debrecen, 1935. 269; *Schematismus historicus venerabilis cleri Dioecesis Magno–Varadinensis Latinorum*. Nagyvárad, 1896. (hasonmása: Nagyvárad, 2010.) 287; Az adatot megerősíti az 1752. évi *canonica visitatio* adata is: Román Nemzeti Levéltár Bihar megyei igazgatósága (a továbbiakban RNLBmI) / Római Katolikus Püspökség Egyházmegyei Levéltára (fondul Episcopiei Romano-Catolice, Diecesana) / 442. iratköteg.

⁸ EMÓDI András: *Nagyvárad város lakossága és archontológiája a 18. században (1713–1785). Adattár = Miscellanea Historica Varadinensia II*. Nagyvárad, 2010. 129, 140, 148, 165; RNLBmI / Anyakönyvek (Fondul de Stare Căvilă), 715 sz. kötet.

pusztulást követően, és a helyi szemináriumi nyomda majd csak 1745-től termelt. Négy-öt kanonok legfennebb néhány tucatnyi, esetenként egy-kétszáz könyvből álló gyűjteményei voltak ezidőtájt a legjelentősebb könyvtárak a városban. Zalányi Nagy József, amennyiben tényleg *compactior* és könyvkereskedő volt (bár ha az 1740-es évek derekán már kiszolgált gazdatiszt volt, 1732–1734. évi könyvkötősege erősen kétségesnek tűnik, de legalábbis kérdőjeleket vet fel), úgy tevékenységét leginkább Nagyváradon kívül fejthette ki. Kíváncsiak lettünk volna a nagyvárad tanácsai jegyzőkönyv Zalányi Nagy-ra vonatkozó bejegyzésére, ugyanis Gárdonyi említi, hogy pénztartozási ügyében a budai tanács leiratára hivatalosan válaszoltak 1734. október 30-án. A ma is létező váradai jegyzőkönyvben ennek semmi nyoma nincs. 1738-ban Zalányi a debreceni városi nyomda adósait feltüntető jegyzékben is szerepelt.⁹ Személye, esetleges könyvkötői munkássága egyelőre a megoldatlan kérdések sorát szaporítja.

Ugyancsak egyetlen konkrét könyvkötést vélt váradinak az eddigi irodalom.¹⁰ Az 1722. évi nagyváradai kincstári javakat jegyzékelő ívrét méretű kézirat (*Conscriptio Universorum Bonorum Fiscalium Varadiensium ...*) és kötése a pozsonyi kamarai levéltárban maradt fenn (*Urbaria et Conscriptioes* 17/9). A tábláján vaknyomásos kötés nagyváradai provenienciája véleményünk szerint kétséges. 1722-ben szinte kizárt, hogy könyvkötő (műhely) működött volna a városban, a Nagyvárad térségében lévő kamarai birtokokra vonatkozó kéziratot utólag bárhol beköthették, példának okáért éppen a komoly könyvkötői bázissal rendelkező Pozsonyban.

Kijelenthető továbbá, hogy a 18. század folyamán Nagyvárad nem tartozott a debreceni könyvkötő céh filiális hálózatahoz, mint a későbbiekben, a következő század során. A türelmi rendelet előtti időszakban semmiképpen. A városi polgárjog elnyerése és a mesterség üzésének előfeltétele úgy a káptalan hűbéri hatalma alatt élő Újváros, mint a püspökség birtokában lévő Váradolaszi esetében a katolikus felekezethez tartozás volt. A letelepedni óhajtókat alaposan „megszűrte” a hűbérúr és a katolikus városvezetés is. Protestáns könyvkötő, könyvkereskedő beköltözése és közvetlen kapcsolattartása a kálvinista Debrecennel elképzelhetetlen ebben az időszakban, annak ellenére, hogy gyakorlati megfontolásokból kézenfekvőnek tűnik e feltevés. Az alább elősorolt adatok ezt alá is támasztják, a század során Nagyváradon tevékenykedő könyvkötők egyike sem szerepel az ismert debreceni könyvkötői lajstromban,¹¹ továbbá mindannyian katolikusok voltak. A már korábban a városban élő reformátusok mértéken felüli visszaszorításának amúgy számtalan levéltári bizonyítéka van.¹²

⁹ J[ÓZSÁNÉ] HALÁSZ Margit: *Könyves szakmák a Kárpát-medencében a XVI–XIX. században*. Debrecen, 2002. 70.

¹⁰ ROMHÁNYI i.m. 49, 126 (61. tétel)

¹¹ J[ÓZSÁNÉ] HALÁSZ 1999. 358–361; Uő 2002, 107–119; Uő: *Könyvkötőcéhek* szócikk = Magyar Művelődéstörténeti Lexikon. VI. Bp., 2006. 152. (ez utóbbi forrás félreérthető módon Nagyváradot is hozzásorolja a 18. századi filiális hálózathoz).

¹² EMÖDI 2010.

A helyi, könyvkötészetet érintő kérdőjelek tisztázásához erőteljes lökést adott a nagyvárad püspökség gazdasági levéltárának többirányú kutatása. Ennek során a számtalan művelődés-, művészet-, építés- és nyomdatörténeti adat melléktermékeként mintegy kéttucatnyi könyvkötőszámlát azonosítottunk az 1743–1792 közötti félévszázados időszakból. A püspökség perceptori hivatala évente összeállította a kiadás-bevételi naplókat, számadásokat (*Diarium* v. *Rationes Perceptoratus* ...), és e többnyire bekötött formában, füzetekben fennmaradt összesítőkhöz járultak az egyes kifizetések és bevételek számlái is, közöttük a püspökségnek (is) dolgozó helyi könyvkötők bizonylatai.¹³ Mivel a 18. század folyamán a Nagyváradon működő néhány könyvkötő mester saját céhes szervezeten kívül dolgozott és így rájuk vonatkozó testületi iratok sincsenek, jóformán egyedüli forrásokként e gazdasági hivatali iratokat kell tekintenünk. Nem zárható ki teljességgel annak a lehetősége, hogy az itt dolgozó könyvkötők mégis valamely más helyi céh tagjai voltak, a várostörténet e vonatkozásai azonban teljesen feltáratlanok, mai tudásunk szerint nem juthatunk közelebb e kérdés megoldásához. A nagyvárad (Újváros, Olaszi) önkormányzati levéltárakban mindeddig egyetlen, könyvkötőink szakmai tevékenységére vonatkozó adatot, utalást sem találtunk, és a többi helyi intézményi levéltár és levéltár töredék (szerzetesrendek, káptalan, plébániák, oktatási intézmények) anyaga sem szolgáltatott tárgykunkra vonatkozó adatot.

A püspökség gazdasági levéltárában azonosított adataink, kronologikus sorrendben:

1743-ban Domokos Bálint váradi *compacto* püspökségi megrendelésre az egész év folyamán 70 forint értékben kötött.

1744-ben 19 Rf. 10 xr. értékben.¹⁴

1745 januárjában fizetik ki Domokosnak az 1745. évi Direktóriumok bekötését, 13 Rf. 10 xr.-t. Papírba kötött 130 darabot, bőrbe 10 darabot és *taffotába* (selyembe) 5 darabot. A papírkötés darabja 4, a bőr 8, a selyem 12 krajcárba került.¹⁵

1745-ben összesen 66 Rf. értékben kötött a püspökségnek, többek között a Paxy–Kernhoffer liber gradualist, 178 példányban.¹⁶

1746–1747 folyamán több kifizetés Domokos Bálintnak, a munka tárgyának említése nélkül.

1748 januárjában fizetik ki Domokosnak a 150 darab az évi Direktórium kötését: 129 darabot papírba, 7 darabot bőrbe és 14 darabot aranyozott bőrbe kötött, 3, 15 és 21 krajcárért darabját, összesen tehát 12 Rf. 36 xr. összeget kapott.

¹³ Az adatokra KÉMENES Mónika művészettörténész hívta fel a figyelmet, közreműködését ezúttal is köszönöm: RNLBmI / Római Katolikus Püspökség Gazdasági Levéltára (fondul Episcopiei Romano-Catolice, Acte Economice) / 1–53. iratköteg. (1740. év = 9. iratköteg, majd évente egy-egy újabb).

¹⁴ Rf.=Rajnai (Rénes) Forint, xr.=krajcár

¹⁵ Az egyházmegyei Direktóriumok kiadására ld. EMÖDI András: *Nagyvárad könyves kalászat*. = Emlékkönyv V. Ecsedy Judit tiszteletére. Megjelenés előtt (Bp., 2011).

¹⁶ EMÖDI András: *A Nagyvárad Szemináriumi Nyomda 1745–1804*. Nagyvárad–Bp., 2004. 2. tétel.

- 1748 decemberében egy másik könyvkötő, Eke Bálint (Eke Bágyi) *compactor* kötötte a Direktóriumokat, 100 darabot márványpapírba, 25-öt aranyozott papírba, 24-et bőrbe és egyetlen példányt aranyozott, vörös bőrbe. A bőrkötéseknek 5 *garas* (15 krajcár), az egyszerűbb papírkötéseknek 1 *garas* (3 krajcár) volt darabja. A munkáért összesen 12 Rf. 15 xr.-t kapott.
- 1752 januárjában Mátyus Márton compingálta a 150 darab Direktóriumot, 100-at festett papírba (3 krajcárért darabját), 30 darabot aranyozott papírba (6 krajcárért darabját) és 20-at aranyozott, vörös bőrbe (12 krajcárért darabját).
- 1752 májusában, a székesegyházi alapkötetelési ünnepség kapcsán Mátyus 5 Rf.-ért köti be az imaszövegeket (Sacramentalia, 2000 db.), és további 33 Rf. 30 krajcárért a prédikációkat és az 500 darab alapkő-szöveget aranyozott és márványozott papírba.¹⁷
- 1752–1753 folyamán Mátyus Márton többszöri pénzfelvétele, a munka tárgyának említése nélkül.
1754. január 23-án és
1756. január 23-án Conrad Werletzmiller *Buchbinder in Großwardein* kötött 1 Rf. 8 xr., illetve 24 xr. értékben.
- 1761-ben Werletzmiller 125 Direktóriumot kötött 12 Rf.-ért.
1762. január 30-án Werletzmiller *compactor Varadiensis* 120 Direktóriumot kötött, ugyancsak 12 Rf.-ért.
1762. február 23-án Mátyus Márton 6 Rf. 54 xr. értékben kötött levéltári jellegű iratokat.
- 1763 januárjában Werletzmiller ismét 12 Rf.-ért kötött 120 Direktóriumot, 16-ot bőrbe, a többit papírba.
- 1765 januárjában detto, ekkor 20-at bőrbe, 100-at papírba.
- 1765-ben a Direktóriumok kötését 14 Rf.-ért végzi.
- 1765 októberében Werletzmiller a nagyváradai papneveldeben tanuló Josephus Ubermanovics téziseinek 100 példányát köti egybe Franciscus Antonius Febei Nagyváradon nyomtatott egyházzogi művével,¹⁸ egyet pergamenbe, 40-et bőrbe, 59-et aranyozott papírba, 36, 18 és 7 krajcárért kötetét. Ára 19 Rf. 29 xr. volt. Ez esetben jelezte, hogy a pergamen kötés Patachich Ádám püspök részére készült.
1766. évi 150 Direktóriumból 20-at bőrbe, 130-at papírba kötöttek.
1767. évi Direktóriumok kötetése összesen 14 Rf. 52 xr.-ba került. Egy példányt – Patachich részére – pergamenbe kötött Werletzmiller (1 Rf. 36 xr.-ért), 20 példányt bőrbe (18 krajcár/db.), végül 124 példányt papírba (4 krajcár/db.).
1769. évi Direktóriumot már Franciscus Hellepauer *bibliopegus* kötötte be, 129 példányt papírba, 20-at bőrbe, egyet karmazsin bőrbe, összesen 14 forintért.

¹⁷ Ld. EMÖDI 2011.

¹⁸ EMÖDI 2004. 43. és 52. tétel.

- 1769–1770 Hellepauer nagy mennyiségű levéltári nyomtatványt (többnyire pénzügyi naplókat) kötött be, összesen 42 forint értékben: egy-egy testesebb, papírtáblás, márványozott kötetet általában 24 krajcárért.
- 1773–1774 folyamán Johann Romayr nagyváradi könyvkötő – *Buchbinder* – 3 Rf., 28 xr. és 13 Rf., 54 xr. értékben kötött levéltári jellegű kéziratokat.
- 1774-től kezdődően már csak igen szórványosan maradtak fenn a vonatkozó források, ám így is tetten érhető Hellepauer több évtizeden átívelő munkássága:
- 1789-ben 180 darab Direktóriumot márványozott és aranyozott papírba kötött, 4 krajcárért példányát. 10 darabot selyembe a kanonokok számára, 40 krajcárért példányát, végül Kalatay Ferenc püspök részére egy díszesebb kivitelű selyemkötést készített, 1 forint 8 krajcár összegért.
- 1792 januárjában fizette ki a püspökség pénztára 119 Direktórium kötését Hellepauernek. A korábbihoz hasonlóan a püspöknek egy díszkötést készített 1 forint 15 krajcárért, 8 példányt a kanonokoknak, egyenként 40 krajcárért, 20 példányt kemény kötésbe, aranyozott metszéssel 20 krajcárért és végül 190 példányt egyszerű papírba kötve, 5 krajcárért kötetenként. Összesen 29 forintot kapott e munkáért.
- A püspökségi elszámolások között utoljára 1792 februárjában találkoztunk Hellepauer nevével, amikor is 50 számadási kötetet és 13 protokollumot fizettek ki számára, mindösszesen 16 forintot és 30 krajcárt.

Könyvkötőinkre vonatkozó további adataink, más forrásokból:

- **Domokos Bálint** nevét nem azonosíthattuk biztonsággal a korszak egyetlen nagyváradi conscriptiójában sem.
- **Eke Bálint** 1753-ban zsellér jogállásúként az újvárosi sóvárnáz épületében lakott, 1760-ban a Német utcában, 1763-ban Újváros külső övezetében, Burgundián. Katolikus volt és három gyermeke közül a legidősebb 1749-ben született. 1760-ban már házat birtokolt, de aránylag csekély portális adót fizetett, nem tartozott a jómódú polgárok közé.¹⁹
- **Mátyus Márton** 1701-ben (más adat szerint 1709-ben) született, katolikus volt. Igen hosszú időn keresztül (1743–1770) tagja volt Váradolaszi szenátusának, többnyire perceptori feladatköröket látott el, de volt városgazda, hegybíró, hídfelügyelő, sőt többször főbíró-helyettes is. Váradolaszi központi részén volt háza. 1771. február 20-án halt meg.²⁰
- **Conrad Werletzmiller** (Werlitzmiller, Verleczmiller, Verliczmiller, Verczmiller) 1721-ben (más adat szerint 1724-ben) született, katolikus volt. Váradolaszi *Körös (Füzes)* nevű utcáján lakott, saját házában. 1756 júliusában bukkan fel először a neve a váradi anyakönyvekben, ekkor keresztapa, majd szeptember elsején született Mathaeus nevű fia.

¹⁹ EMÖDI 2010, 169, 170, 184.

²⁰ u.ott, 156, 191, 195, 231, 386–393; RNLBmI / Anyakönyvek 715 sz. kötet.

Első felesége, *Anna Maria Verliczmillerin* 1758. március 3-án halt meg, 28 esztendőskorában. Könyvkötőnk 1763–1767 között tagja volt a városvezetésnek, hídfelügyelő, perceptor-helyettes és két alkalommal a német nációnak részéről főbíró jelölt is volt. 1766-ban a házában Theresia nevű második feleségén és egy esztendőskorú, Conrad nevű fián kívül három inas (legény) is lakott. 1767. április 23-án halt meg, 43 éves korában.²¹

- **Johann Romayr** (Romajer) Werletzmiller 14 esztendőskorú, katolikus és német nemzetiségű inasa, legénye volt 1766-ban. 1778-ban már Váradolaszi egyik fertálymestere, 1780-ban városgazda volt. 1786-ban a pesti Köpff-féle kiadó váradi adósaként bukkan fel az iratokban.²²

- 1766-ban Werletzmiller házában lakott – Romayr mellett – **Joannes Suth (János)** és **Joannes Kevei (János)** is, mindketten 20 esztendősek, református magyarok.²³ Bár további, rájuk vonatkozó adatokat nem találtunk, mégis feltételezhetjük, hogy könyvkötő inasok lehettek.

- **Franz Xaver Hellepauer** (Helepaur, Hellebaur) katolikus és német nemzetiségű volt, már 1767-ben feleségül vehette Werletzmiller özvegyét Theresiát, ugyanis 1768. június 7-én közös gyermekük született (nem Nagyváradon házasodtak, az itteni anyakönyvekben nem szerepel a frigykötés). A összeírások (1771/1772) ugyanazon a helyen jelzik házát, mint korábban Werletzmillerét, tehát a házassággal átvette, továbbítta a műhely vezetését is. 1768–1771 között két fiúgyermekük született, Antonius és Georgius és egy korán elhalt leánygyermekük. 1770–1779 között ő is tagja volt a szenátusnak, fertálymester, városgazda, híd- és kéményinspektor feladatkörökkel, illetve perceptori tisztséget is viselt. 1775-ben a nagyszombati egyetemi nyomda termékeinek terjesztésére volt jogosult. 1792. szeptember 7-én halt meg, 56 esztendőskorában.²⁴

A város 1767 szeptemberi leírása,²⁵ melyben tételesen fel van sorolva a mesterséget űzők létszáma (céhesek és céhen kívüliek egyaránt) nem említi könyvkötőt, és valóban Werletzmiller 1767 tavaszán meghalt. A leírás készítésekor valószínűleg éppen nem volt könyvkötő Nagyváradon, Hellepauer még nem érkezett meg, hogy elvegye az özvegyet és átvegye annak műhelyét. E tényből és a többi adataink alapján is azt feltételezzük, hogy az 1780-as évek vége előtt a püspökségi elszámolásokban rendre megjelenő fenti hat könyvkötőn kívül továbbiak nem is működtek Nagyváradon. Az egyházi intézmények és személyek mindenképpen a legnagyobb megrendelői lehettek e

²¹ u.ott, 198, 230, 390–392; RNLBmI / Anyakönyvek 693, 715 sz. kötet.

²² u.ott, 230, 398–399; J[ÓZSÁNÉ] HALÁSZ Margit 2002, 72.

²³ EMÖDI 2010, 230.

²⁴ u.ott, 280, 393–399; *Status Animarum Paroch. Varad. 1771/1772*. Kézirat, Római Katolikus Egyházmegyei Levéltár (j.n.) 280; V. ECSÉDY Judit: *A könyvnyomtatás Magyarországon a kéziszajtó korában 1473–1800*. Budapest, 1999. 325; J[ÓZSÁNÉ] HALÁSZ Margit 2002, 73; RNLBmI / Anyakönyvek 693, 715 sz. kötet; Váradolaszi plébánia levéltára / Anyakönyvek, halottak-I.kötet.

²⁵ EMÖDI 2010, 312–313.

váradai compactoroknak és mivel Werletzmiller és Hellepauer kötéseit kanonoki könyvgyűjteményekben éppúgy megtaláltuk mint a püspöki bibliotékában, plébániai könyvtárakban és több levéltári állományban is, kizárhatjuk további könyvkötők jelentékenyebb, értékelhető munkásságát.

1774 júliusában árvíz sújtotta Váradolaszi déli területeit. A csapás okozta károkat és a tervezett védműveket ábrázoló térképen és szöveges mellékleteiben azonosíthatók Hellepauer (Werletzmiller) és Mátyus Márton özvegyének a háza.²⁶ A korábbi conscriptiók adatai is megerősítik e térképi adatokat, a műhelyek az olasz *Körös* utca *Fűzes*nek nevezett részén (a későbbi *Áldás* utca tájékán) voltak. Hellepauer műhelyét hihetően súlyosan érintette a természeti csapás, ez feltételezhető a szerszámkészlete szinte teljes megváltozásából is (ld. alább).

Különösen a Váradolasziban lakó és működő mesteremberek azon túl, hogy a püspökség alattvalói voltak, ezer szállal kapcsolódtak annak és általában a városban letelepedett, komolyabban beruházó és fogyasztó egyházi intézmények (szerzetesrendek) megrendeléseire. Mint láttuk, könyvkötőink írástudásuk, váradai viszonylatban átlagon felüli műveltségük okán a püspöki udvar által kontrollált városvezetésben is tevékeny részt vállaltak. Időnként a város számadását végezték, és közben a püspökségi uradalom számadáskönyveit kötötték. Hihetőleg jóval nagyobb biztonságot élveztek e helyzetből adódóan, mint egy szabad királyi városban vagy egy világi földesúr mezővárosában élő és hozzájuk hasonlóan céhes szervezethez nem tartozó kontár. Itt természetesen nem a szó klasszikus, vulgáris értelmét használtuk, hiszen elsősorban Werletzmiller és Hellepauer szinte bizonyosan egy céhes mester mellett tanulták ki a szakmát, feltehetően Nyugat-Magyarországon vagy távolabb, német nyelvterületen, hiszen az alább ismertető fennmaradt kötéseik magas szintű szakmai tudásról árulkodnak. Werletzmiller egyébként következetesen mesternek (*Buchbinder Meister*) titulálta önmagát. Nincs kizárva, hogy mesterként érkeztek Váradra, de azt is joggal feltételezhetjük, hogy a céhkeretek drasztikus 18. századi beszűkülése utáni helyzet „áldozata”, azaz valamely hazai céhbe be nem jutó, de szakképzett legény lehetett Váradra érkezése előtt mindkét, 30 esztendő körüli német könyvkötő. A kor szokása szerint a négy-öt inasév után további legalább három-négy évet kellett vándorolnia a felszabadított legénynek. Sokszor azonban – a céhbe állás tetemes költségeinek előteremtéséig – akár 10–12 esztendő is eltelhetett a legényidővel.²⁷ Werletzmiller mint láttuk három inast is foglalkoztatott 1766-ban, közülük Romayr biztosan könyvkötőként dolgozott a későbbiekben. 1766-ban 14 éves volt, 1774-ben, azaz 22 esztendősen már „számlaképes” *Buchbinder*. Azt sajnos nem tudjuk, hogy mesterének korai halála és 1773 között a legénnyé válás és a legények klasszikus útját járta-e.

²⁶ u.ott, 409, továbbá 1. és 2. térképmellékletek. (elektronikus változatát ld.:

<http://mek.niif.hu/05500/05559/pdf/03kepek.pdf> = p.135-136; Hellepauer háza a 9-es, Mátyusé a 15-ös sz.).

²⁷ J[ÓZSÁNÉ] HALÁSZ 1999. 352, 373–378.

A püspöki székváros tehát nem nyújthatott céhes keretet az ide érkező (vagy éppen egyházi személy, testület által idecsalogatott) és itt dolgozó néhány könyvkötőnek, a közeli Debrecen kálvinista compactor céhének pedig aligha lehettek volna a tagjai. Nincs adatunk arra vonatkozóan, így azt nem is feltételezhetjük, hogy valamely távolabbi céh (Pozsony, Nagyszombat, Kassa, Pest, Buda) filiálisai lettek volna.

A nagyváradai Egyházmegyei Levéltárban és Könyvtárban igyekeztünk azonosítani a fenti adatokból immár ismert mesterek helyben készített kötéseit. A néhány datált levéltári köteten kívül a helyi szemináriumi tipográfia mai napig Nagyváradon lévő 18. századi nyomtatványainak eredeti kötése, továbbá két váradai kanonok, Szenczy István (1756–1780) és Franz Xaver Rier (1762–1776) Váradon köttetett, supralibrossal, illetve tulajdonosi bejegyzéssel ellátott könyvei segítettek e munkában, továbbá a káptalani, püspöki könyvtár és néhány Nagyvárad-környéki plébániai könyvtár tucatnyi kötetének ellenőrző vizsgálata megerősítették az eredményeket, kétségtelenné tették mintegy kétszázötven, ma az Egyházmegyei Könyvtárban őrzött kötés váradai eredetét.

► A nagyváradai szemináriumi nyomda 1755 előtti és máig fennmaradt nyomtatványait többnyire egyszerű, legfennebb vakléniákkal díszített, barna bőr- és félbőrkötések borítják, táblájukon sárgás-barnás-vörös tónusú színezett, hullámvonalakkal tarkított borítópapírokkal (**1. tábla**). Ilyenek a több példányban is fennmaradt Paxy–Kernhoffer liber gradualis példányai, melyek Domokos Bálint kötését viselik. Néhány kötetnek barnás, spriccelt papírkötése és dúccal nyomott, növényornamentikás-indás színezett papír vagy aranyozott brokátpapír kötése van (**2. tábla**). A fennmaradt, 1740-es években keletkezett levéltári köteteket (füzeteket) változatos márványpapírok, spriccelt papírok és minőségi brokát- vagy bronzfurniszpapírok borítják (**3. tábla**). Az alább közölt könyvkötőszámláink egy része ma már egyetlen példányban sem ismeretes, az idő során elpusztult Direktóriumok kötetésére vonatkozik, azonban láthatjuk, hogy Domokos Bálint, Eke Bálint és Mátyus Márton váradai könyvkötők a nagyobb sorozatokban készített spriccelt, márványozott, aranyozott papírkötések mellett esetenként egy-egy díszesebb, vaknyomott és aranyozott teljesbőr kötet, sőt selyemkötést is készítettek. A korai váradai nyomtatványok között egyetlen példányt ismerünk, melyet vörös színű, gerincmezőin aranyozott bőrkötés véd. A tizenkettedrét formátumú, 1752. évi nyomtatvány a nagyváradai kapucinus rendház könyvtárában maradt fenn, kötésének váradai eredetében nincs okunk kételkedni (**4. tábla**).²⁸ E kezdeti korszak könyvkötéseit – a Paxy–Kernhoffer liber gradualistól eltekintve – nem tudjuk a három mesterhez valamelyikéhez kötni.

A számlák tanúsága szerint az 1750-es években, sőt 1762-ben is az idősödő Mátyus Márton időnként még dolgozott püspökségi megrendelésre, ám 1754-től a

²⁸ EMÖDI 2004. 33. tétel.

Váradolasziban valószínűleg ekkor letelepedő Conrad Werletzmiller könyvkötő került monopolhelyzetbe. A püspökségi megrendeléseken kívül úgy tűnik, hogy a korszak másik jelentősebb megrendelője, Szenczy István kanonok is azonnal igénybe vette minőségi szolgáltatásait. Szenczy vidéki állomáshelyek után 1748-tól nagyvárad plébános lett és egyúttal címzetes babolcsai apáttá is kineveztetett, 1756-tól kanonok. 1780-ban bekövetkezett haláláig gyűjtötte a könyveket és azokat egységes supralibrossal látta el, melyben az évszám 1755-től 1780-ig változik.²⁹ A nagyvárad egyházmegyei könyvtárban fennmaradt mintegy hatvan, supralibrossal ellátott könyve kötetstörténeti kutakodásaink legjobb alapanyagának bizonyult.³⁰ Az 1755 előtt szerzett és meglehetősen vegyes eredetre utaló kötésekkel borított (azaz többnyire bekötött formában vásárolt) köteteinek csak a címlevelére jegyezte be a nevét, és úgy tűnik majd csak Werletzmiller várad munkába állása után rendelt supralibrossal ellátott köteteket. Ezek két kötet kivételével a korszakban divatos, csak a gerinceken aranyozott, barokk (később rokokó díszítőmotívumokkal keveredő) ornamentikájú kötések.

A köteteit csak egyszerű, évszám jelzése nélküli possessorbejegyzésekkel ellátó Franz Xaver Rier 1762-ben érkezett Váradra, kanonoki kinevezésével. Korábban az egi egyházmegyében szolgált, és többek között a híres egi püspöki liceum matézis tanára volt. Várad viszonylatban – Patachich Ádám püspök mellett – a kor legjelentősebb bibliofil könyvgyűjtője volt, ma 410 kötetét őrzi a nagyvárad egyházmegyei könyvtár. Váradon szerzett mintegy száz kötetét könnyedén meg lehet különböztetni a korábbi birtokolt és magával hozottaktól, ugyanis következetesen jelezte kanonoki rangját is a tulajdonosi bejegyzéseiben.³¹ Az 1762 után szerzett köteteit (a korábbiaktól eltérően!) szinte kivétel nélkül a nagyvárad szemináriumi nyomda termékein és Szenczy kanonok kötetein is látható kötések borítják. Ezek egységes voltát Karácsonyi János nagyvárad történész-kanonok is észrevette majd egy évszázada.³²

E három jelentős könyvvállomány (Szenczy, Rier, szemináriumi nyomtatványok) kötéseinek azonossága elegendő bizonyíték a várad eredetre. E tényt további nagyvárad illetve Várad-egyházmegyei könyvtárakban fellelt és az előbbiekkal azonos kötéssel ellátott könyvek vizsgálata által is megerősíthettük. A káptalani könyvtár további legalább száz kötete, a püspöki könyvtár maradványában többtucatnyi, a nyomtatási évek és

²⁹ várad plébános korában: *RMI.D./ S.S./ A.B./ M.V./ DE.B./ P.V./ A.D./ 1755* (Reverendissimi Domini Stephani Szenczy Abbatis Beatae Mariae Virginis de Babolcsa, Parochi Varadinensis, Anno Domini 1755).

kanonoki kinevezése után: *RMI.D./ S.S./ A.B./ M.V./ DE.B./ C.V./ A.D./ 1766* (Reverendissimi Domini Stephani Szenczy Abbatis Beatae Mariae Virginis de Babolcsa, Canonici Varadinensis, Anno Domini 1766).

³⁰ EMÖDI András: *A Nagyvárad Székeskáptalan könyvtára a 18. században.* = A Kárpát-medence kora újkori könyvtárai V. Bp.–Szeged, 2002. (ld. possessormutató).

³¹ U.ott, kanonoki kinevezése utáni tulajdonosi bejegyzése: *Franciscus Xaverius Rier C[anonici] V[aradiensis]*.

³² KARÁCSONYI János: *Kísérletek nagyvárad nyilvános könyvtárak létesítésére.* = Biharvárad I. köt. A Biharvármegyei és Nagyvárad Régészeti és Történelmi Egylet jelentései ... Nagyvárad, 1913. 62.

a possessorbejegyzések datálása által is bizonyító erejű kötet, továbbá két épségben megőrződött vidéki plébániai könyvtár (Tenke, Szilágysomlyó) azonos kötési kétségtelenné tették a nagyváradai könyvkötőműhely létezését. A tenkei plébánia ugyancsak bibliofil plébánosa – Molnár Ferenc – még 1768-ban, utolsó éves váradai teológusként vásárolta többek között azt a könyvet is, melybe *Comparatus et compactus* ... kezdetű bejegyzésével jelöli a nagyváradai kötetelés tényét és amely az alább bemutatandó, 1760–1774 közötti időszakra jellemző, sorban második kötéscsoport egyik darabja. Ugyancsak az ő egyik kötetében található egy kuriózumszámba menő bejegyzés: a valószínűleg nagy mennyiségű megrendelést teljesítő könyvkötő – Molnár Ferenc könyvét azonosítandó – egy *Dom. Molnár* feliratú papírcsíkot kötött hozzá a könyvtesthez, az előzők és a címlevél közé. A kötés a továbbiakban bemutatandó és 1774–ca.1785 közötti időszakra jellemző harmadik kötéscsoport tagja.

Mindezen átvizsgált kötések alapján a következő, **1755 utáni nagyváradai kötéscsoportokat** rögzíthetjük:

► 1755–1758 között négy különböző méretű – általunk **koronásnak** nevezett – egyesbélyegzővel, kétféle sarokdísszel, valamint különböző filétákkal (margarétás, kagylódíszes, farkasfogas) ellátott kötetekre került Szenczy supralibrosa (**5, 6, 7, 8. táblák**). Kétséget kizáróan váradai eredetüket megerősítette további néhány, teljesen azonos kötésű könyv possessorbejegyzése.³³ E **koronásnak** nevezett első kötéscsoport keretében használt egyik sarokdísz az 1760-as évekre jellemző második váradai kötéscsoporton is feltűnik és egyúttal, a margarétás filétával együtt a köztük lévő egyetlen kapcsolódási pontot jelenti (**7. tábla B, 8. tábla**).

► Az 1760–1774 közötti időszakra datálható második kötéscsoport keretén belül 13 különböző egyesbélyegző (virágtövek, levelek, indák) tűnik fel a váradai kötésekben. Sajátosságuk, hogy a fennebb említett koronás bélyegző és a margarétás filéta néhányszori előfordulásától eltekintve egyetlen újabb sarokdísz kíséri végig e korszak majd összes kötését, így mindezeket e jellemző sarokdíszről sokkal könnyebb volt azonosítani mint a gerincmezők centrumában lévő egyesbélyegzőkről (**9→23. táblák**). Ennek alapján **első virágos-leveles** kötéscsoportnak nevezzük e legalább másfélszáz könyvet borító együttest. A bordákon, fejezeteken és címkéken négy nagyon gyakran (**14. tábla C D F G és 15. tábla B**) és egy nagyon ritka esetben használt (**14. tábla E** felső sora) filéta lenyomatait láthatjuk. Az egész korszakot végigkísérő, leggyakrabban használt két – egymáshoz hasonló – egyesbélyegző lenyomatát egyenként több mint félszáz kötetben azonosíthattuk (**14, 15 és 17. táblák**). Szenczy István mindössze két darab, máig fennmaradt – a könyvtábláin is díszített – díszkötése közül az egyik (1761) e

³³ Erdélyi Pál váradai papnövendék 1755–1760 közötti tulajdonosi bejegyzése egy később a szilágysomlyói plébániára került kötetben, Csák Ferenc káplán Nagyváradon vásárolt és 1754-ben nyomtatott kötete, Hazakovics Simon váradai papnövendék 1759-ben vásárolt kötete, továbbá Újvári Ferenc († 1759) és Eőszy Ferenc († 1761) kanonokok egy-egy azonos kötéssel borított könyve.

kötéscsoportba sorolható, tábláinak centrumában a hazai barokk kötések általánosan használt, gyakran előforduló MARIA és IHS monogramok láthatók (**16. tábla**). A 13 egyesbélyegző közül néhánynak variánsai is azonosíthatók, általában csak méretkülönbségeket rögzíthettünk, esetenként apró részletek különbözőségét. Werletzmiller 1767. áprilisában halt meg, műhelyét rövidesen átvette Franz Hellepauer. A leggyakrabban előforduló egyesbélyegzők és a sarokdíz használatában semmiféle törést nem észleltünk, így joggal feltételezhető, hogy Hellepauer az örökölt szerszámkészlettel dolgozott tovább.

► 1774 után egyszeriben megváltozott a teljes szerszámkészlet, és e tény könnyedén összefüggésbe hozható az 1774 nyarán bekövetkezett, nagy pusztítást végző Körös-árvízzel. A fennmaradt korabeli térkép és a vonatkozó kéziratok adata szerint Hellepauer háza (és nyilván műhelye) is komolyan károsodott (**64. tábla**). Sajnos éppen ettől az időszaktól kezdve válik rendkívül szórványossá a vonatkozó levéltári iratanyag és csökken drasztikusan a szemináriumi nyomda termékeinek a száma,³⁴ így csak annyit konstatálhattunk, hogy 1773-tól már önállóan működött Johann Romayr, Werletzmiller egykori inasa, legénye, illetve, hogy Hellepauer még több mint másfél évtizeden keresztül, 1792-ben bekövetkezett haláláig aktívan dolgozott.

1774-ben vagy közvetlenül utána megjelenik egy, a későbbiekben már elő nem forduló **rokókó leveles-C idomos kompozíció** egyesbélyegző és egyedi sarokdísz (kagylódíz) (**24. tábla**). 1775-től nagy mennyiségű kötetten rögzíthető a **második virágos-leveles** kötéscsoport, a keretében előforduló 14 egyesbélyegzővel (**25→39. táblák**). Itt is a sajátos – hozzávetőleg 1775–1785 között előforduló – sarokdíz adja meg a kötéscsoport jellegét, ugyanúgy mint a **harmadik virágos-leveles** kötéscsoport esetében, mely az 1780-as évek első felére, közepére (?) jellemző (**40→42. táblák**). Ez utóbbi csak mintegy tucatnyi könyvön azonosítható és gerincmezőinek centrumában többnyire egyetlen – négy különböző méretben előforduló – rokókó egyesbélyegző látható. 1775–1785 között három további – pontosan nem datálható – sarokdíz bukkan fel, melyek azonban alig néhány kötésen fordulnak elő, de többek között kötetési bejegyzések alapján is váraként rögzíthetők (**29C, 27B, 34B, 43→45. táblák**). Mindezen 1774 utáni köteteken bőséges átfedések észlelhetők az egyes jellegzetes sarokdíszek és a gerincmezők centrumában lévő egyesbélyegzők, továbbá a fejezeteken, a címkéken és bordaéleken lévő filéták használatában, így egyértelműen egy, legfennebb két nagyváradi műhely készleteként értelmezhetők!

E második nagy korszaknak egyetlen, a kötéstábláin is ornamentált díszkötését ismerjük, a korábbihoz hasonlóan Szenczy István kanonoknak, ezúttal 1776-ban készült kötetét. A táblák keretein a második korszak legjellegzetesebb – 1775–1785 között számtalan kötésen előforduló – filétájának lenyomata fut végig, sarkain és a középrészekben a 80-as évek derekig előforduló egyesbélyegzőkkel. A táblák centrumában az 1761-es

³⁴ E korszak helyi nyomtatványai közül elsősorban Gánóczy Antal kanonok számos példányban fennmaradt műveit védik Nagyváradon készített kötések (EMÖDI 2004. 116, 117, 130, 131. tételek).

díszkötésen is látható MARIA és IHS medalionok helyezkednek el, mely két medalion az 1774 előtti és utáni szerszámkészlet közötti egyetlen összekötő kapocs (**31. tábla**).

A mellékelt táblákon a korszakban előforduló összes filéta-típust igyekeztünk bemutatni, szám szerint tucatnyit. Ezek közül talán a legjellegzetesebb végigkíséri az egész korszakot (**27A és C, 36, 40. táblák**).

Az 1760-as és az azt követő évek szemináriumi nyomtatványainak számos példányát növényornamentikás vagy geometrikus elemekkel díszített színezett papírok, esetenként aranyozott brokátpapírok borítják (**46. tábla**). A fennmaradt számlák ezt tükrözik is. Egy 1772-ben nyomtatott egyetlen ívnyi nagyváradi kiadványt jelzett augsburgi bronzfurniszpapírral borított a váradi könyvkötő (**47. tábla**).

A nagyváradi kötésekhez felhasznált **előzékpapírok** tekintetében mindenekelőtt egy általánosságban is érvényes megállapítást tehetünk: az egyszerű kivitelű kötésekhez (spricelt, színezett vagy aranyozott papír, egyszerű félbőr és díszítetlen teljesbőr) majd minden esetben fehér előzékpapír járult, a gerinceken aranyozott kötésekhez pedig márványozott és dúccal nyomott színes előzékek. Ez utóbbi csoport esetében további megállapításaink:

► Az 1750-es évek derekától azonosítható és a fentiekben bemutatott első és második kötécsoport (1755–1774) előzékei legalább 80%-ban márványpapírok. Többségük klasszikus – *törökpapírnak* is nevezett – fésűs, kisebb részben kagylós mintájú (**48→51. táblák**). A hatvanas évektől megjelennek a dúccal nyomott előzékek is, ám ekkor még ritkábban (**52→53 táblák**).

► Az 1774 utáni kötések előzékeinek esetében e márványpapírokat fokozatosan kiszorították a patron-festéses, dúccal nyomott (többnyire zöldes, sárgás, vörös, lilás tónusú) növényornamentikás, majd főleg a 80-as évek derekától megjelenő változatos, geometrikus formákkal ellátott előzékek (**54→56. táblák**). A korábbi márványpapírok csökkenő mértékű használata a 80-as évek végéig azonban kitapintható.

Ma már megállapíthatatlan, hogy e változatos előzékeket a váradi könyvkötők maguk készítették-e vagy a jelentős kereskedelmi forgalmat lebonyolító helyi kereskedőktől vagy átutazó vásárosoktól szerezték be. Illusztrációs anyagunkban a leggyakrabban előforduló, legjellegzetesebb előzékeket típusonként mutatjuk be – értelemszerűen a teljesség igénye nélkül – elsősorban a jelzett tendenciákat kívántuk rögzíteni.

A kötésekhez felhasznált **bőrök** tekintetében egy, a vizsgált korszakunk legnagyobb részére érvényes megállapítást tehetünk és egyúttal egy nagyon jellegzetes váradi típust határozhattunk meg: 1760–1785 között egy minőségi kikészítésű, barnás-sárgás-zöldes árnyalatúra márványozott bőrt használtak a nagyváradi könyvkötők az általunk ismert megrendelések zöméhez (**57. tábla**). Kitapintható azonban egy olyan tendencia is (a plébániai könyvtárak állományainak vizsgálata nyomán), mely szerint a kevésbé igényes és gyengébben fizető vidéki megrendelésekre egyszerűbb, barna vagy

csak barna tónusú márványozott bőrkötéseket készítettek. Fontos megjegyeznünk, hogy a 18. század derekától a váradi kézműves társadalom legnagyobb szeletét éppen a csizmadia és a tímárok alkották, biztos háttérrel nyújtván a könyvkötők alapanyag ellátásában.³⁵

A teljes korszakra érvényesen megállapíthatjuk, hogy a kötetek **metszései** szinte kizárólag vörösre (pirosra) színezettek, esetleg spricceltek. A második Szenczy-féle díszkötésnek (1776) aranyozott, poncolt metszése van, ám ez ritkaságszámba megy. Korábban már Mátyus Márton is készíthetett ilyent, egyik 1751. évi számlája is erről tanúskodik.

Az 1760-as évekre és a következő évtized kezdetére datált számos levéltári kézirat kötésének vizsgálata nyomán kijelenthető, hogy ezek nagy általánosságban puha kötésűek, ritkábban papírtáblások. Szinte mindegyik esetében a borítópapír a könyvek előzékeinél is használt márványpapír, esetenként barna tónusú spriccelt papír (**58. tábla**).

Az alább közölt számlákban említett, és csak néhány példányban készült selyem- és pergamenkötések közül egy sem maradt fenn gyűjteményeinkben.

További kérdőjeleket vet fel öt levéltári kéziratkötet vizsgálata. A Nagyvárad-újvárosi kapucinusrendi háztörténeten, a Nagyvárad-olaszi irgalmasrend naplóján, a bihariószegi plébánia egyházmegyei és pápai leiratokat tartalmazó protokollumán, a margittai plébánia egyik anyakönyvén, továbbá Nagyvárad-Újváros szenátusa által összeállított dokumentumköteten egyazon szerszámkészlettel készült, minden tekintetben hasonlóságot mutató, vaknyomásos, barna egész bőr kötések láthatók.³⁶ A kapucinus kéziratot, előszavának adatai alapján 1773-ban állították össze, korábbi iratok átmásolásával (**59. tábla**), a margittai anyakönyvet 1776 körül köthették (**63. tábla**). A szenátusi dokumentumkötet (melyet a városvezetés a szabad királyi városi rangért folytatott küzdelem során egy, az uralkodónak szánt folyamodvány mellékleteként állított össze) ugyancsak 1773-ban készült el (**60. tábla**). A diószegi kéziratot nem tudjuk pontosan datálni, bizonytalanul 1759–1774 közé helyeznénk. Ez utóbbinak a kötése gyakorlatilag azonos a kapucinus kéziratéval (**61. tábla**). A sorból kissé kilógó irgalmasrendi kéziratot vélhetően 1760-ban kötötték be (**62. tábla**). Az első négy kötet tábláin a keretdíszek egy **virágindás görgető**vel készültek, az irgalmasrendi kézirat táblájának keretei (a többiekével teljesen azonos elrendezésben) egy **német típusú**

³⁵ EMÖDI 2010, 22.

³⁶ RNLBmI / a Kapucinus Rend levéltára (Fondul Ordinului Capucinilor) / 8. dosszié = *Historia Domestica Fratrum Capucinatorum Magno Varadinensium ab anno MDCCXXVII*; RNLBmI / az Irgalmas Rend levéltára (Fondul Spitalului Mizericordian) / 1. dosszié = *Liber Protocolli ab anno MDCLX... Liber Fundationum ...*; A Bihardiószegi Plébánia levéltára az Egyházmegyei Levéltárban j.n. = *Codex omnium brevium apostolicorum, nec non decretorum episcopum ...*; Nagyvárad város levéltárának töredéke az Egyházmegyei Levéltárban / 1. kéziratkötet = *Chronologico-Diplomatica Status ... Civitatis Magno-Varadiensis ...*).

*palmettás görgető*vel. Mindkét görgető későreneszánsz stílusú, de hazai kötésekben igen gyakori motívum, különösen az utóbbit még a 19. század első évtizedeiben is előszeretettel használták. A szenátusi irat kötésén a fennebb tárgyalt könyvgerinceken előforduló, *második virágos-leveles* kötéscsoport keretében bemutatott négy jellegzetes egyesbélyegző (60. tábla), a margittai anyakönyvön a 21. táblán látható egyesbélyegző (63. tábla) is megfigyelhető. Ezek kétségtelenül azonosak a könyvgerinceken is használtakkal, így biztosan állítható, hogy e Nagyváradon keletkezett kéziratköteteket is helyben kötötték.

Kérdés, hogy e kéziratok kötésén látható *virágindás* és *német típusú palmettás görgetők* miért nem fordulnak elő egyetlen látóközünkbe került 1755–1785 közötti további kézirat- vagy könyvkötésen sem? Vajon egy korábbi nagyváradai könyvkötőműhely elfekvő, alig vagy egyáltalán nem használt szerszámkészletének darabjaiként értelmezhetők? Esetleg az 1753-ban meghalt Zalányi Nagy Józsefhez vagy a már 1743-ban váradolaszi esküdtként is tevékenykedő Mátyus Mártonhoz köthetők, aki 1762-ben még biztosan működtette könyvkötő műhelyét? Az idős Mátyus 1771-ben halt meg, logikusnak tűnik, hogy személye legyen az esetleges kapocs egy korábbi műhellyel. Házát (özvegyének a házat) azonosíthattuk az 1774. évi árvíz pusztítását rögzítő térképen, Hellepauer műhelyének a közelében volt.

A kérdés tisztázásához Muckenhaupt Erzsébet könyvtörténésznek egy évtizede tett megfigyelései vihetnek közelebb. A nagyváradai káptalani könyvtár régi állományában egy tucatnyi kötetben látható, jól körülhatárolható kötéscsoportot figyelt meg, melynek egyik legjellegzetesebb eleme a fenti kéziratköteteken is meglévő *virágindás görgető*, továbbélő későreneszánsz és kora barokk díszítőelemek társaságában. A könyvek nyomtatási éveinek és possessorbejegyzéseinek fényében e kötéscsoport 1727–1745 közöttre datálható, és egy közelebről meg nem határozott magyar könyvkötőműhelyhez köthető. Készletének feldolgozása adhat választ a kérdésre, hogy milyen összefüggések lehetnek a két csoport között. Vajon a váradai kötések díszítő érdekes metszésű *virágindás görgető* egy megszűnt korábbi műhelyhez tartozott, vagy esetleg a fenti mintájára készült? A kérdés tisztázása további kutatás feladata marad.

Kalocsai vonatkozások:

Patachich Ádám (1759–1776) és utóda Kollonitz László (1780–1787) nagyváradai püspökök egyaránt Kalocsára távoztak a Körös-parti városból, az érseki szék elfoglalására. Közismert könyvtártörténeti tény, hogy igen jelentős és Nagyváradon gyarapított könyvtáraikat mindketten magukkal vitték, ezek ma is a Kalocsai Főegyházmegyei Könyvtár különgyűjteményeit alkotják. Az egyenként többeszes könyvállományok eddigi monográfiái, ismertetői többnyire tényként közölték, hogy a Patachich korában Kalocsára telepedő és utódai által több évtizedes könyvtárosi-könyvkötői munkásságot kifejtő Werner család első tagja – Werner Vencel – a teljes könyvanyagot átkötötte az 1780-ra elkészülő reprezentatív teremkönyvtár esztétikai

igényeihez alkalmazkodván.³⁷ 2011 júliusában – a nagyvárad műhelyek bélyegzőkészleteinek ismeretében – futólag átnéztük a kalocsai teremkönyvtár kötéseit és megállapíthattuk, hogy az alapvetően heterogén a kötések tekintetében, az eddigi vélekedésekkel ellentétben nem beszélhetünk teljesen egységes kötésekről, illetve, hogy százas nagyságrendben őriz várad kötések. Ez utóbbiak egy része az 1774 előtti, másik része az 1774 utáni virágos-leveles kötéscsoport tagja. Különösen a 13→15, 26, 28, 29 táblákon bemutatott egyesbélyegzőkkel ellátott kötések közül azonosíthattunk nagyobb mennyiséget, de további várad egyesbélyegzők is előfordulnak a Kalocsára került kötések. Feltételezhető, hogy a nagyvárad második virágos-leveles kötéscsoport jellegzetes sarokdíszt (teljes kibontásában ld. a 27A. táblán) próbálta Werner utánózni és egy ahhoz nagyon hasonló szerszám elkészíttetése után számos általa készített kötésen alkalmazni. Ez a kötéstípus mutatkozik a legjellegzetesebb korai kalocsai Werner-kötésnek.

A kalocsai könyvtár Kézirattárában őrzik azt a könyvtári kölcsönzési naplót (*Ms. 434*), melyet tévesen kalocsaiként tart számon a szakirodalom,³⁸ holott Patachich Ádám püspök nagyvárad magánkönyvtárának az 1760-as évek végétől a 70-es évek derekáig vezetett kölcsönzési naplójáról van szó. A naplóban szereplő kölcsönzők (az utolsó bejegyzések 1775-ből származnak) kivétel nélkül nagyváradiaiak, többnyire az aulához tartozó egyháziak, papneveldei tanárok, néhány kanonok, fiatal klerikusok, egy püspöki zenekari tag, az uradalmi mérnök és nem utolsó sorban (nyilván köttetési célból) egy *compactor*. Ez utóbbi adat is megerősíti, hogy Patachich püspök is megrendelője volt a nagyvárad könyvkötő műhelynek.

Bookbinding Relics of Oradea from the Second Half of the 18th Century (Abstract)

The study examines the so far unknown bookbinding past of Nagyvárad (Grosswardein, today: Oradea) from the 18th century. In the course of archival researches the names of six local bookbinders were identified and on the basis of subsisting bookbinding accounts some aspects of their activity could be outlined. In accordance with the local circumstances of the period, the bookbinders of Nagyvárad worked mainly by order of mostly ecclesiastical corps and persons (prebends, the cathedral chapter, the bishopry, parishes). The works of these bookbinders were identified in the holdings of the Relics Library of the Roman Catholic Diocese of Nagyvárad (Oradea), the largest part of which consists of volumes with gilded spines of baroque and rococo ornamentation, according to the fashion of the time. The appendix of the study consists of pictures depicting decoration motives by type and the subsisting bookbinding accounts.

³⁷ BOROS István: *A Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár*. Bp., 1994.

³⁸ BOROS István: *A Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár kéziratkatalógusa*. Bp., 1989. 84 (426. tétel).

MELLÉKLETEK

KÖNYVKÖTŐSZÁMLÁK (I→XXIII)³⁹

³⁹ RNLBmI / Római Katolikus Püspökség Gazdasági Levéltára (fondul Episcopiei Romano-Catolice, Acte Economice) / 1–53. iratköteg. (1740. év = 9. iratköteg, majd évente egy-egy újabb).
A forrásokat betűhív átírással tesszük közre.

I.

Méltóságos ... Groff [Csáky Miklós] számára készített
könyveknek [Direktórium] specificatiója.

1 ^o .	Papirosban volt	130 / xr. 4.	8 Rf., 40 xr.
2 ^o .	Bőrben	10 / xr. 8.	1 Rf., 20 xr.
3 ^o .	Taffotában	5 / xr. 12.	1 Rf.

[Summa] ... 13 Rf., 10 xr. (!)

1745. Jan. 27. Domonkos Bálint Compactor

II.

Extractus compacturae Directorium anni sequenti 1748.

- in bono auro compengit directoria nr. 14. / xr. 21.
 - in simplici pelle cum lineis aureis nr. 7. / xr. 15.
 - in simplici carthacea theca nr. 129. / xr. 3
- Summa Directorium nr. 150.

Summa solutionis: 12 Rf., 36 xr.

1747. Dec. 26. [Domokos Bálint Compactor]

III.

Ml.gos Ngys. Gróff Kegyelm. Ő Exc. [Forgách Pál]
számára csináltatott könyvek [Direktórium].

- 1 directorium veres karmasinban jó féle aranyval
- 24 másféle bőrben / 5 garas darabja
- 25 aranyos papirosba
- 100 török papirosba / 1 garas darabja

Összesen 12 Rf., xr.15.

1749. Jan. 3. Eke Balint Compactor

[verzón:]

Hogy Eke Bágyi Compactor die 14 Decembris, ugymint mai napon hozott légyen hozám
125. Directoriumokat, száza Török papirosban, huszon öt pedig aranyos papírosban
compingalva.

D. Varadini 14 Dec. 1748. Fabri Jakab G.ralis Vic.

IV.

Anno 1751. Méltóságos Gróf Nagy Váradi Püspök
eő Excellentiája kegyes parantsolattyabúl, az Mely Direc-
toriumokat Compingáltam így következik.

1 ^{mo} .	100. Directoriumot Compingaltam közönséges festet papirosban edgyet à x. 3.	5. f.Rh.
2 ^{do} .	Mappa Táblában Compingaltam 30at. Aranyos papirosban be boritva à x. 6.	3. f.Rh.
3 ^{io} .	20 Directoriumot az Tábláját Aranyos Cirádák- kal, es az Mecsisit Aranyosan Vörös Börel be boritva edgyet à x. 12.	4. f.Rh.

Summa ... 12. f.Rh.

Matyus Márton
Compactor mp.

[továbbá Forgách Pál püspök és Mátyus Márton könyvkötő kézjegyeivel ellátott kifizetési engedélyezés és pénzátvételi elismervény: 1752. január 2., 1752. január 7.]

V.

...	a Compactura Sacramentalium [1000 példány]	f.Rh. 5.
	pro Concionum et inscriptionum 500 inauratione compactura partim chartae inaurata, partim turcica	f.Rh. 33., xr.30.

Summa ... f.Rh. 38., xr.30.

Martinus Matyus
Compactor

[továbbá Forgách Pál püspök kézjegyeivel ellátott kifizetési engedélyezés: 1752. április 30.]

VI.

Quod ad Gratosum Suae Excellentiae mandatum Directoria Diaecesana pro Anno
praesenti 1762 numero 120. id est Centum Viginti, Conradus Welleczmiller Compactor

2.

Am 1751. Május 25-én Gróf Nagy Várnai Péter
 fő Excellenciája kegyes parancsolatjából, az N. M. Direc.
 torinnak Compingáltam így következik.

- f. ad. sz.
- 1mo. 100. Directorinnak Compingáltam körösleges fester
 papírosban edgyet á x. 3. - - - - - "5. - -
- 2do. 1000. Táblán Compingáltam 30at. Aranyos
 papírosban be boritva á x. 6. - - - - - "3. - -
- 3io. 20 Directorinnak az Tábláját Aranyos Cirádák
 kál, es az Meccsít Aranyosan Vörö Dörel be boritva
 edgyet á x. 12. - - - - - "4. - -

Summa. "12. - -

Matyas Márton
 Compactor. ppi.

Exluat per Perceptoratus Episcopales.
 Varas 2 Jan. 1752.
 Paulus C. Forgach
 C. V. M.
 [Signature]

Hi Director recognoscatur De rma Jan.
 1752.
 Matyas Márton
 [Signature]

Varadiensis honeste compegerit in consveta accorda f.Rhen. 12, id est duodecim hisce recognosco. Varad 25. Jan. 1762.

[továbbá Patachich Ádám püspök, Salamon József kanonok és Conrad Werletzmiller könyvkötő kézjegyeivel ellátott kifizetési engedélyezés és pénzátvételi elismervény.]

VII.

Mélthóságos Uraságh kegyes parantsolattyából 1762 Esztendőre az mely Compactor munkát dolgoztam így következik:

1 ^{mo} .	Csináltam 60. Libellusokat korcsamáro- sok számára egyet à xf. 4.	f.Rh. 4.
2 ^{do} .	Csináltam két Diáriumot egyet egyet három koncából allot.	f.Rh. 2., xi. 30.
[3 ^{tio} .]	Azon kívül két Libellust à xf.12 Perceptor ur számara	xi. 24.

Summa ... f.Rh. 6., xi. 54.
Mattyus Marton Compactor mp.

VIII.

Quod D. Josephus Wolff Typographus 120. Directoria Diaecesana pro anno currenti 1763, jussu Excell.mi Ill.mi, ac Rev.mi D.ni D.ni Praesulis Nostri Gratosissimi honeste impresserit, eademque D.nus Conradus Ellerczmann [Werletzmiller] Compactor Olasziensis sedecim quidem in Gallica, reliqua vero ordinaria compactura compegerit, et R.mo D.no Vicario Generali penes meam directionem administraverit hisce recognosco. Varad 14. Jan. 1763.

[továbbá Patachich Ádám püspök, Salamon József kanonok és Conrad Werletzmiller könyvkötő kézjegyeivel ellátott kifizetési engedélyezés és pénzátvételi elismervény.]

IX.

Quod Conradus Wellezmiller Directoria Diaecesana N.ro 20. in Gallica, 100. vero in Carta ordinaria pro anno 1765 compacta administraverit, hisce recognosco. Varad, 8° Jan. 1765.

[továbbá Rier Ferenc Xavér és Salamon József kanonokok és Conrad Werletzmiller könyvkötő kézjegyeivel ellátott kifizetési engedélyezés és pénzátvételi elismervény.]

X.

Specification

Über dem, eingebundenen Phobum [Antonius Febei] und zwar den 1ten Theil so zur Disputation des Geistlichen H. Joseph Übermannovics gebbainhet (!) werden und zwar:

1 Stück für D. Exelenz in Bargament (!)	fl. —, xf. 36.
40 Stück in Frantz Band à 18. xf.	fl. 12.
59 Stück in Geltpapir à 7. xf.	fl. 6.

Summa fl. 19., xf. 29.

Conrad Werlitzmiller Buchbinder
Meister in Großwardein

[továbbá Patachich Ádám püspök és Conrad Werletzmiller könyvkötő kézjegyeivel ellátott kifizetési engedélyezés és pénzátvételi elismervény: 1766. január 6.]

XI.

Auszigel

Über 150 Directtorium welche ich eingebunden und zwar

20 Stück in Leder à 18 xf.	fl. 6.
130 Stück in Papir à 4 xf.	fl. 8., xf. 40.

Summa ... fl. 14., xf. 40.

Conradt Werlitzmiller
Buchbinder Meister in
Großwardein

[továbbá Patachich Ádám püspök és Conrad Werletzmiller könyvkötő kézjegyeivel ellátott kifizetési engedélyezés és pénzátvételi elismervény: 1766. február 11.]

XII.

Auszige

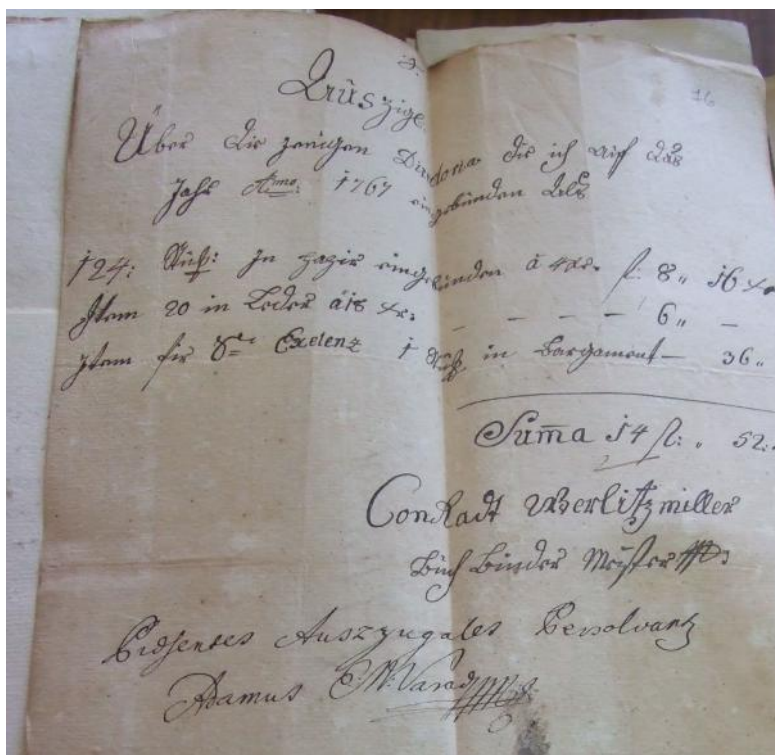
Über die jenigen Directoria die ich auff das
Jahr Anno 1767 eingebunden als

124 Stück in Papir eingebunden à 4 xr.	fl. 8., xr. 16.
Item 20 in Leder à 18 xr.	fl. 6.
Item für D. Exelenz 1 Stück in Bargament	— xr. 36.

Summa ... fl. 14., xr. 52.

Conradt Werlitzmiller
Buchbinder Meister mp.

[továbbá Patachich Ádám püspök és Conrad Werlitzmiller könyvkötő kézjegyeivel
ellátott kifizetési engedélyezés és pénzátvételi elismervény: 1767. március 5.]

XIII.

... Pro Parte Venerabilis Capituli Directoria Compegi Centum Viginti novem in charta, viginti in Coreo Rubro, unum veri in Carmasin facit universim 14 Rhenenses.

Franciscus Hellepauer
Bibliopegus

[továbbá Patachich Ádám püspök, Salamon József kanonok és Franciscus Hellepauer könyvkötő kézjegyeivel ellátott kifizetési engedélyezés és pénzátvételi elismervény: 1768. december 20.]

XIV.

Specificatio Laboris Compactoriae
Pro Excellssa Regia Comissione
1769.

Den 9 October eine Conscription in glaten Bandt	–	x. 9.
Den 21 hujus 3 Conscriptiones in glaten Bandt	–	x. 27.
Den 8 November eine Conscription in glaten Bandt	–	x. 9.
Den 27 hujus 6 Conscriptiones in glaten Bandt	–	x. 54.
Den 9. December 4 Instructiones pro PleniPotentiario	fl. 2, –	
Den 12 hujus Librum rationis Clavigeratus Epis.	–	x. 24.
Den 14 Librum rationis Aedifficiorum	–	x. 24.
Den 17 Librum Clavigeratus Belényesiensis	–	x. 24.
Item Clavig. Bihariensis	–	x. 24.
Item Pispökiensis	–	x. 24.
Item Csatariensis	–	x. 24.
Duo inventaria ad aedificium Spectantia	–	x. 48.
Item Inventarium Frumentariatus Varad Ollaziensis	–	x. 24.
Den 20 hujus 11 Stück in eben di(e)sen Bandt	fl. 4, x.	24.
Den 24 hujus ein Stück	–	x. 24.
Den 27 Pro Domino Leskovsky 2 Stück	–	x. 48.
Den 28 2 Stück	–	x. 48.
Den 29 3 Stück	fl. 1, x.	12.
Den 31 6 Stück Instructiones	fl. 2, x.	24.

1770.

Den 3 Januarius 4 Stück (aller) den gnädige Herrn Herrn V. Koller ...	fl. 1, x.	36.
Den 4 hujus 18 Stück Provisorat eines à 36 x.	fl. 10, x.	48.

Item 5 Stück	fl. 2 —
Item den Herrn Leskovsky 3 Stück	fl. 1, x. 12.
Den 5 Januarius den gnädigen Herrn Herrn V. Koller 4 Stück	fl. 1, x. 36.
Den 6 hujus 9 Stück (aller) Glass Hütten eines à 30 x.	fl. 4, x. 30.
Item 3 Instructiones	fl. 1, x. 12.
Item 3 Relationes in Gold Papir	fl. 1, x. 30.
Item 6 Stück in glaten Band	— x. 54.

Summa ... fl. 42, x. 33.
Franciscus Hellepauer Bibliopegus mp.

XV.

Specificatio Laboris Pro Inclyta Consultatione Episcopali 1770

Triginta tres Libellos Robotales in Charta à x. 3	fl. 1, x. 39.
Tabelam Salariorum in Dura Comp.	— x. 20.
Librum Rationis universi. Provent. Epis. M.Varad.	— x. 45.
Die 6ta Aprilis unam Rationem	— x. 12.
Die 6ta Junii tres Rationes	— x. 36.
Die 31 Julii duas Rationes	— x. 24.
Die 18 Augusti unam Rationem	— x. 12.
Die 22 Octobris unum libelum Robotalem	— x. 3.
Die 25 Octobris sex Extractus Menstruales à x. 9	— x. 54.
Die 27 hujus unum Extract. Menst.	— x. 9.
Die 13 Novembris 37 Extract. Menst.	fl. 5, x. 33.
Die 23 Novembris 3 Rationes	— x. 36.
Die 27 hujus tredecim Diaria à x. 9	fl. 1, x. 57.
Die 23 Decembris 5 Libros Provisoratus nempe duos pro M.Varad. unum Belenyas, Bell et Vasko à x. 45	fl. 3, x. 45.
Item unum pro Hutta Vitriaria	— x. 45.
Die 31 Decembris sex libros pro D. Clavigeribus ex Charta Alba mihi ex Officio Data unum à x. 30	fl. 3

Summa ... fl. 20, x. 50.
Franciscus Xav. Hellepauer Bibliopeg. Varadiensis mp.
31. Dec. 1770.

XVI.

1770

Pro Inclyta Consultatione Die 27 Decembris ad officium chartam Dedi

nempe 13 Libros ex charta Postali à 14 x.	fl. 3, x. 3
item 19 libros ex charta Cancelaria à 12 x.	fl. 3, x. 48
item 8 libros ex charta Ordinaria Magna à 7 x.	— x. 56

Summa ... fl. 7, x. 47

Franciscus Hellepauer Bibliopegus Varad. Mp.
Magno Varadini 5. Jan. 1771.

XVII.

Auszugale

Qvatuor Prothocolorum Sedium Dominalium Dominiorum Episcopaliū

1mo	Prothocolum Sedium Dominalium Dominii	
	Episcopalis Bellenyes	3 fl., 30 x.
2do	Pro Dominio Varad	3 fl., 30 x.
3tio	Pro Dominio Bell	3 fl.
4to	iterum Pro Dominio Bell	3 fl.
	Item septem libelos minores à x.feris 6	— 42 x.

Summa ... 13 fl., 42 x.

Franciscus Hellepauer Bibliopegus mp.
Magno Varadini 21. Julii 1771.

XVIII.

Auszigel

Was Ich (von) Ihro Bischöffliche Exzelentz den Buchbinder Arbeits in ein und andern
Kleinigkeiten verfürtigt in Jahr Anno 1773 und 74 wir folgt also

Anno 1773ten:

Erstens ein Langes folio weiss Papir gebunden in Ruck und Eck mit

	Ruprigen	40 xr.
Mer (!) ein Schmales folio weiss Papir in Ruck und Eck gebunden		36 xr.
Mer eine Geschribenes folio gladt mit türckischen Papir überzogen		24 xr.
Mer ein folio mit 3 buch weiss Papir in Ruck und Eck gebunden		36 xr.
Mer ein folio weiss Papir gladt überzogen in die Speiss fir H. Hassman		24 xr.
Mer ein 4to mit 2 buch weiss Papir in Ruck und Eck in die Speiss		24 xr.
Mer ein folio glat überzogen fir den H. Hoffmaisster		24 xr.

Summa ... 3 fl., 28 xr.

Anno 1774:

Ersten ein folio weiss Papir in Ruck und Eck gebunden	36 xr.
Mer ein Langes folio in Ruck und Eck mit Ruprigen gemacht	40 xr.
Mer zum (Konsistor.) ein (Riss) weiss Papir beschniden	1 fl.
Mer ein Riss Papir caschirt und beschniden 2 mahl vergolt	1 fl., 30 xr.
Mer in die Speiss fir (...) 4to gladt überzogen à x. 10	50 xr.
Mer fir H. Hoffmaister ein folio glat überzogen	24 xr.
Mer 42 Tap(...) glat überzogen à Stück 7 x.	4 fl., 54 xr.
Mer in die Spaiss fir (...) 4to mit den (...) Alpavet gemacht	30 xr.

Summa ... 13 fl., 54 xr.

Joh(...) (...)mayr buchbinder

XIX.

Notta

1788. Pro Illustrissimo, ac Reverendissimo Domino
Eppiscopo infra scriptus compegi

1. Oficium Sanctorum	– fl., 45 x.
----------------------------	--------------

Franciscus Hellebauer Bibliopega mp.
10. Januarii 1789.

XX.

Specificatio

Directoriorum Pro Venerabili Dioecesi M. Varadiensi ad Annum 1789.

1.	Pro Illustrissimo, ac Reverendissimo D.no D.no Eppiscopo in Solidiori Comp. Serica	1 fl., 8 x.
10.	Pro Reverendissimis D.ns Canonicis in Serica Compactura à 40 x.	6 fl., 40 x.
140.	in Charta inaureata, et Variolata à 4 x.	12 fl., –

Summa ... 19 fl., 48 x.

Franciscus Xaverius Hellebauer Bibliopega
M. Varadini 10. Januarii 1789.

XXI.

Notta

Pro Venerabili Consistorio per me infra scriptum compactum est

1. Protocollum ex 4 Libris Chartae, in compactura Gallica 4 fl.

Franciscus Xav. Hellebauer Bibliopega
3. Jan. 1792.

XXII.

Specific.

Directoriorum Pro Venerabili Dioecesi M. Varadiensi
ad Annum 1792

1 pro Illustrissimo, ac Reverendissimo Domino	
Domino Episcopo	1 fl., 15 xr.
8 pro Reverendissimis Dominis Canonicis in Compactura	
Serica à 40. xr.	5 fl., 20 xr.
20 in Compactura Dura, cum inaurata scissura à 20 xr.	6 fl., 40 xr.
190 in Compactura chartacea à 5 xr.	15 fl., 50 xr.

Summa ... 29 fl., 5 xr.
Franciscus Xaverius Hellebauer Bibliopega
M.Varadini, 3 Januarii 1792

XXIII.

Specificatio

Laboris pro Inclyto Dominio Eppiscopatus M. Varadiensis
1792

50 Libellos in 4 ^{to} ex uno medio Libri Chartae in torso	
cum Corio à 12 xr.	10 fl.
13 Prothocola in Folio à 30 xr.	6 fl., 30 xr.

Summa ... 16 fl., 30 xr.
Franciscus Hellebauer Bibliopega
V. Olaszi, 7 Febr. 1792

KÖNYVKÖTÉSEK, ELŐZÉKEK (1→63 színes tábla)⁴⁰

⁴⁰ Az egyes kötéstípusoknál a készítés feltételezett teljes időszakát jelöltük meg, **nem csak a mintának használt és a táblákon bemutatott egyes kötések** (datált vagy feltételezett) készítési évét! Egy-egy kötéstípusnak esetenként többtucatnyi példánya is fennmaradt.

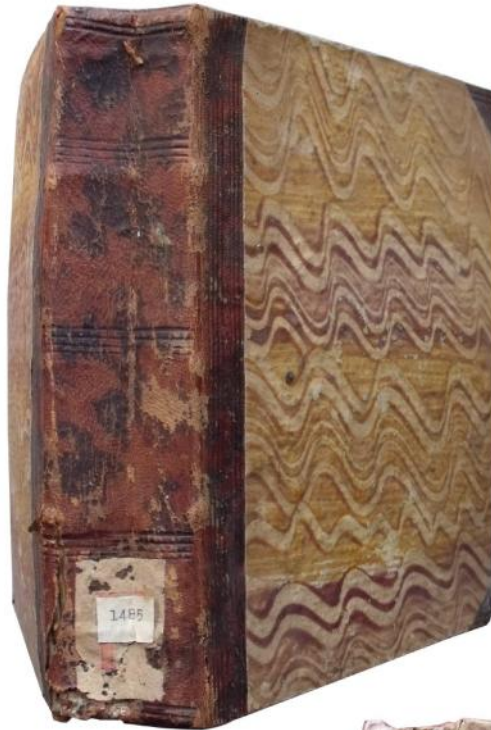
A színes táblákon szereplő kötések és a bemutatott előzékeket hordozó kötetek lelőhelyeit és rövid címleírásait a csatolt függelékben közöljük.

E.Kvt. = Nagyváradi Római Katolikus Egyházmegyei Műemlékkönyvtár

E.Lvt. = Nagyváradi Római Katolikus Egyházmegyei Levéltár

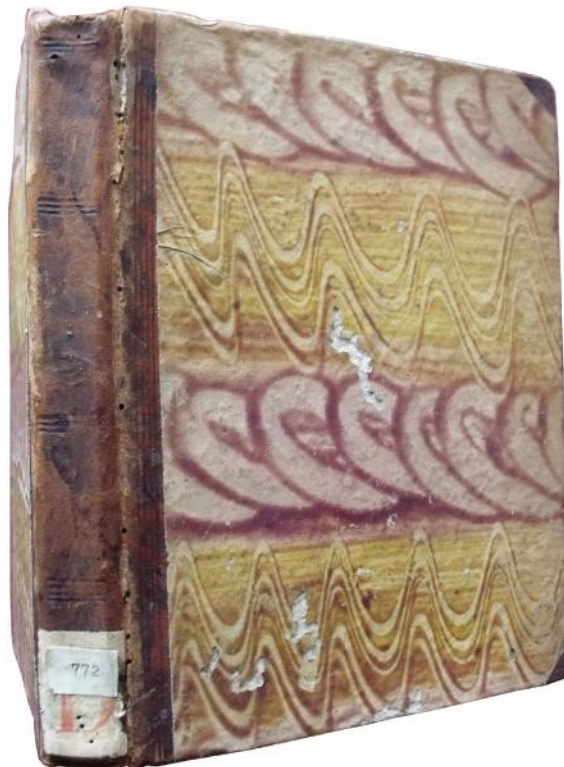
RNLBml = Román Nemzeti Levéltár Bihar megyei Igazgatósága (Nagyvárad)

1. Tábla

A.

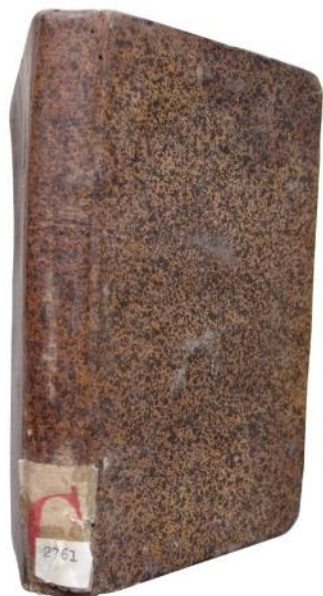
Kötés: **1745**
Gerincmagasság: 198 mm

B.

Kötés: **1752**
Gerincmagasság: 198 mm

2. Tábla

A.

B.

Kötés: **ca.1749**
Gerincmagasság:
150 és 160 mm

C.

D.

Kötés: **ca.1749 és 1752**
Gerincmagasság:
150 és 164 mm

3. Tábla

A.

B.

C.

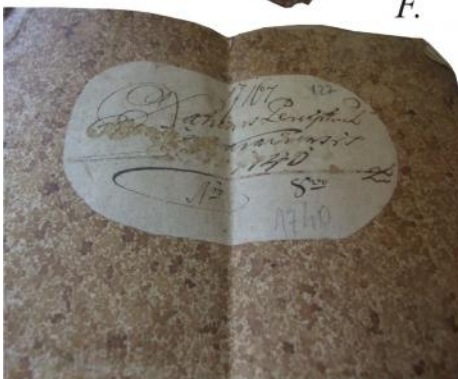

D.

E.

Levéltári kötések: 1740-1749

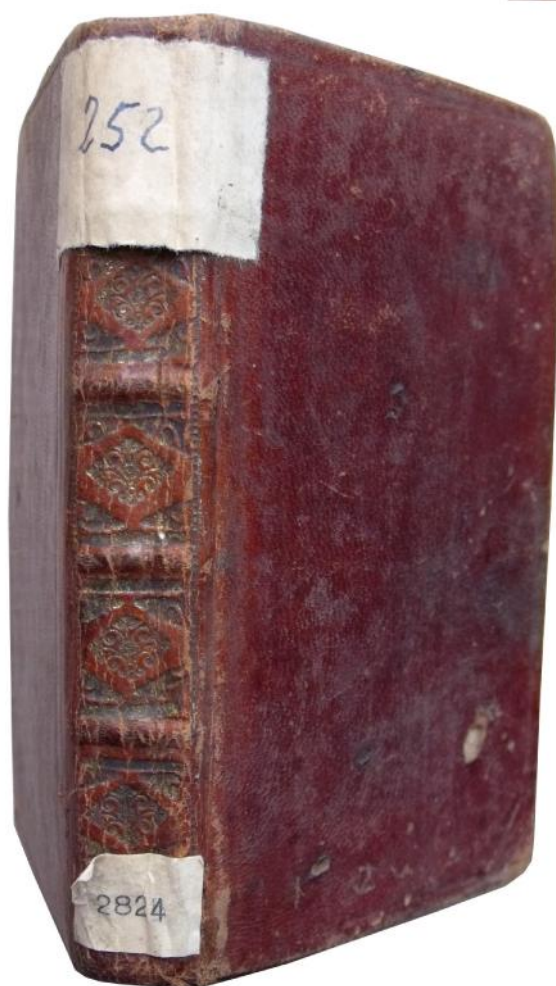
F.

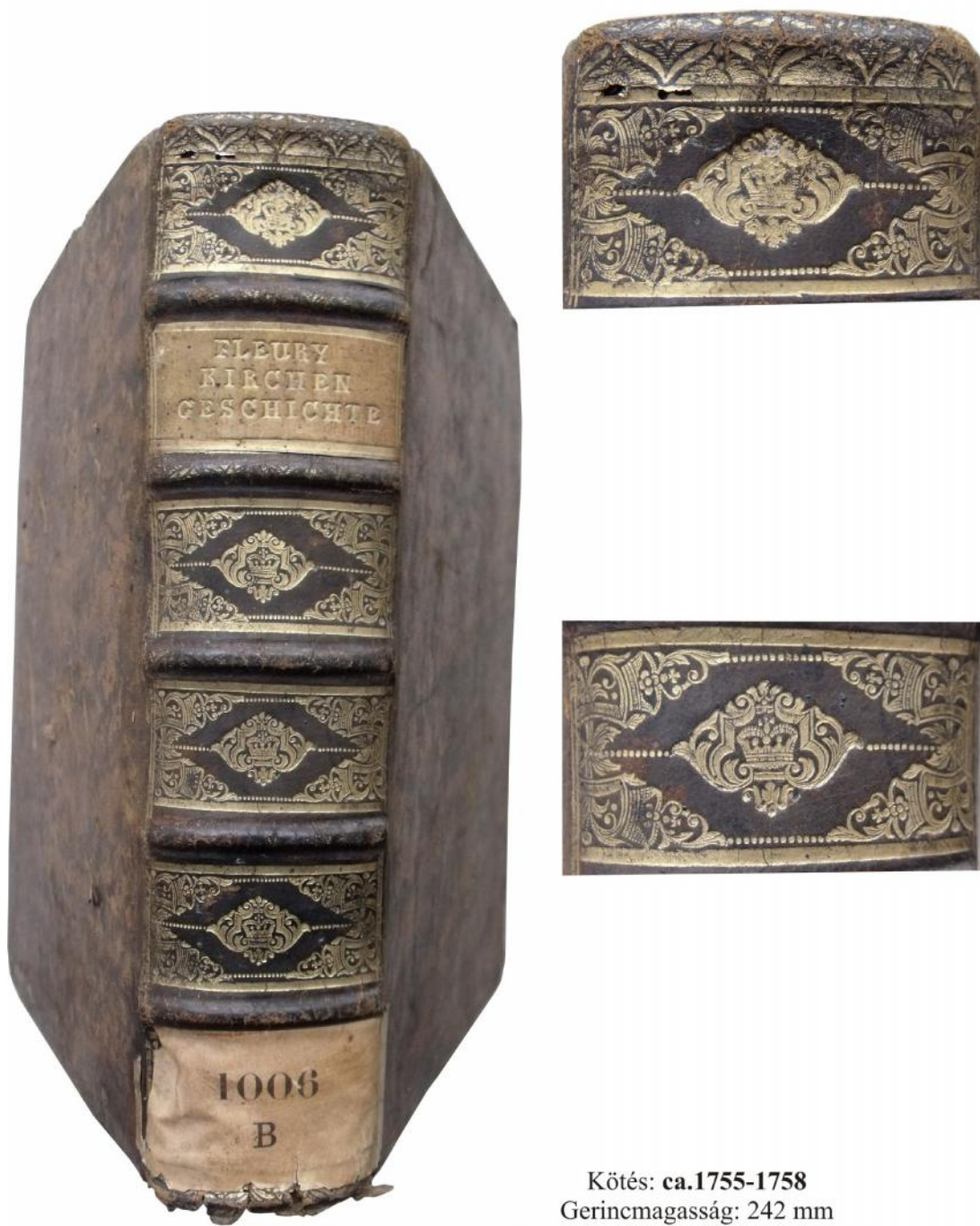
G.

4. Tábla

Kötés: 1752 után
Gerincmagasság: 125 mm
Egyesbélyegző magassága: 9 mm

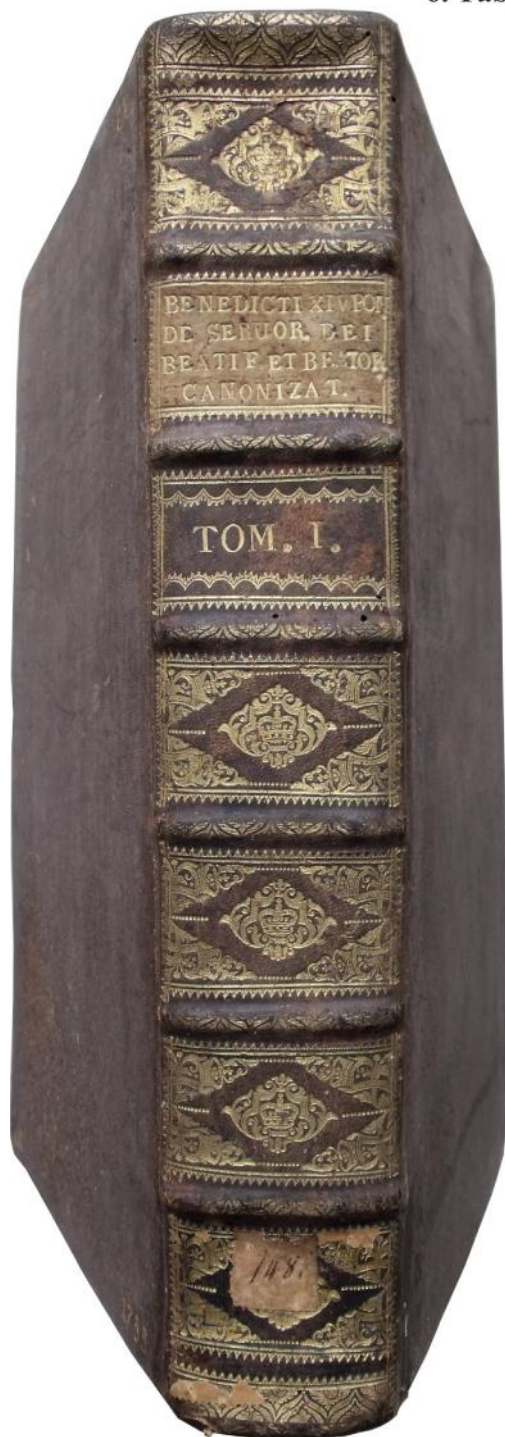

5. Tábla

Kötés: **ca.1755-1758**
Gerincmagasság: 242 mm
Egyesbélyegző magassága: 15 mm

6. Tábla

Kötés: 1755
Gerincmagasság: 328 mm
Egyesbélyegző magassága: 18 mm

7. Tábla

A.

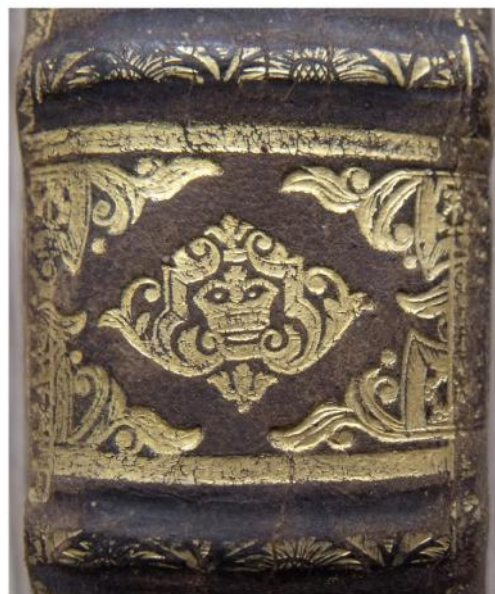
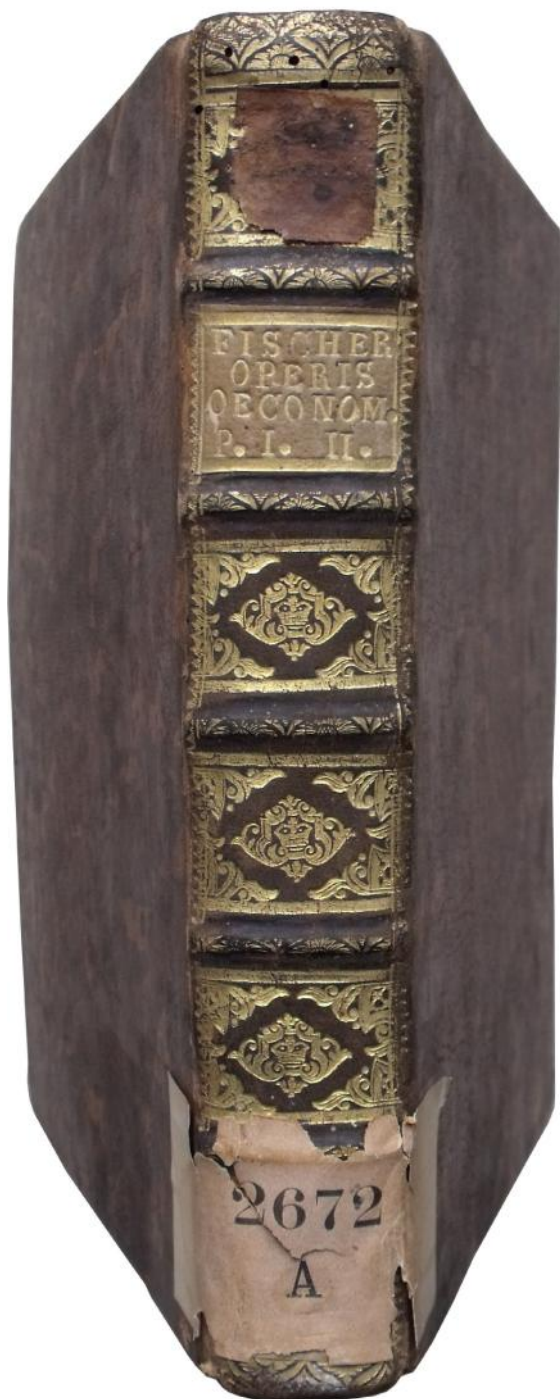

Kötés: 1755-1756
Gerincmagasság: 414 mm
Egyesbélyegző magassága: 22 mm

B.

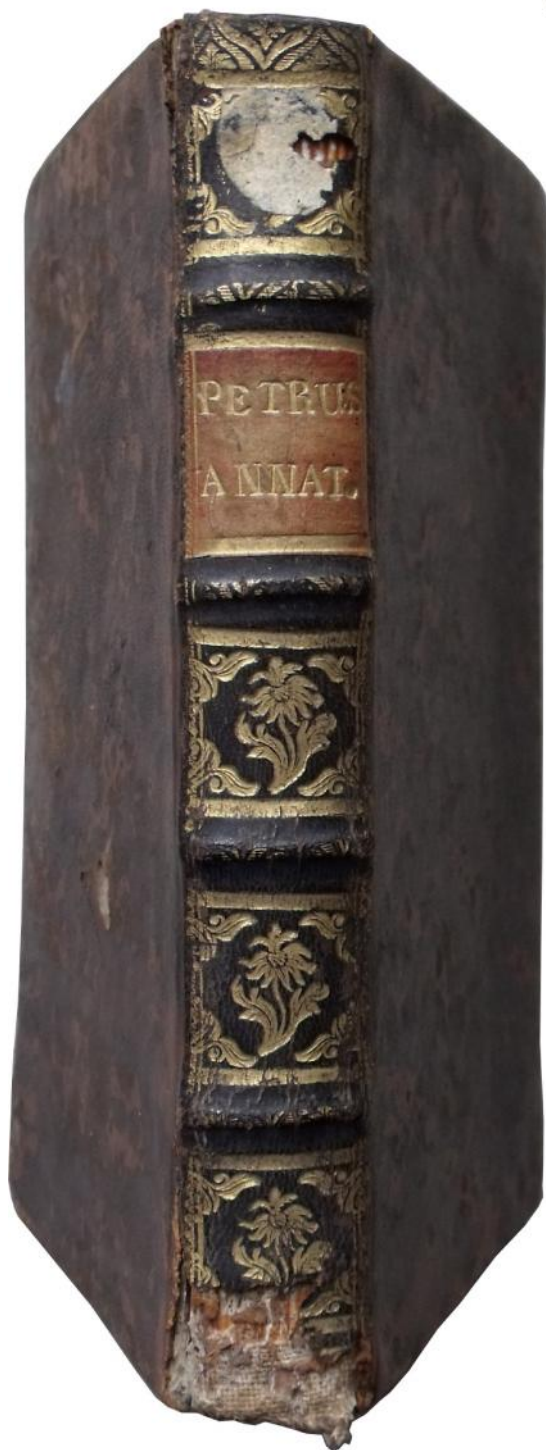

8. Tábla

Kötés: **ca.1755-1760**
Gerincmagasság: 209 mm
Egyesbélyegző magassága: 12 mm

9. Tábla

Kötés: **ca.1765**
Gerincmagasság: 170 mm
Egyesbélyegző magassága: 16 mm

10. Tábla

Kötés: **ca.1762-1765**
Gerincmagasság: 170 mm
Egyesbélyegző magassága: 14 mm

11. Tábla

Kötés: ca.1761-1767
Gerincmagasság: 177 mm
Egyesbélyegző magassága: 15 mm

12. Tábla

B.

C.

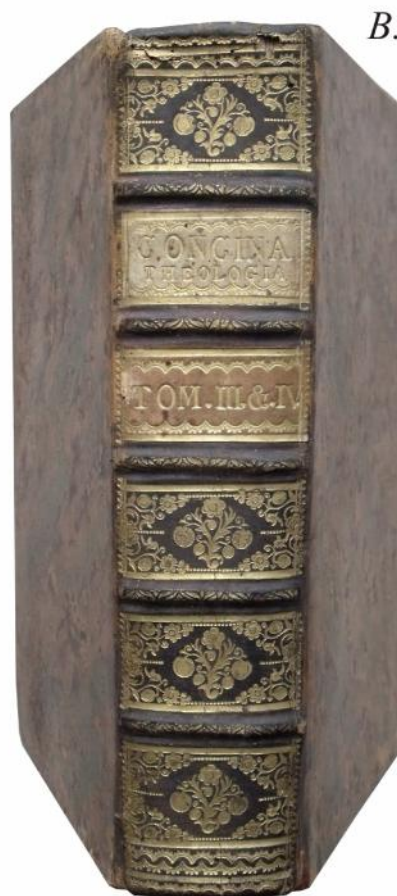
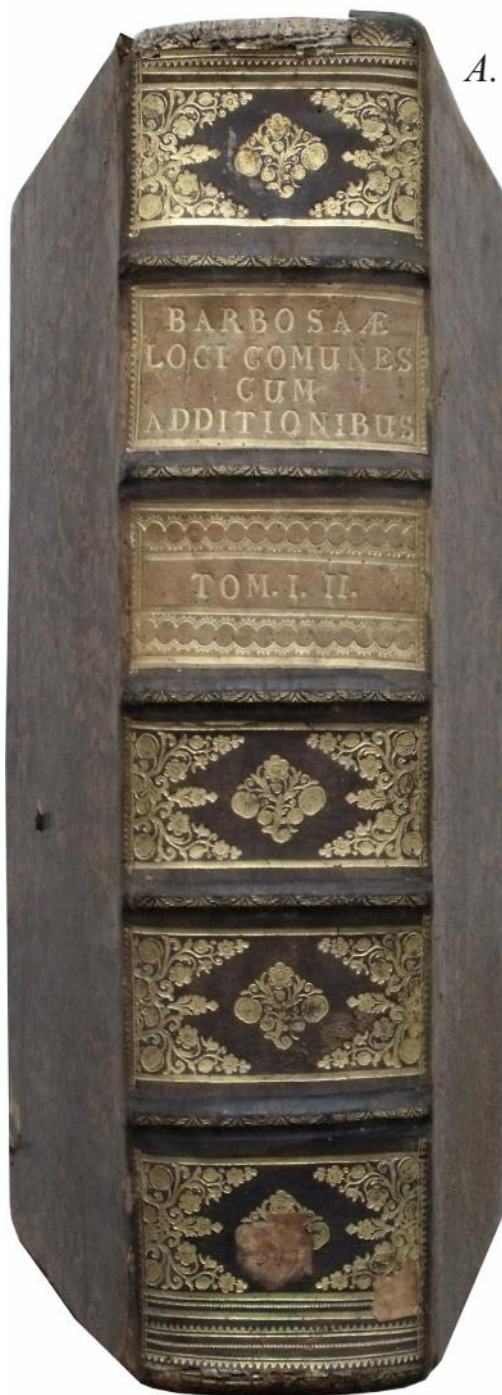

A.

Kötés: **ca.1760-1770**
Gerincmagasság: 164 mm
Egyesbélyegző magassága: 10 mm

13. Tábla

Gerincmagasság: 235 mm
Egyesbélyegző magassága: 19 mm

Kötés: ca.1760-1774

Gerincmagasság: 370 mm
Egyesbélyegző magassága: 23 mm

14. Tábla

Kötés: ca.1760-1774

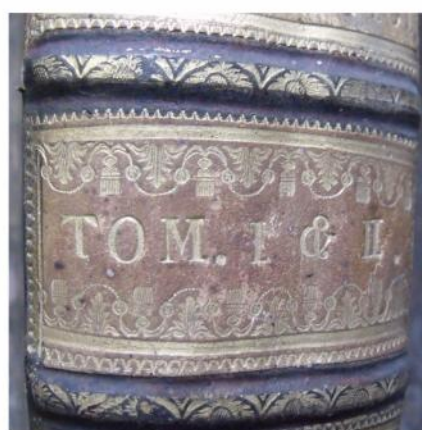
A.

B.

C.

D.

E.

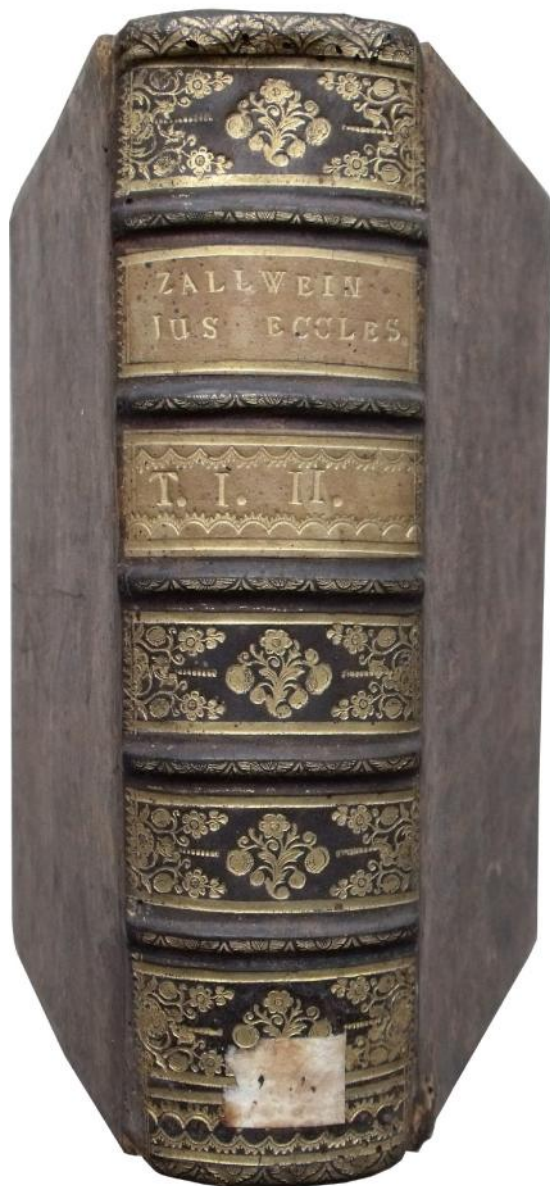
F.

G.

15. Tábla

A.

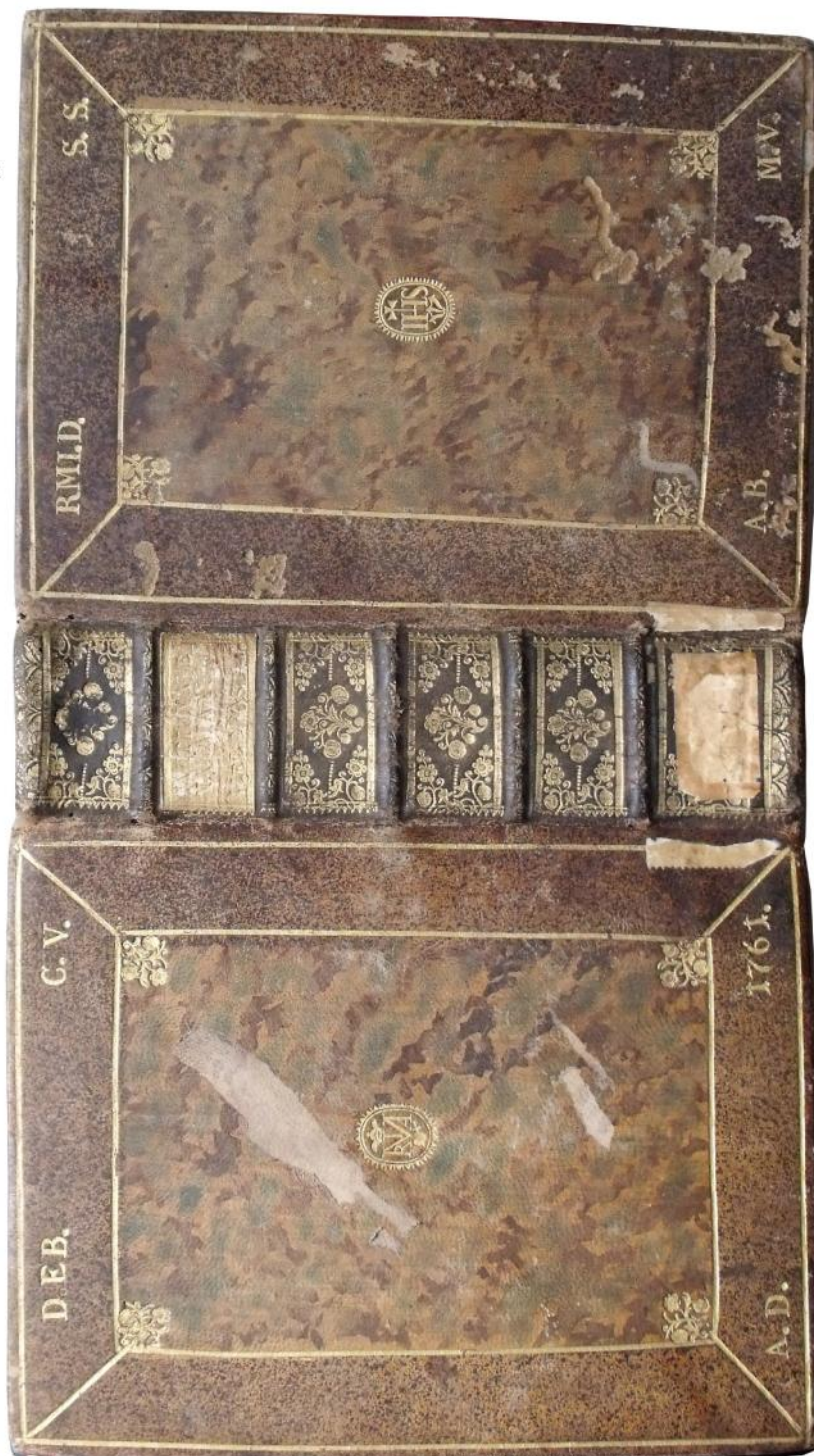
Kötés: **ca.1760-1774**
Gerincmagasság: 218 mm
Egyesbélyegző magassága: 16 mm

B.

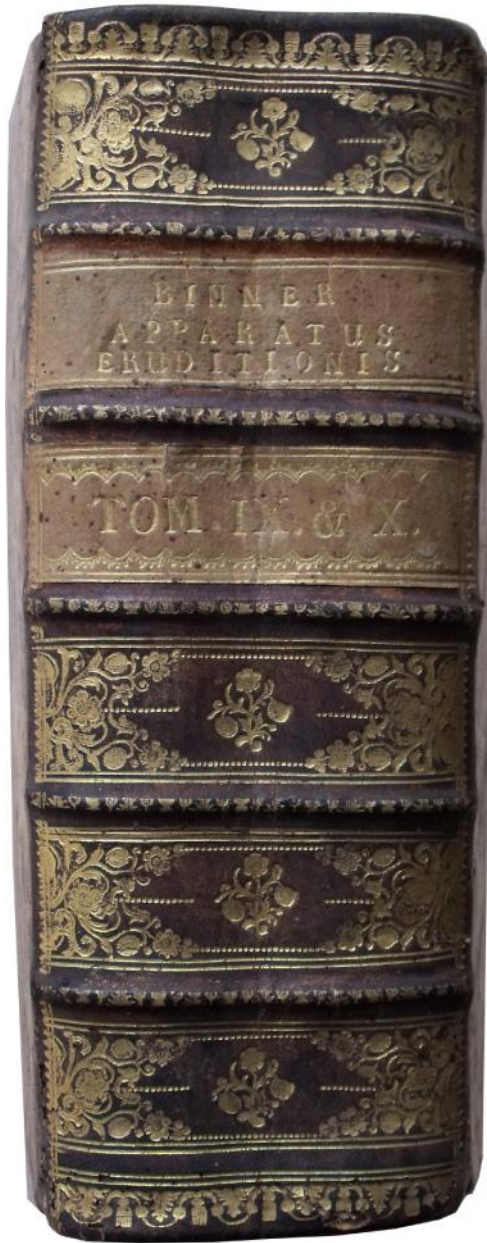

16. Tábla

Kötés: 1761
Gerincmagasság:
202 mm

17. Tábla

A.

B.

Kötés: ca.1760-1772
Gerincmagasság: 212 mm
Egyesbélyegző magassága: 14 mm

18. Tábla

Kötés: **ca.1761-1772**
Gerincmagasság: 171 mm
Egyesbélyegző magassága: 11 mm

The image shows the spine of an antique book. The spine is bound in dark brown leather with gold-tooled decorative bands and floral motifs. The title 'RESEARCHES INTO THE HISTORY OF THE ROMAN EMPIRE' is visible on the spine. The book is shown from a side-on perspective, highlighting the spine's design and the leather's texture.

A.

Gerincmagasság: 202 mm

Egyesbélyegző magassága: 15 mm

B.

Egyesbélyegző
magassága: 11 mm

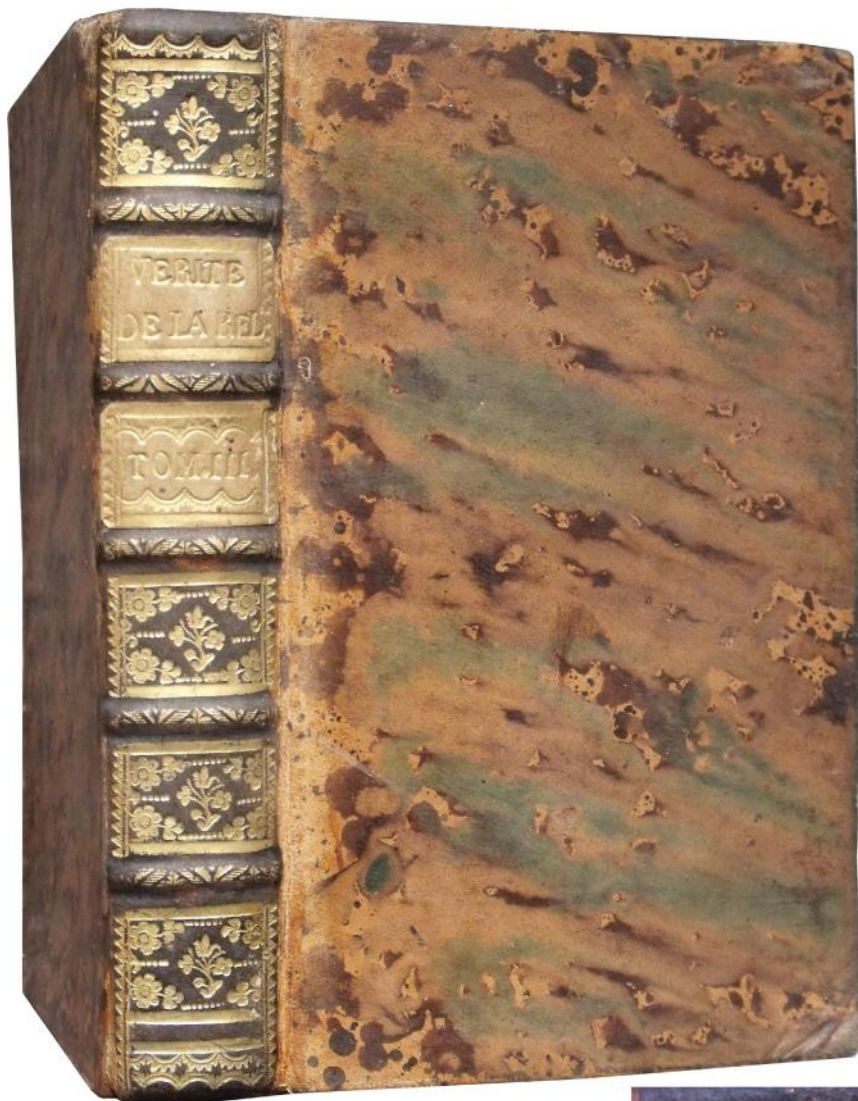
C.

Egyesbélyegző
magassága: 18 mm

D.

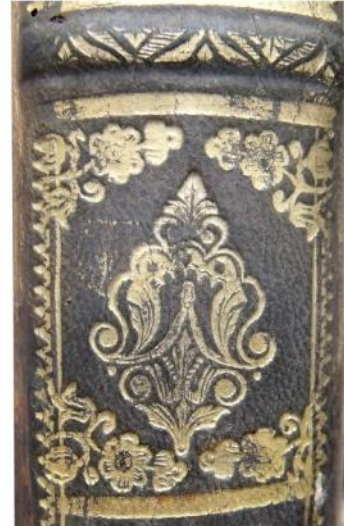
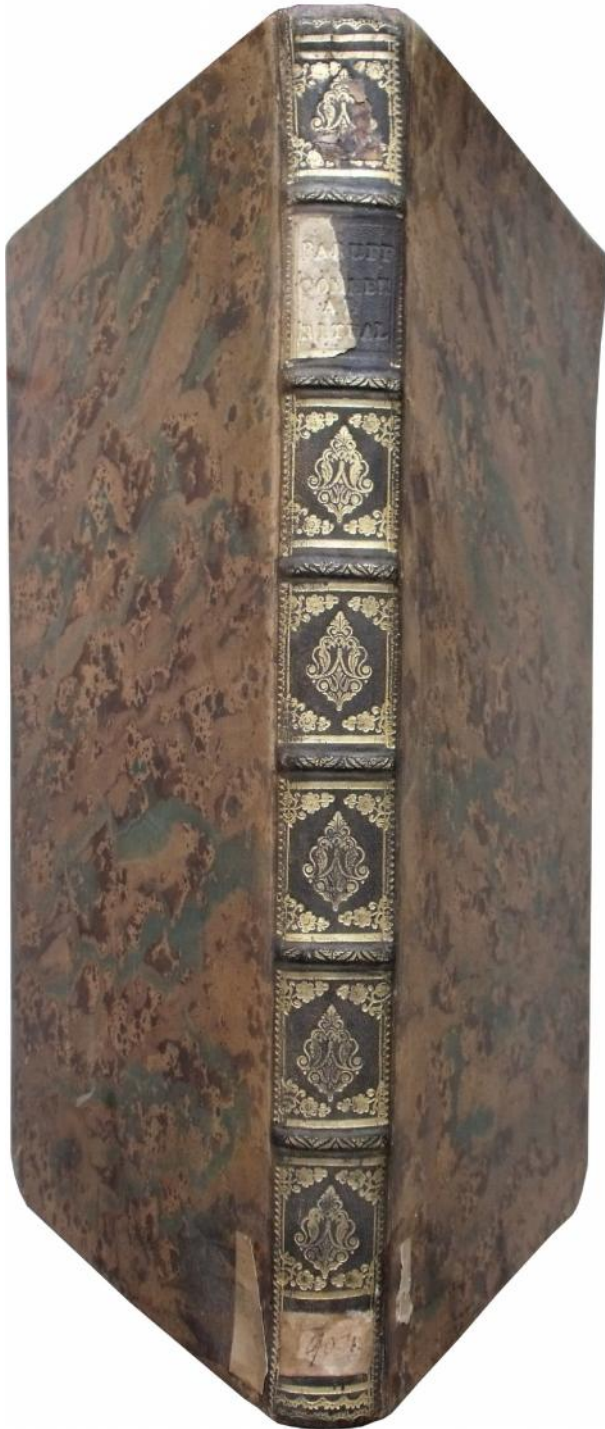
Egyesbélyegző
magassága: 24 mm

Kötés: **ca.1759-1769**
Gerincmagasság: 162 mm
Egyesbélyegző magassága: 9 mm

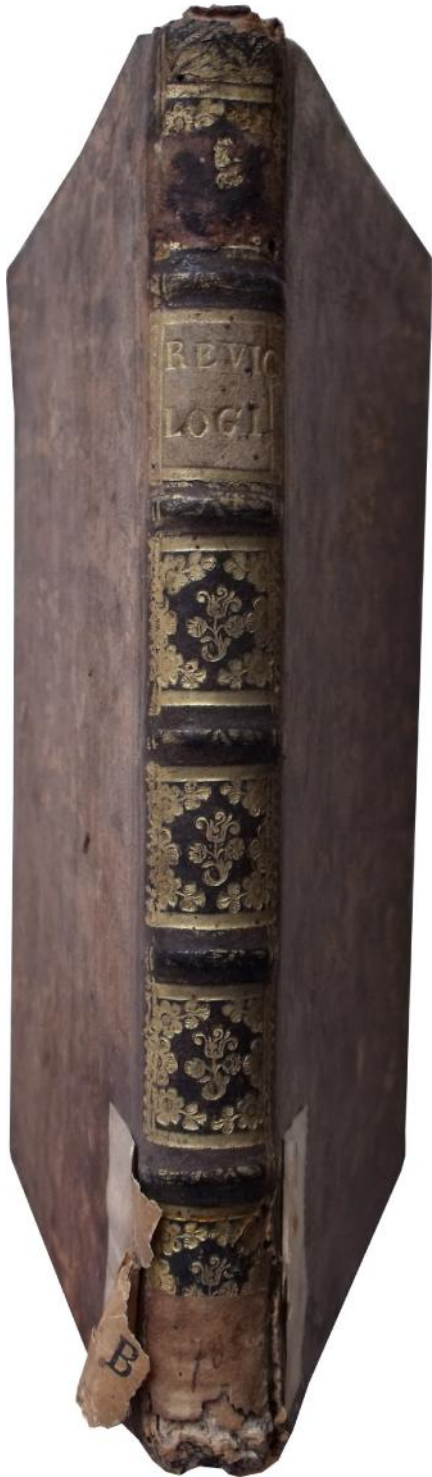

21. Tábla

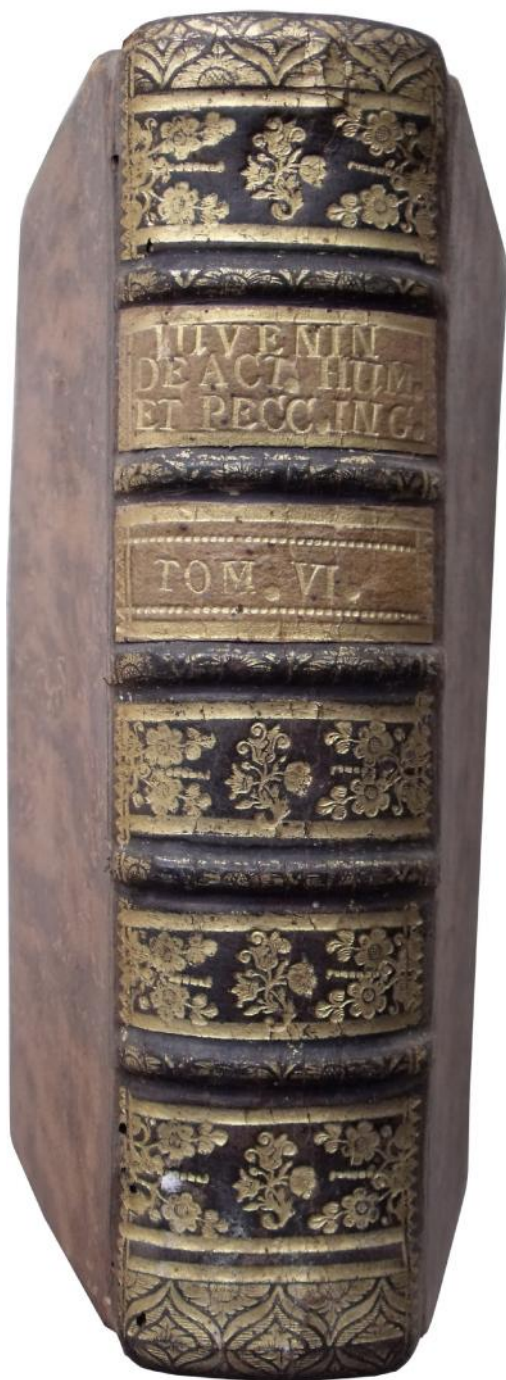
Kötés: **ca.1760-1770**
Gerincmagasság:
368 mm
Egyesbélyegző magassága:
25 mm

22. Tábla

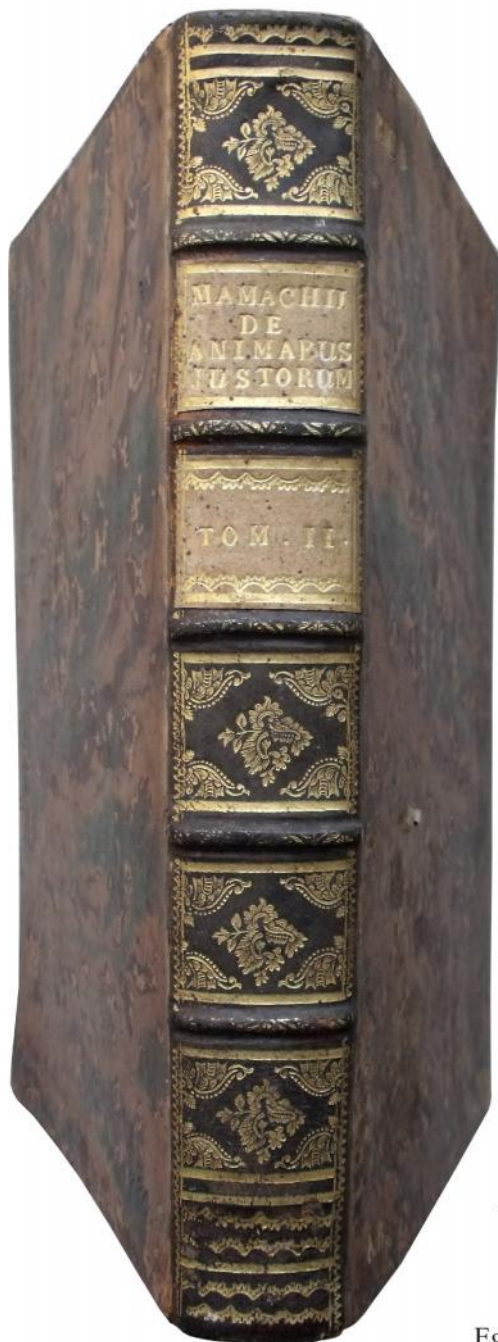
Kötés: **ca.1760-1770**
Gerincmagasság: 202 mm
Egyesbélyegző magassága: 10 mm

23. Tábla

Kötés: ca.1760-1770
Gerincmagasság: 156 mm
Egyesbélyegző magassága: 11 mm

24. Tábla

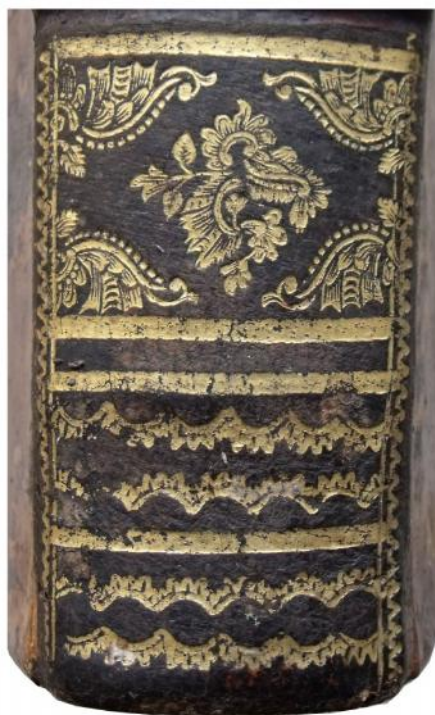

A.

B.

Egyesbélyegző magassága: 22 mm

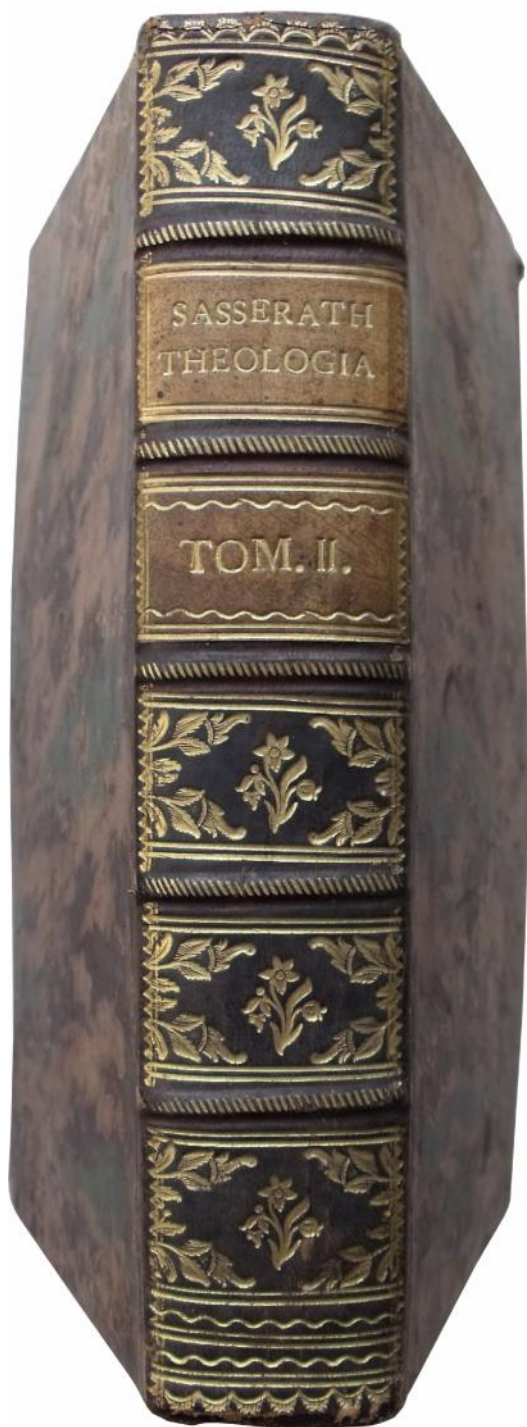
Kötés: 1774
Gerincmagasság: 260 mm
Egyesbélyegző magassága: 18 mm

25. Tábla

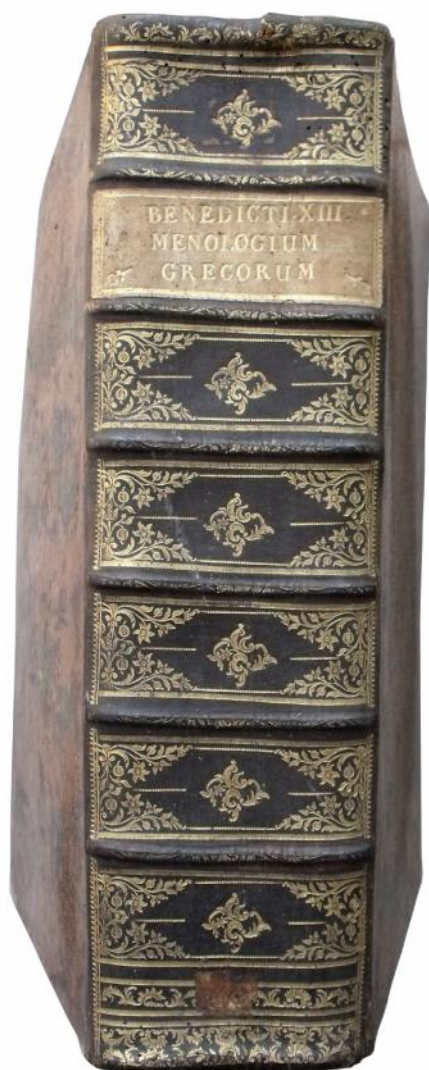
Kötés: **1782 után**
Gerincmagasság: 182 mm
Egyesbélyegző magassága: 10 mm

26. Tábla

Kötés: **ca.1775-1786**
Gerincmagasság: 186 mm
Egyesbélyegző magassága: 13 mm

27. Tábla

A.

Kötés: 1775

Gerincmagasság: 400 mm

Egyesbélyegző magassága: 23 mm

B.

C.

28. Tábla

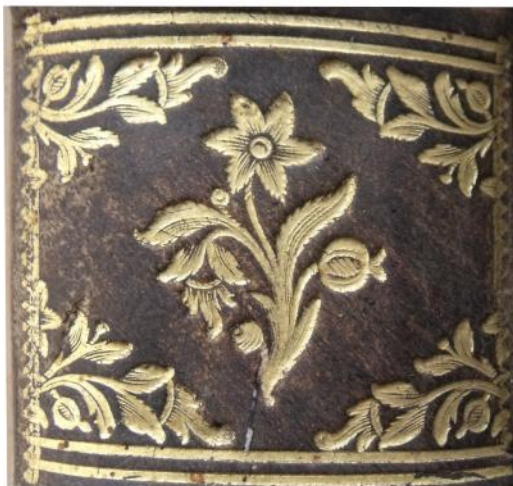

Kötés: ca.1775-1785
Gerincmagasság: 340 mm
Egyesbélyegző magassága: 24 mm

29. Tábla

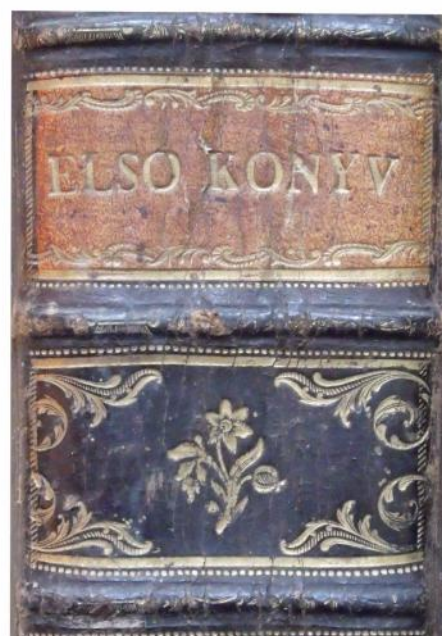
Kötés: ca.1780-1785 után

B.

A.

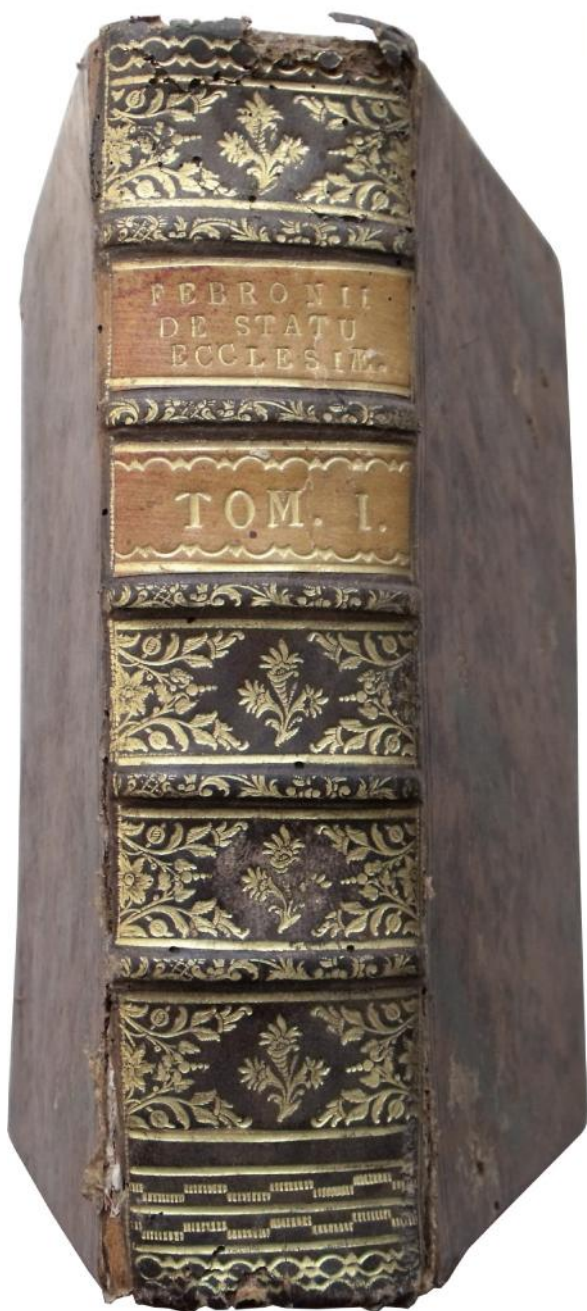
Egyesbélyegző magassága: 26 mm

C.

Egyesbélyegző magassága:
20 mm

30. Tábla

Kötés: 1776 után
Gerincmagasság: 218 mm
Egyesbélyegző magassága: 18 mm

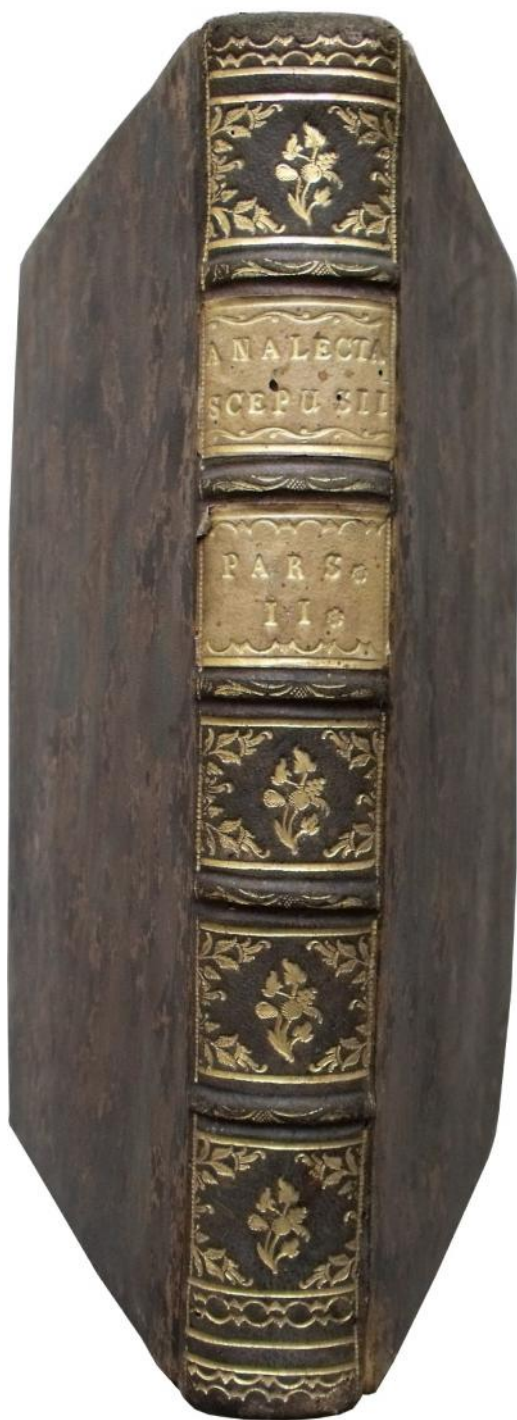

31. Tábla

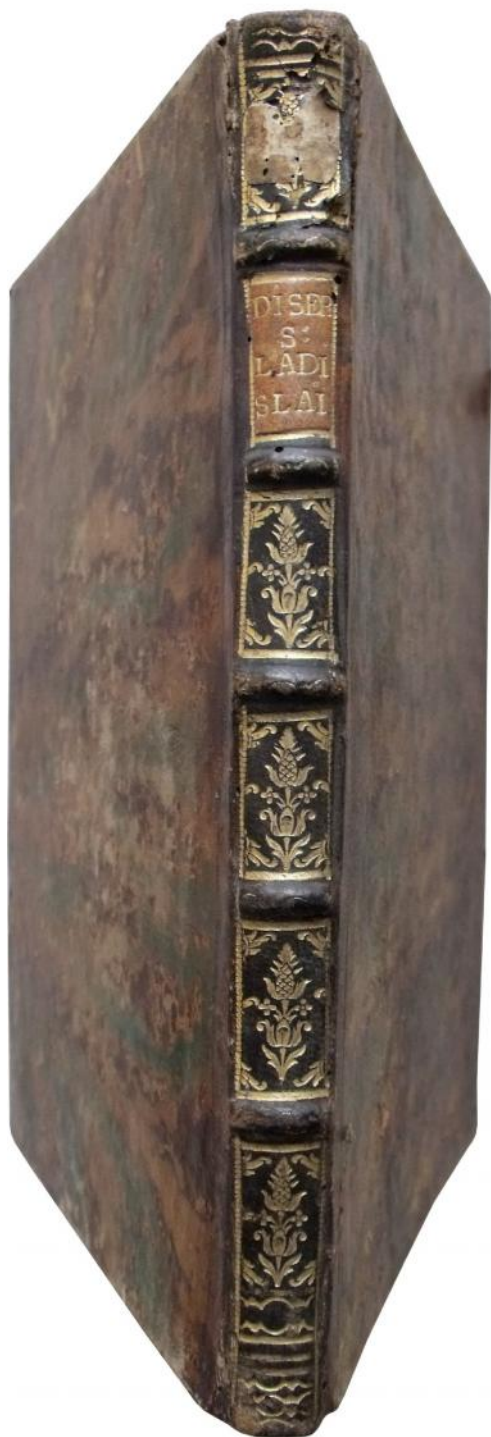
Kötés: 1776, Gerincmagasság: 237 mm

32. Tábla

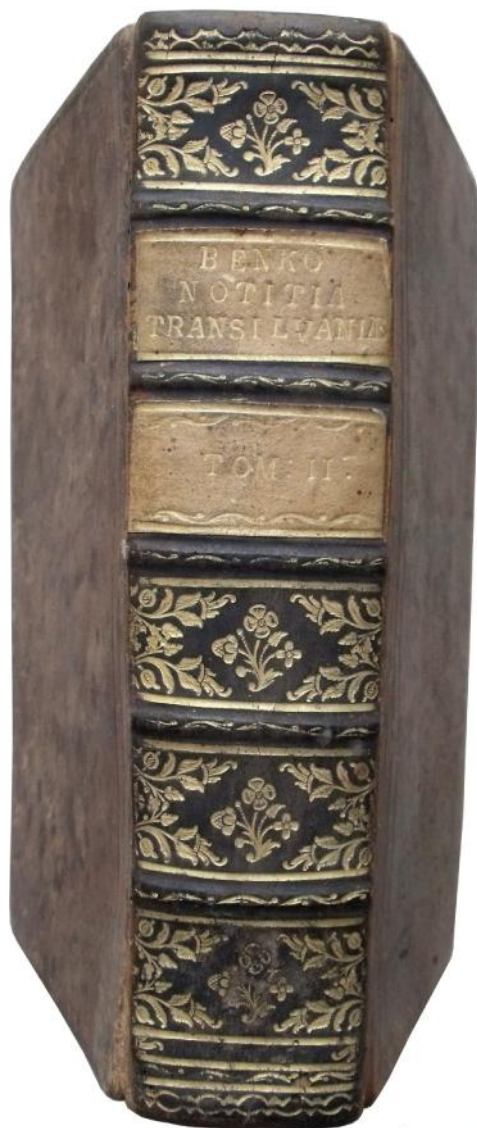
Kötés: 1774 után
Gerincmagasság: 247 mm
Egyesbélyegző magassága: 19 mm

33. Tábla

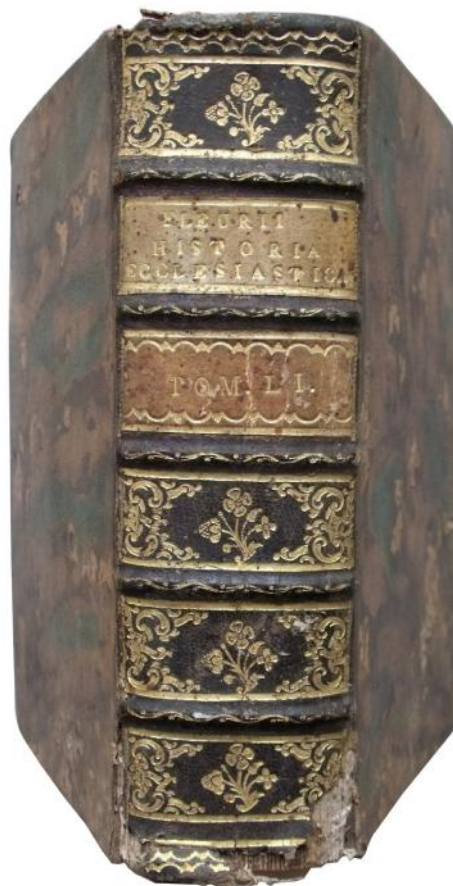
Kötés: 1774 után
Gerincmagasság: 245 mm
Egyesbélyegző magassága: 24 mm

34. Tábla

A.

Kötés: **ca.1774-1780**
Gerincmagasság: 190 mm
Egyesbélyegző magassága:
14 mm

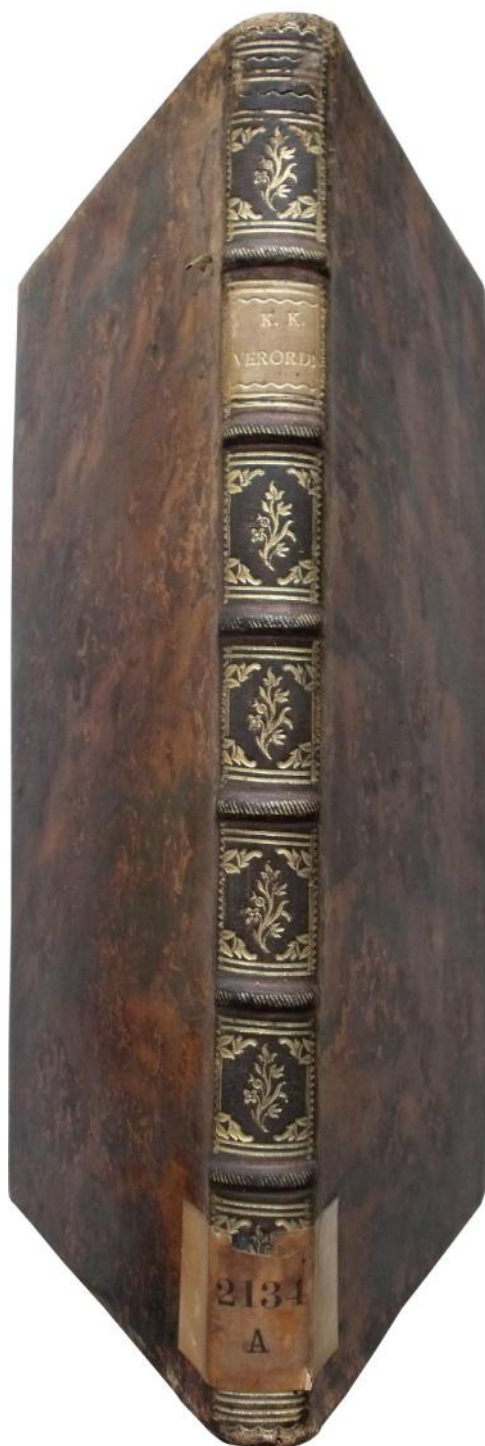

B.

Gerincmagasság: 166 mm

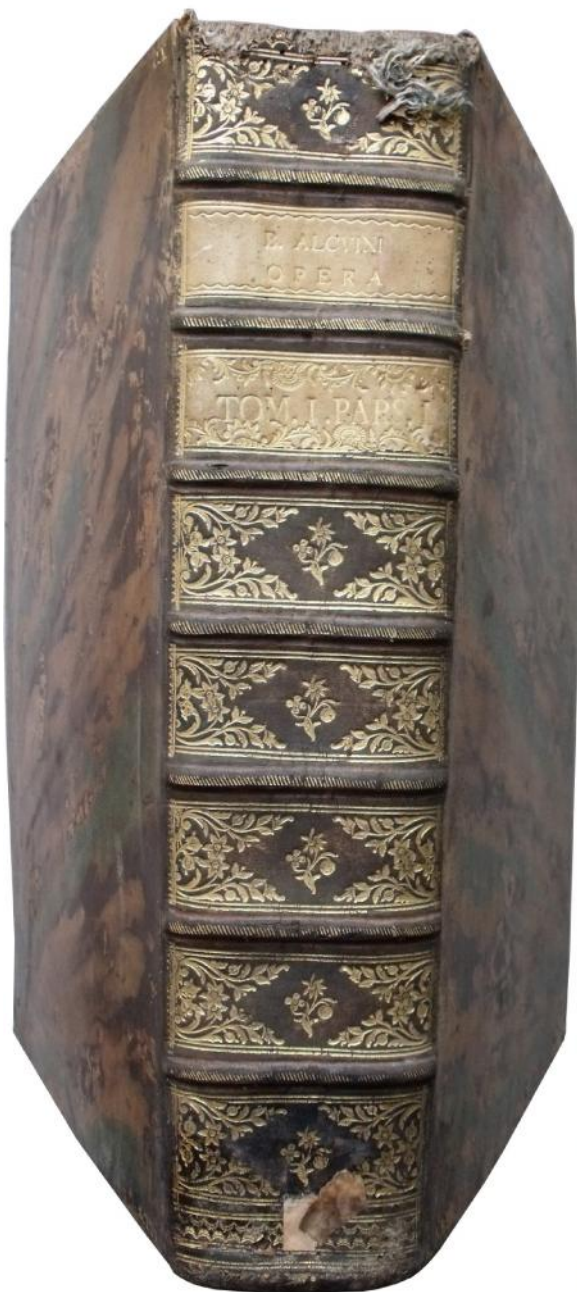

35. Tábla

Kötés: 1782 után
Gerincmagasság: 345 mm
Egyesbélyegző magassága: 21 mm

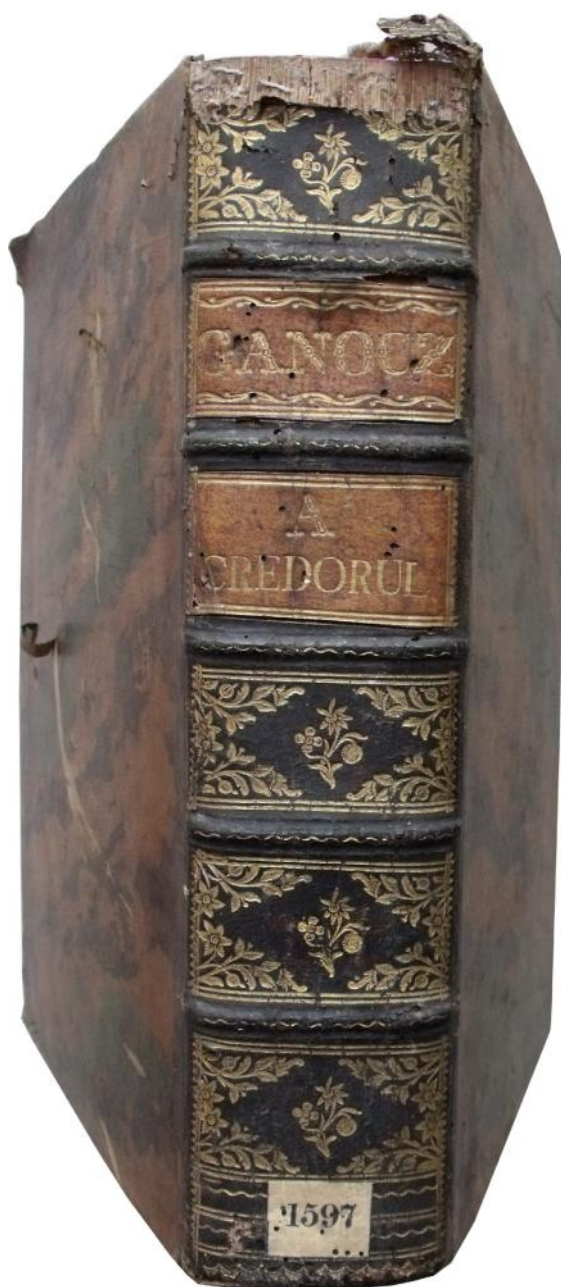
36. Tábla

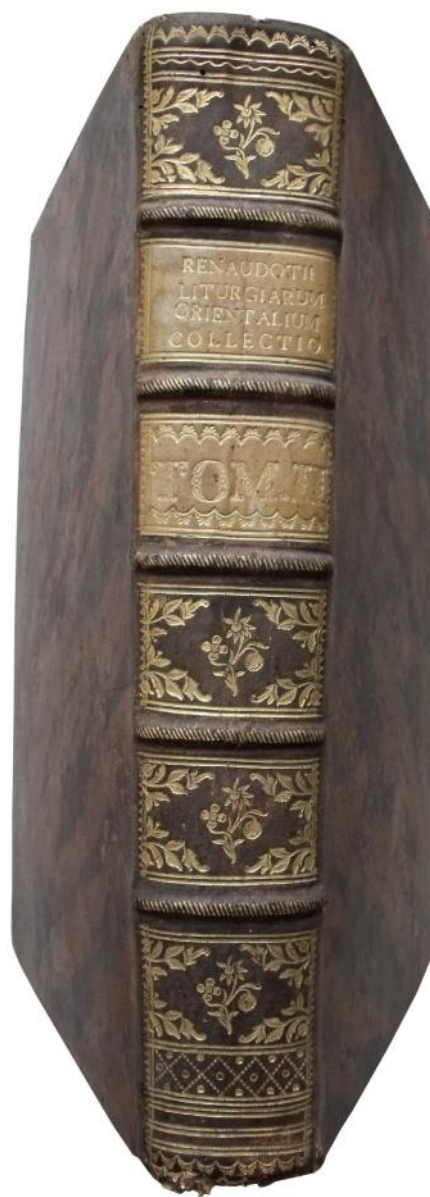
Kötés: ca.1779-1780
Gerincmagasság: 365 mm
Egyesbélyegző magassága: 19 mm

37. Tábla

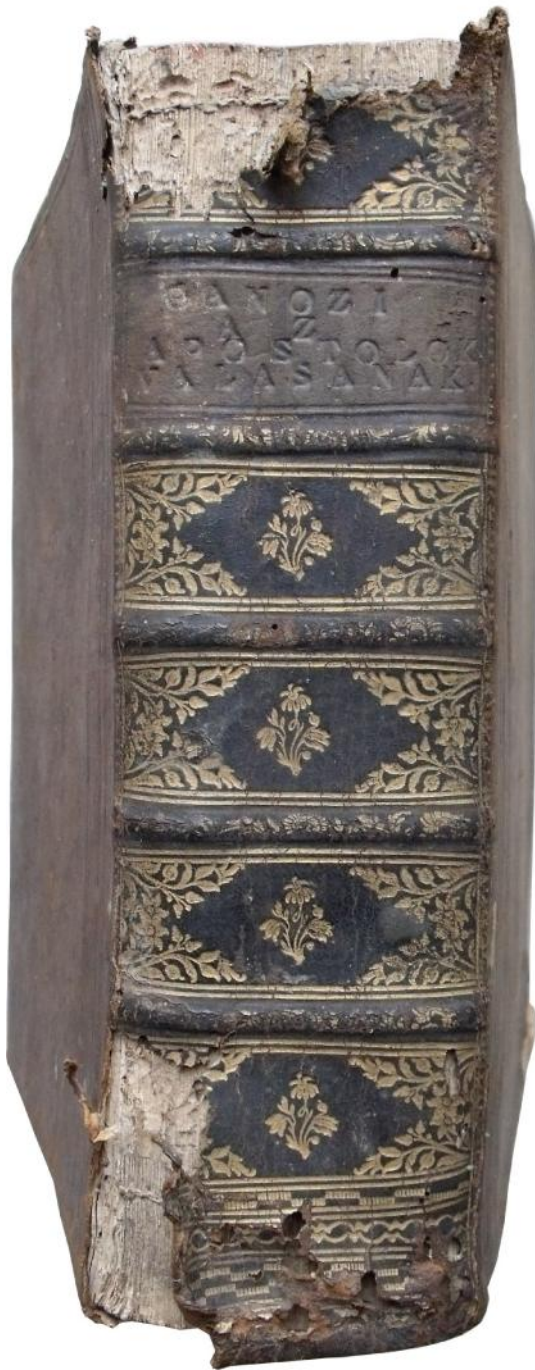

Kötés: 1780 után
Gerincmagasság: 260 mm
Egyesbélyegző magassága: 19 mm

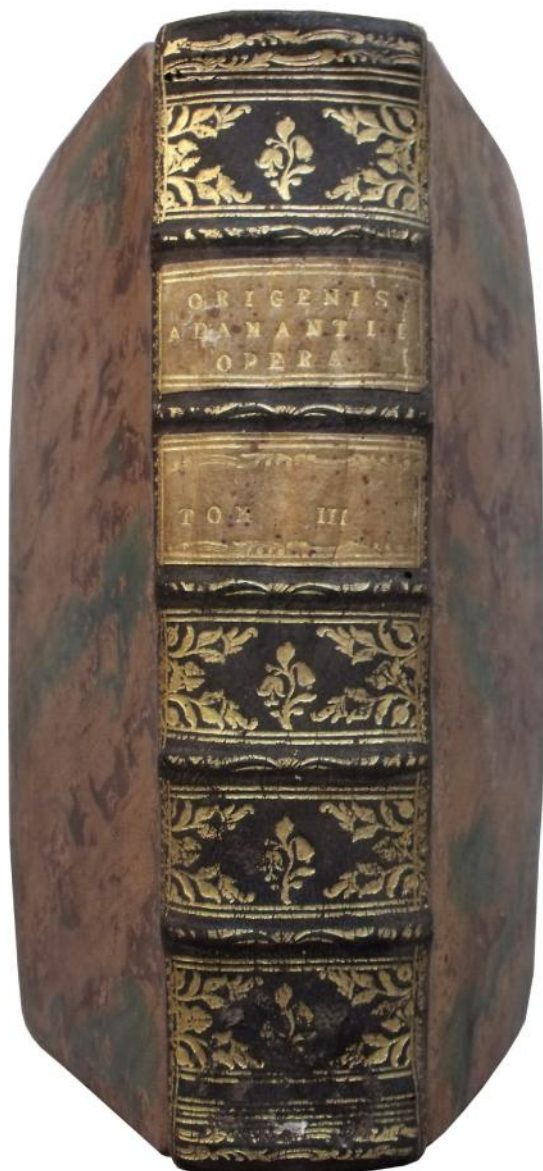
Kötés: 1780 után
Gerincmagasság: 260 mm
Egyesbélyegző magassága: 19 mm

38. Tábla

Kötés: 1780
Gerincmagasság: 270 mm
Egyesbélyegző magassága: 18 mm

39. Tábla

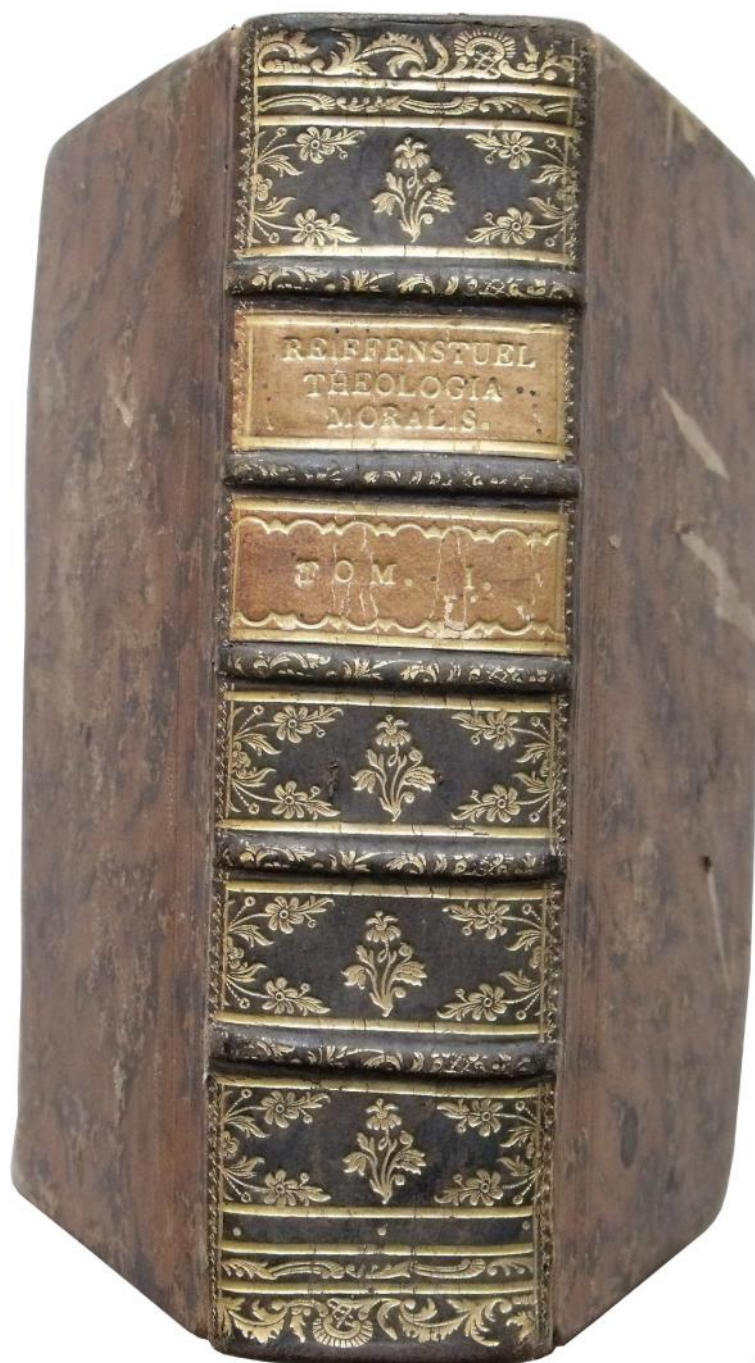
A.

Kötés: ca.1776-1780
Gerincmagasság: 191 mm
Egyesbélyegző magassága: 14 mm

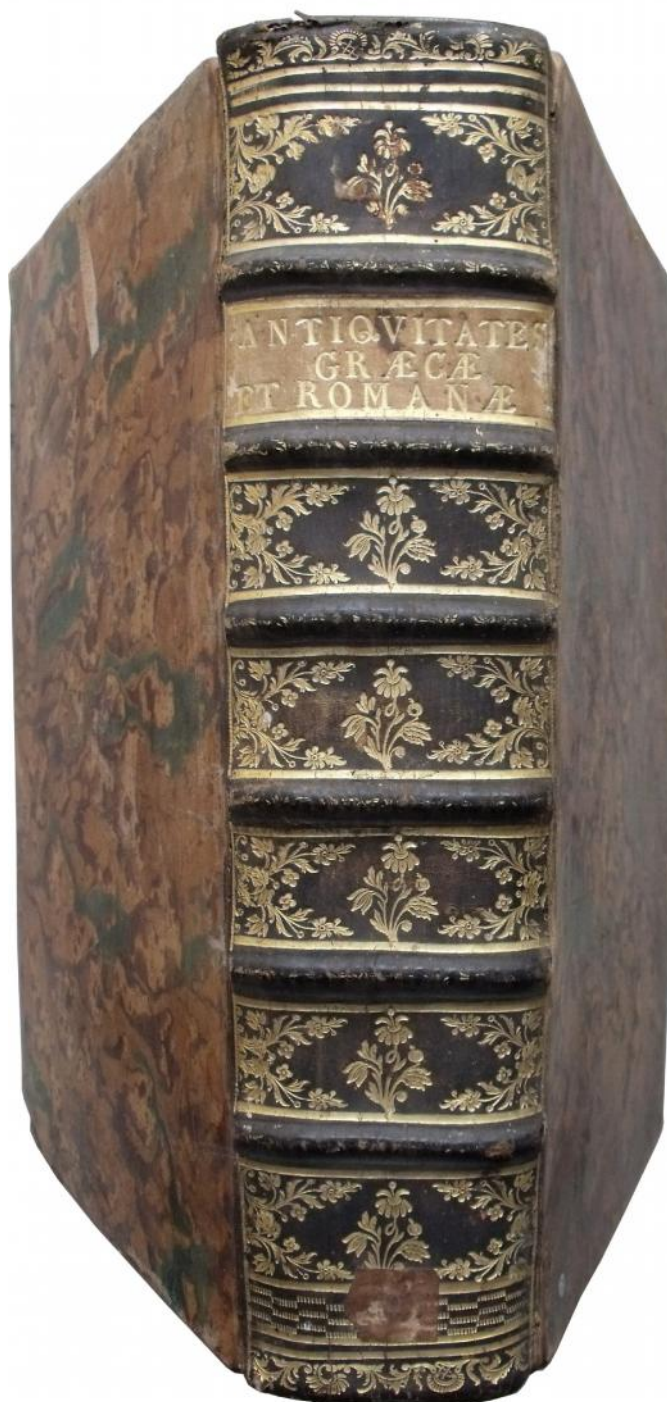
B.

40. Tábla

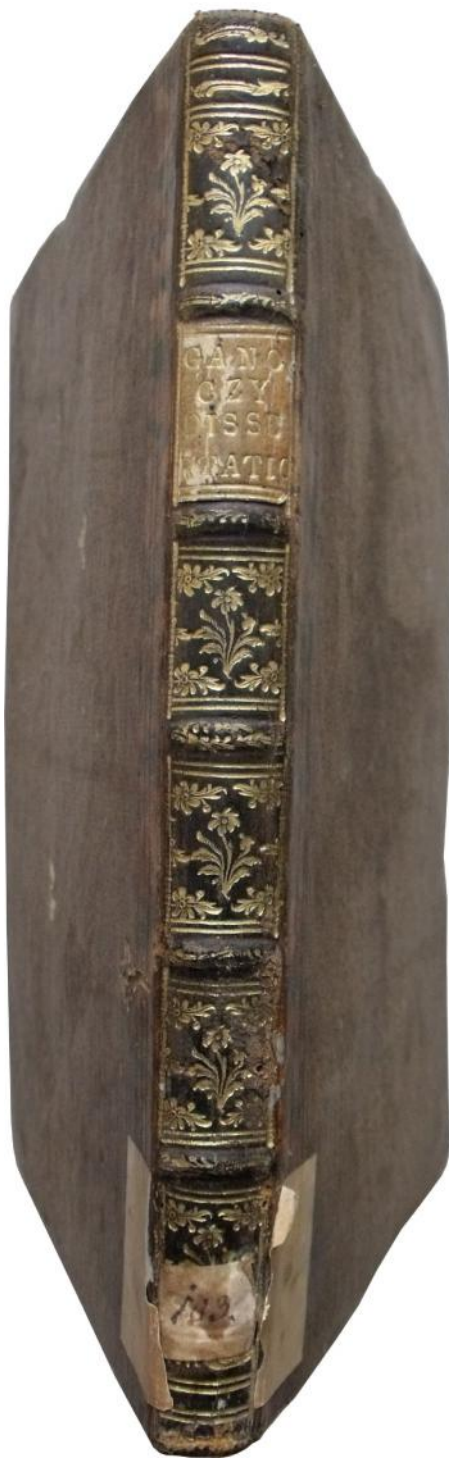
Kötés: ca.1784
Gerincmagasság:
190 mm
Egyesbélyegző
magassága: 15 mm

41. Tábla

Kötés: **ca.1785**
Gerincmagasság: 320 mm
Egyesbélyegző magassága:
25 mm
(18 és 22 mm-es
változata is van)

42. Tábla

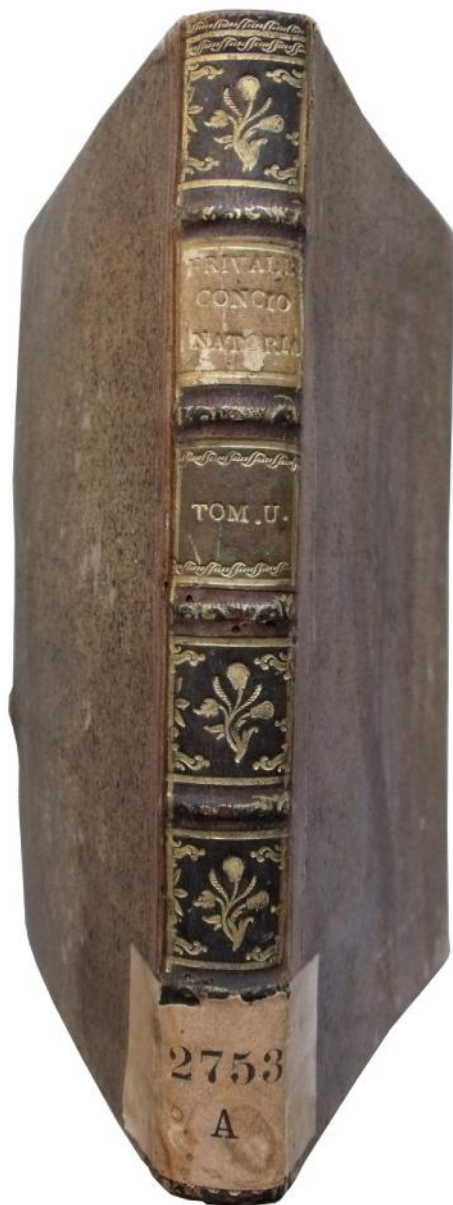

Kötés: **ca.1780-1785**
Gerincmagasság: 243 mm
Egyesbélyegző magassága: 15 mm

43. Tábla

A.

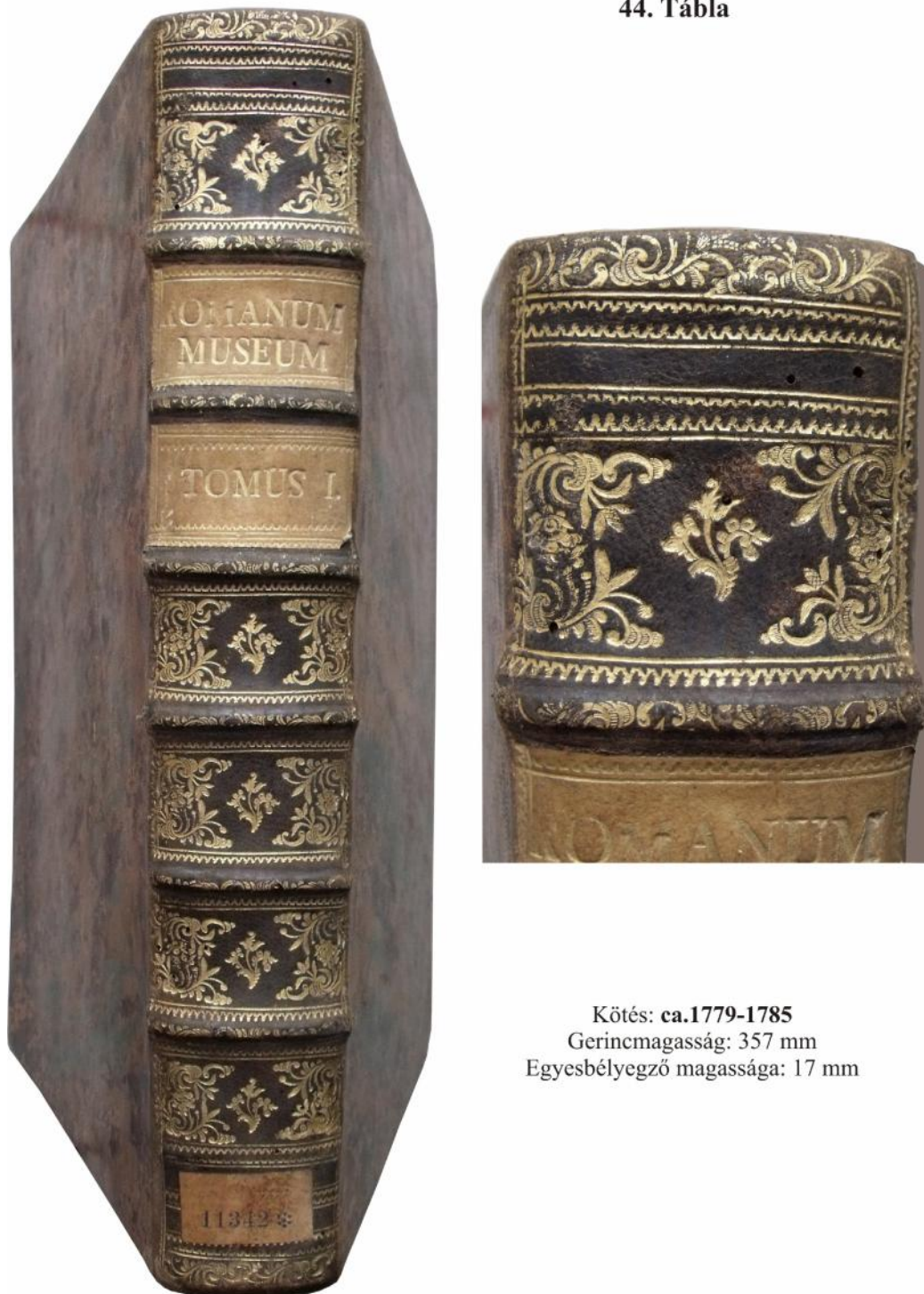
Kötés: **ca.1776-1785**
Gerincmagasság: 226 mm
Egyesbélyegző magassága: 19 mm

B.

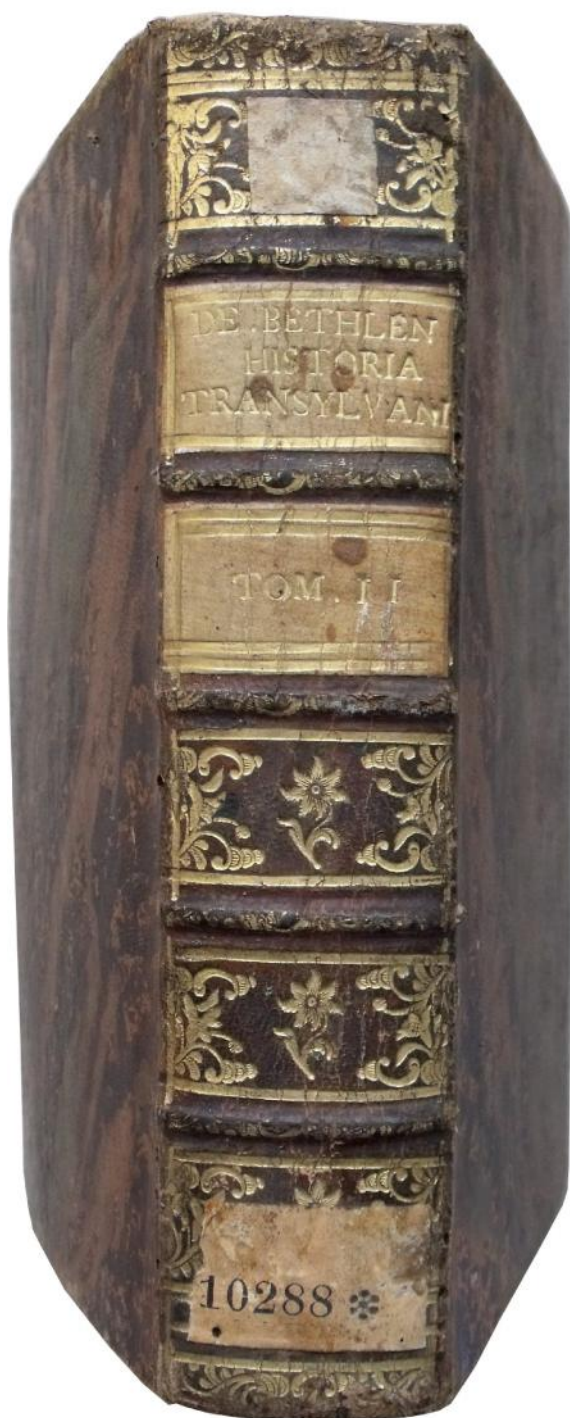

44. Tábla

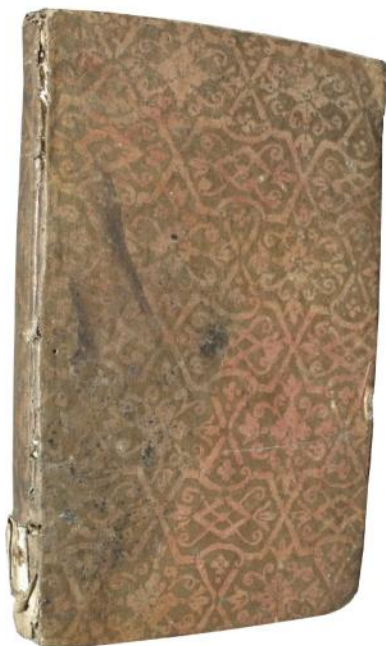
Kötés: ca.1779-1785
Gerincmagasság: 357 mm
Egyesbélyegző magassága: 17 mm

45. Tábla

Kötés: 1782 után
Gerincmagasság: 196 mm
Egyesbélyegző magassága: 16 mm

46. Tábla

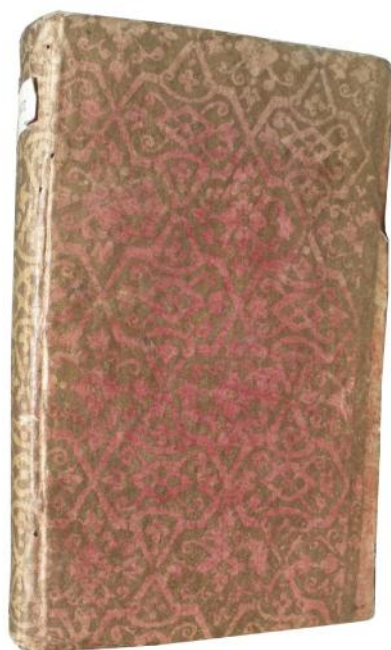
A.

Kötés: **ca.1766**
Gerincmagasság: 173 mm

B.

Kötés: **ca.1766**
Gerincmagasság: 172 mm

C.

Kötés: **ca.1766**
Gerincmagasság: 171 mm

D.

Kötés: **ca.1765**
Gerincmagasság: 166 mm

47. Tábla

Kötés: ca.1772
Gerincmagasság: 200 mm

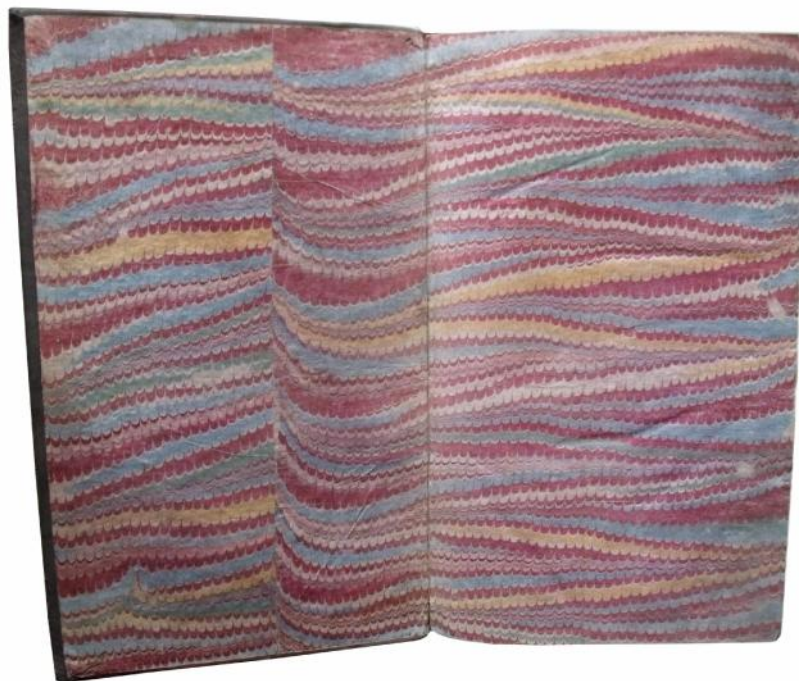

48. Tábla

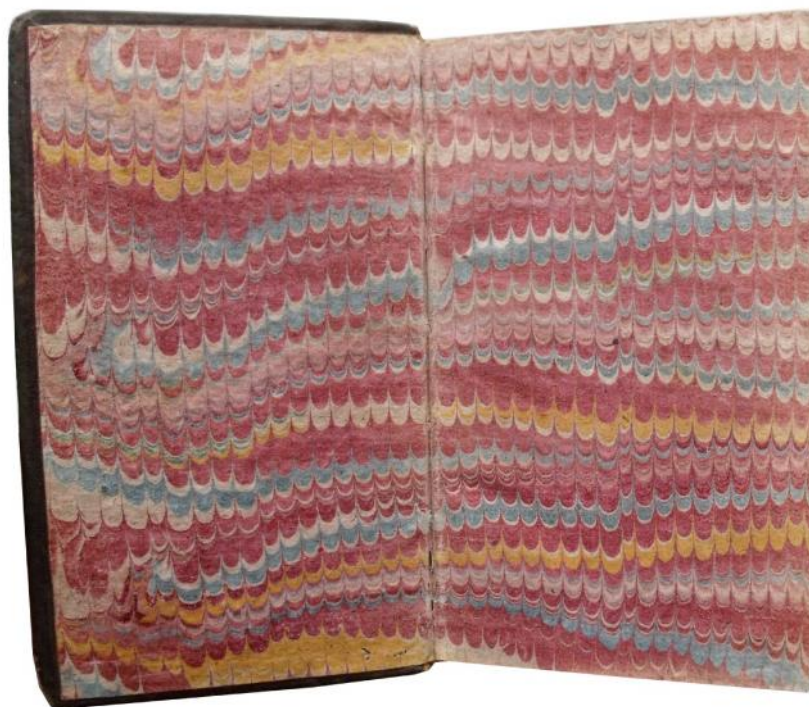
A.

Előzések:
1750-es évek végétől ca.1780-as évek elejéig

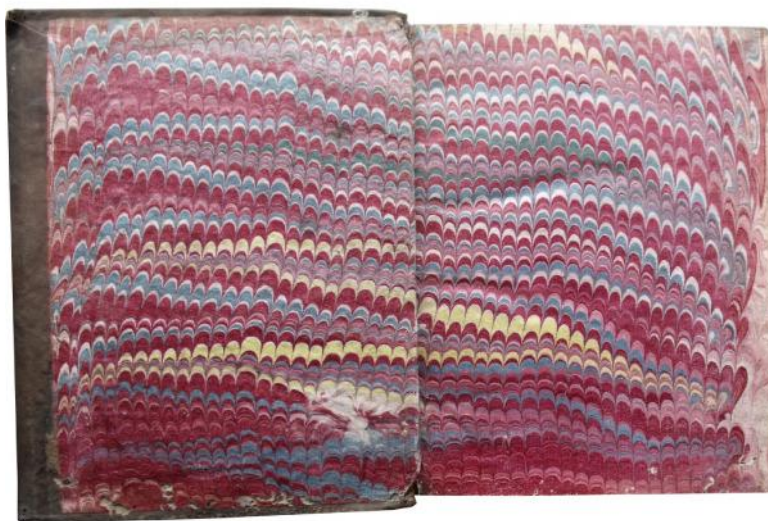
B.

49. Tábla

A.

Előzések:
1750-es évek végétől ca.1780-as évek elejéig

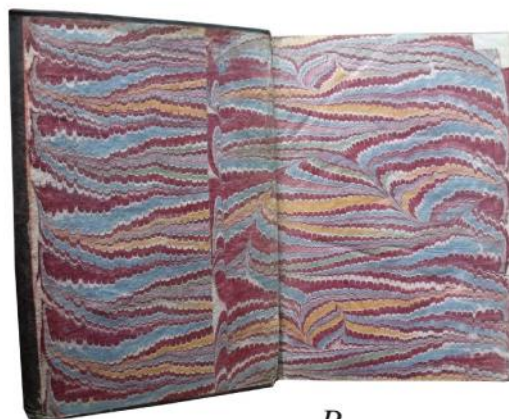

B.

50. Tábla

A.

B.

C.

D.

E.

Előzések:
1750-es évek végétől
ca.1780-as évek elejéig

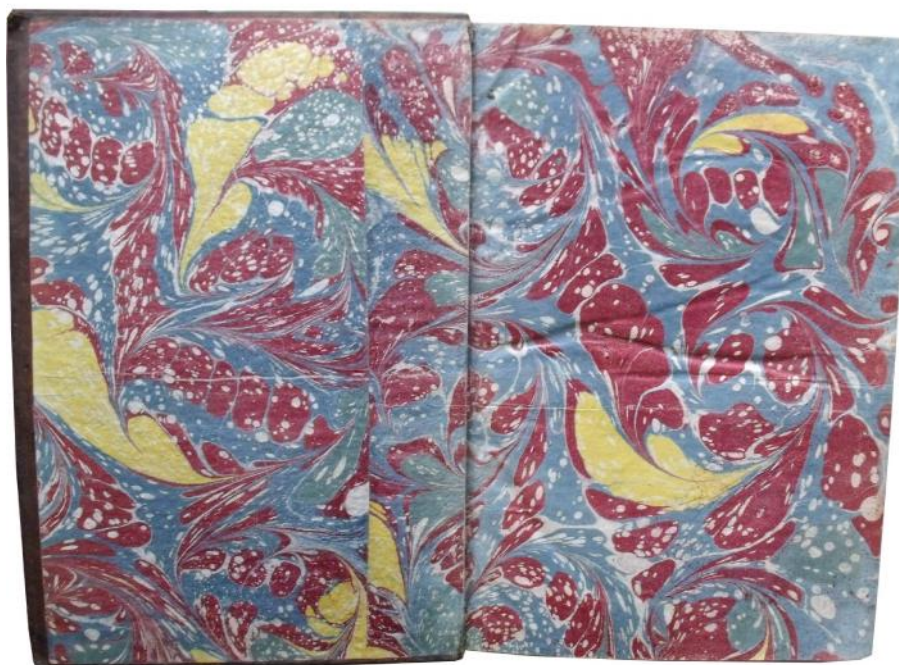
51. Tábla

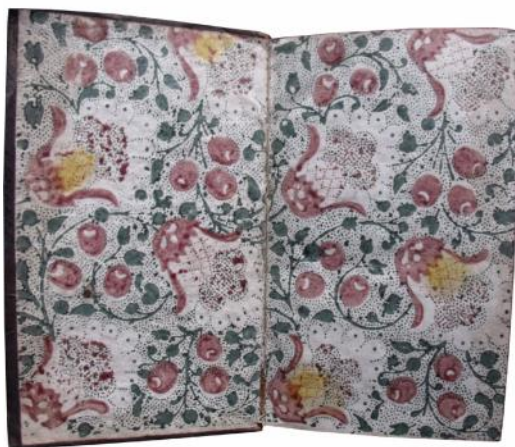
A.

Előzések:
1750-es évek végétől ca.1780-as évek elejéig

B.

52. Tábla

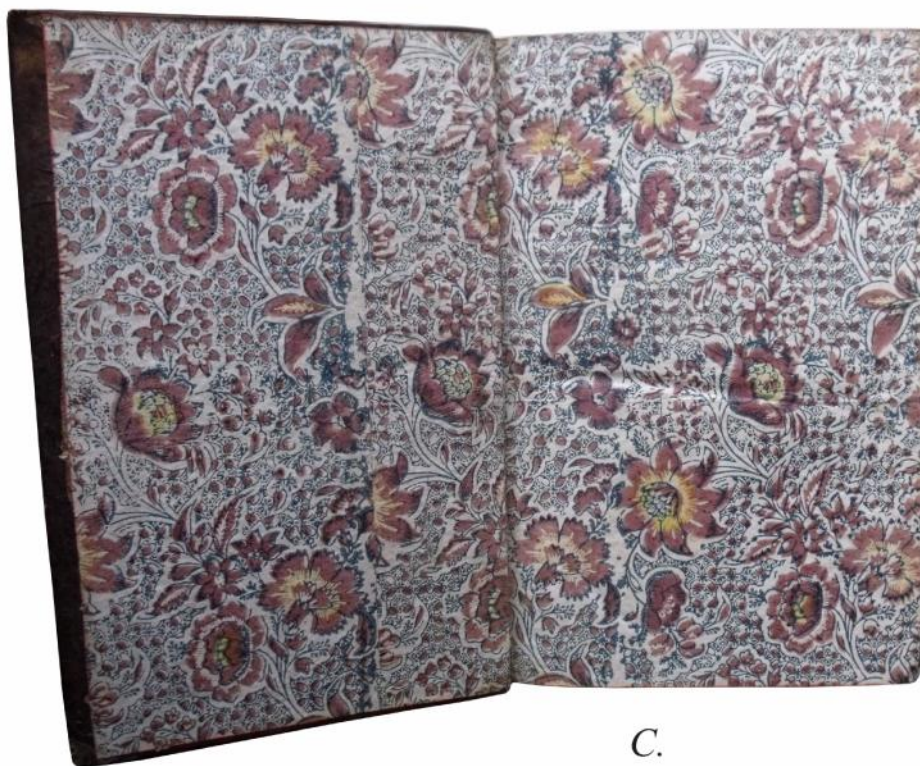

A.

B.

Előzések:
1760-as évek második fele és 1770-es évek

C.

53. Tábla

Előzék:
ca.1760-as évek második fele, 1770-es évek

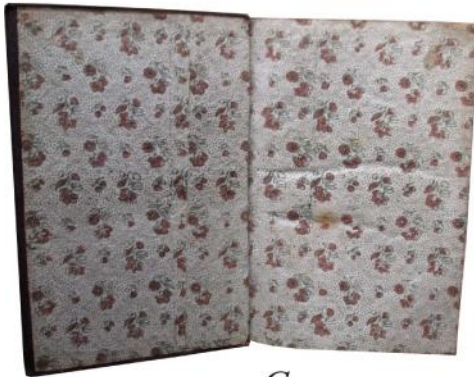
54. Tábla

A.

B.

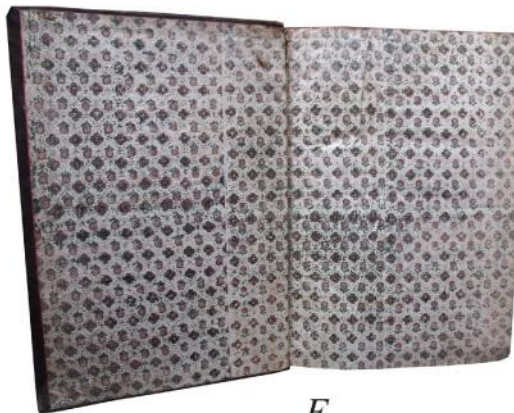

C.

D.

Előzések:
ca.1770-1790

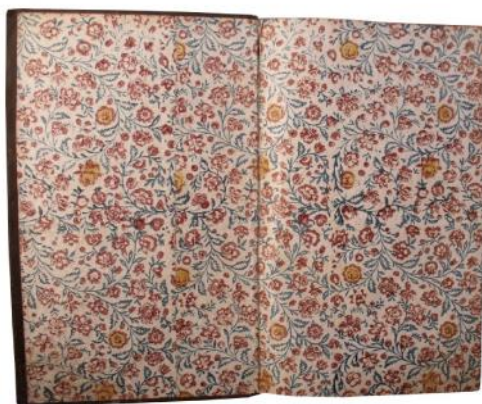

E.

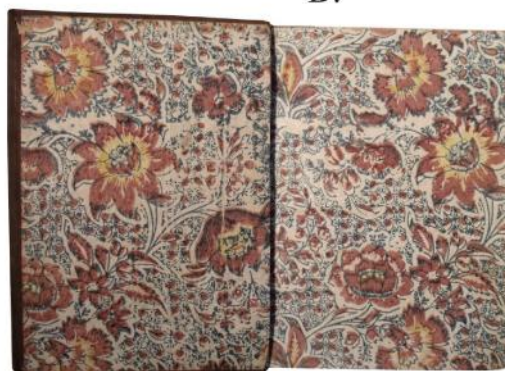

F.

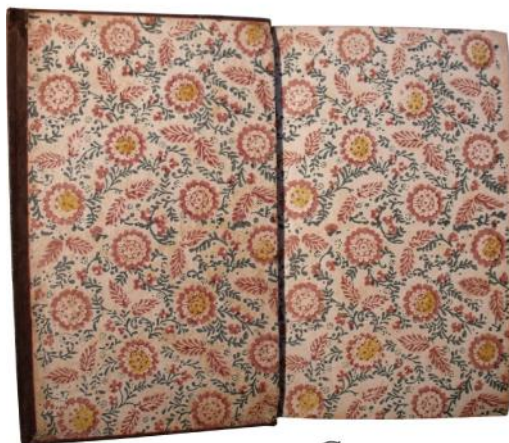
55. Tábla

A.

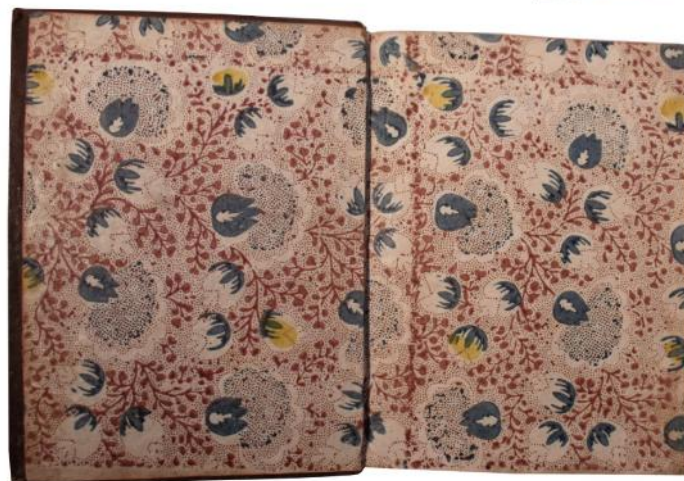
B.

C.

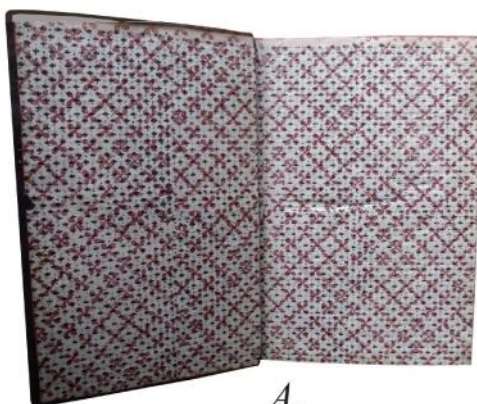
D.

E.

Előzések:
ca.1770-1790

56. Tábla

A.

B.

C.

D.

E.

F.

Előzések:
ca.1780-1790

57. Tábla

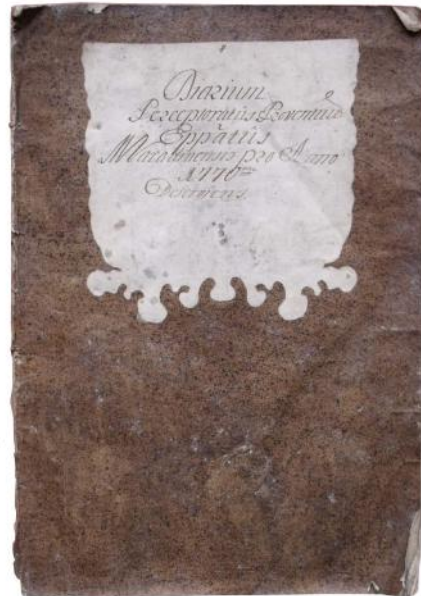
Kötések:
ca.1760-1785

58. Tábla

A.

B.

C.

D.

Levéltári
Kötetek:
1760-1770

E.

F.

59. Tábla

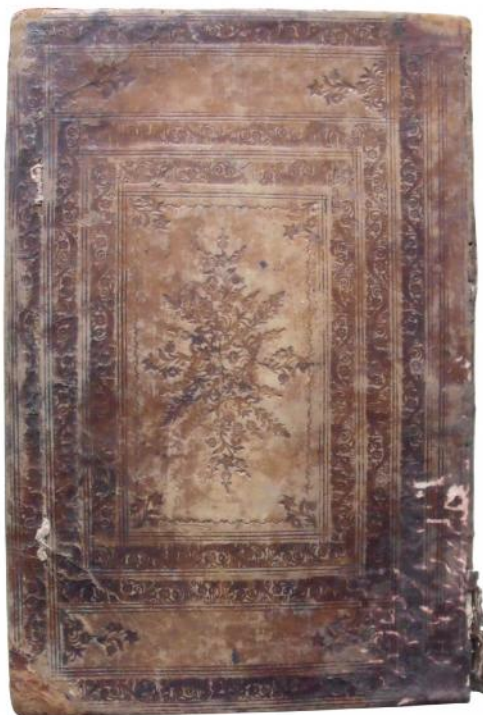
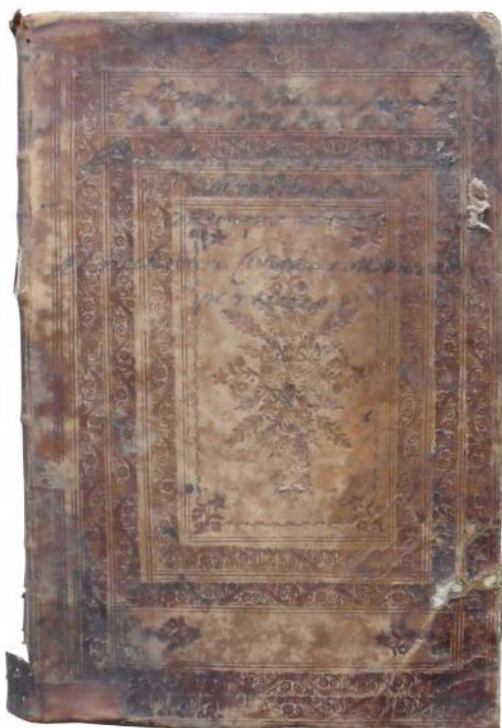

A Nagyváradi-újvárosi
Kapucinus rendház
Historia Domusa

Kötés:
ca.1773-1774
Gerincmagasság: 360 mm

60. Tábla

Kötés:
ca.1773-1774

Gerincmagasság.:
360 mm

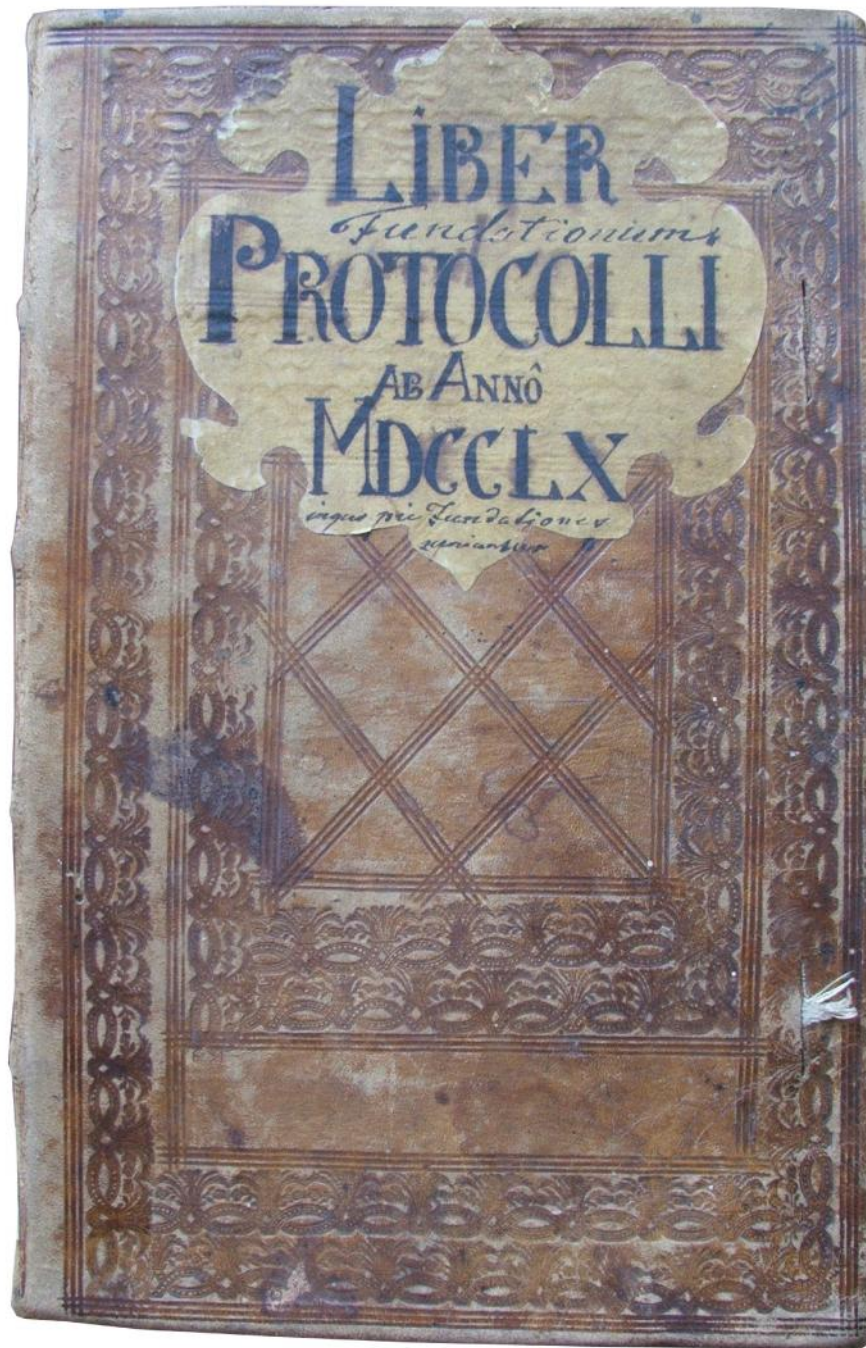
Nagyvárad-Újváros szenátusának
dokumentumkötet

61. Tábla

A bihardiőszegi plébánia protocolluma
Kötés: 1759-1774 között
Gerincmagasság: 360 mm

62. Tábla

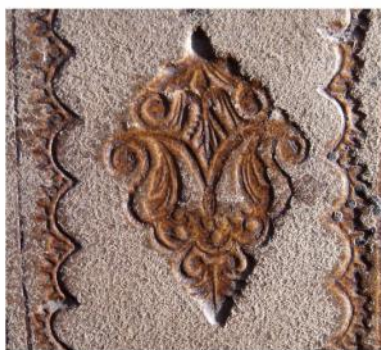
A Nagyváradi-olaszi Irgalmas rendház naplója

Kötés: ca.1760

63. Tábla

A margittai plébánia
anyakönyve
Kötés: 1776 körül
Gerincmagasság:
370 mm

Nagyvárad-Olaszi 1774-ben (térképrészet),
a Hellepauer(-Werletzmiller) és Mátyus-féle könyvkötő műhelyekkel

Mátyus özvegyének a telke

FÜGGELÉK

A színes táblákon szereplő kötéseket és előzékeket hordozó kötetek lelőhelyei
és rövid címleírásai:

1. Tábla - A.: Paxy, Ludovicus *Florilegium Sponsalitium* ... Comaromii, 1740.
(hozzákötve: Kernhoffer, Georgius *Universa philosophia* ... M.Varadini, 1745.)
Lelőhelye: E.Kvt./Kapucinus Mo.18-1
B.: Ardia, Antonius *Tuba catechetica* ... M.Varadini, 1752.
Lelőhelye: E.Kvt./Kapucinus Mo.18-7
2. Tábla - A.: Albertus Magnus *Paradisus animae* ... M.Varadini, 1749.
Lelőhelye: E.Kvt./Kapucinus Mo.18-3
B.: Danes, Petrus Ludovicus *Generales temporum notio* ... M.Varadini, 1749.
Lelőhelye: E.Kvt./Kapucinus Mo.18-2
C.: Albertus Magnus *Paradisus animae* ... M.Varadini, 1749.
Lelőhelye: E.Kvt./Belényesi plébánia kvt.
D.: Sandini, Antonius *Historia familiae sacrae* ... M.Varadini, 1752.
Lelőhelye: E.Kvt./10342
3. Tábla: Kiadás-bevételi pénztári naplók (1740-1749)
Lelőhelyük: RNLBml/Római Katolikus Püspökség Gazdasági Levéltára/Acte Economice
4. Tábla: *Florilegium Forgachianum* ... M.Varadini, 1752.
Lelőhelye: E.Kvt./ Kapucinus Mo.18-8
5. Tábla: Fleury, Claudius *Algemeine Kirchengeschichte* ... III.Th. Frankfurt u. Leipzig, 1754.
Lelőhelye: E.Kvt./2797
6. Tábla: Benedictus XIV.papa *Opera. T.I.* Romae, 1747.
Lelőhelye: E.Kvt./1835
7. Tábla - A.: Serry, Jacobus Hyacinthus *Historia congregationum* ... Venetiis, 1740.
Lelőhelye: E.Kvt./1924
B.: Desericius, Josephus Innocentius *De initiis ac majoribus* ... Budae, 1748.
Lelőhelye: E.Kvt./6487
8. Tábla: Fischer, Christophorus *Operis oeconomici* ... Cassoviae, 1737.
Lelőhelye: E.Kvt./5430
9. Tábla: Annatus, Petrus *De sacris ecclesiae conciliis* ... Cassoviae, 1743 [M.Varadini, 1765.]
Lelőhelye: E.Kvt./Nagyvárad-újvárosi plébánia kvt.
10. Tábla: *Staats-Frag* ... Augspurg, 1764.
Lelőhelye: E.Kvt./2583
11. Tábla: Fleury, Claudius *Historia ecclesiastica* ... T.XX. August.Vind. et Oeniponti, 1764.
Lelőhelye: E.Kvt./1219

12. Tábla - A.: Gauchat *Lettres critiques* ... Paris, 1760.
Lelöhelye: E.Kvt./3312
B.: Lohner, Tobias *Instructio practica* ... Tyrnaviae, 1743.
(hozzákötve: *Assertiones ex universa philosophia* ... Fr. Molnár... M.Varadini, 1763.)
Lelöhelye: E.Kvt./Tenkei plébánia kv.
C.: *Die Staatskunst* ... Frankfurt u. Leipzig, 1767.
Lelöhelye: E.Kvt./4536
13. Tábla - A.: Barbosa, Augustinus *Thesaurus locorum communium* ... Coloniae Allobrogum, 1737.
Lelöhelye: E.Kvt./1956
B.: Concina, Daniel *Theologia christiana* ... Romae, 1763.
Lelöhelye: E.Kvt./5111
14. Tábla - A., F.: Concina, Daniel *Theologia christiana* ... Romae, 1763.
Lelöhelye: E.Kvt./5111
B, C.: Barbosa, Augustinus *Thesaurus locorum communium* ... Coloniae Allobrogum, 1737.
Lelöhelye: E.Kvt./1956
D, G.: Schmitth, Nicolaus *Imperatores Ottomanici* ... Tyrnaviae, 1760-1761.
Lelöhelye: E.Kvt./6459
E.: Pirhing, Henricus *Jus canonicum* ... T.III-V. Venetiis, 1759.
Lelöhelye: E.Kvt./1709
15. Tábla - A.: Zallwein, Gregorius *Principia juris ecclesiastici* ... Augustae Vind., et Oeniponti, 1763.
Lelöhelye: E.Kvt./4200
B.: Buddeus, Ioannes Franciscus *Historia ecclesiastica* ... Veteris Testamenti, Halae Magdeburgicae, 1752.
Lelöhelye: E.Kvt./2050
16. Tábla: Náray, Georgius *Lyra coelestis* ... Tyrnaviae, 1695.
Lelöhelye: E.Kvt./95
17. Tábla - A.: Biner, Josephus *Apparatus eruditionis* ... Augustae Vindelicorum, et Friburgi Brisgojae, 1764.
Lelöhelye: E.Kvt./1391
B.: *Museum rusticum et commerciale* ... Leipzig, 1767.
Lelöhelye: E.Kvt./3405
18. Tábla: *Histoire generale ... de la Compagnie de Jesus* ... Amsterdam, 1761.
Lelöhelye: E.Kvt./1066
19. Tábla - A.: Reviczky, Antonius *Elementa philosophiae naturalis* ... Tyrnaviae, 1758.
Lelöhelye: E.Kvt./6382
B.: Mansi, Ioannes Dominicus *Epitome doctrinae moralis* ... Tyrnaviae, 1766.
(hozzákötve: *Assertiones ex universa theologia* ... Franciscus Molnár ... Claudiopoli, 1767.)
Lelöhelye: E.Kvt./Mezőtelegdi plébánia kv.
C.: Reviczky, Antonius *Elementa philosophiae naturalis* ... Tyrnaviae, 1757.
Lelöhelye: E.Kvt./Tenkei plébánia kv.
D.: Schmitth, Nicolaus *Imperatores Ottomanici* ... Tyrnaviae, 1760-1761.
Lelöhelye: E.Kvt./Tenkei plébánia kv.

20. Tábla: *Lettres d'une mere a son fils ...* Paris, 1768.
Lelöhelye: E.Kvt./1063
21. Tábla: Baruffaldo, Hieronymus *Ad Rituale Romanum commentaria ...* Venetiis, 1752.
Lelöhelye: E.Kvt./1847
22. Tábla: Reviczky, Antonius *Elementa philosophiae rationalis ...* Tyrnaviae, 1757.
Lelöhelye: E.Kvt./6379
23. Tábla: Juenin, Gasparus *Institutiones theologicae ad usum seminariorum ...* Antverpiae, 1746.
Lelöhelye: E.Kvt./4295
24. Tábla - A.: Mamachius, Thomas *De animabus justorum ...* Romae, 1766.
Lelöhelye: E.Kvt./2805
- B.: Gregorius I., papa *Opera omnia. T.X.* Venetiis, 1773.
Lelöhelye: E.Kvt./5124
25. Tábla: Pelliccia, Alexius Aurelius *De christianae ecclesiae ... T.III.* Venetiis, 1782.
Lelöhelye: E.Kvt./1543
26. Tábla: Sasserath, Reinerus *Cursus theologiae moralis ... P.II.* Augustae Vindelicorum, 1780.
Lelöhelye: E.Kvt./3844
27. Tábla - A.: *Menologium Graecorum ...* Urbini, 1727.
Lelöhelye: E.Kvt./2124
- B.: Gregorius I., papa *Opera omnia. T.XI.* Venetiis, 1774.
Lelöhelye: E.Kvt./5125
- C.: Duplessis, Carolus *Collectio judiciorum ...* Lutetiae Parisiorum, 1728.
Lelöhelye: E.Kvt./2133
28. Tábla Péterffy, Carolus *Sacra concilia ecclesiae ...* Viennae Austriae, 1742.
Lelöhelye: E.Kvt./1975
29. Tábla - A.: Herodotos *Historiarum libri IX.* Amstelodami, 1763.
Lelöhelye: E.Kvt./2161
- B.: Péterffy, Carolus *Sacra concilia ecclesiae ...* Viennae Austriae, 1742.
Lelöhelye: E.Kvt./1975
- C.: Gánóczy Antal *A Credonak ... magyarázása.* Nagy-Váradon, 1780.
Lelöhelye: E.Kvt./Tenkei plébánia kvt.
30. Tábla: Febronius, Justinus *De statu ecclesiae ...* Bullioni, 1765.
Lelöhelye: E.Kvt./j.n.
31. Tábla: *Martyrologium Romanum ...* Venetiis, 1759.
Lelöhelye: E.Kvt./j.n.
32. Tábla: Wagner, Carolus *Analecta Scephusii ... P.II.* Viennae, 1774.
Lelöhelye: E.Kvt./6482
33. Tábla: Gánóczy, Antonius *Dissertatio historico-critica de S.Ladislao ...* Viennae Austriae, 1775.
Lelöhelye: E.Kvt./j.n.
34. Tábla - A.: Benkő, Josephus *Transsilvania ... T.II.* Vindobonae, 1778.
Lelöhelye: E.Kvt./5140
- B.: Fleury, Claudius *Historia ecclesiastica ... T.LI.* Augustae Vindelicorum, et Oeniponti, 1772.
Lelöhelye: E.Kvt./1250

35. Tábla: *Sammlung der kaiserlich-königlichen landesfürstlichen Gesetze ...* Wien, 1782.
Lelőhelye: E.Kvt./1962
36. Tábla: *Alcuinus Opera. T.I.* Ratisbonae, 1777.
Lelőhelye: E.Kvt./1912
37. Tábla - A.: Gánóczy Antal *A Credonak ... magyarázása.* Nagy-Váradon, 1780.
Lelőhelye: E.Kvt./1912
- B.: Renaudot, Eusebius *Liturgiarum orientalium collectio ... T.II.* Parisiis, 1716.
Lelőhelye: E.Kvt./4050
38. Tábla: Gánóczy Antal *A Credonak ... magyarázása.* Nagy-Váradon, 1780.
Lelőhelye: E.Kvt./9715
39. Tábla - A.: Origenis Adamantius *Opera omnia. T.III.* Wirceburgi, 1781.
Lelőhelye: E.Kvt./4220
- B.: Wagner, Carolus *Analecta Scepusii ... P.IV.* Posonii, et Cassoviae, 1778.
Lelőhelye: E.Kvt./6483
40. Tábla: Reiffenstuel, Anacletus *Theologia moralis ... T.I.* Augustae Vindelicorum, 1777.
Lelőhelye: E.Kvt./j.n.
41. Tábla: Montfaucon, Bernardus de *Antiquitates Graecae et Romanae ...* Norimbergae, 1757.
Lelőhelye: E.Kvt./2374
42. Tábla: Gánóczy, Antonius *Dissertatio historico-critica de S.Ladislao ...* Viennae Austriae, 1775.
Lelőhelye: E.Kvt./2998
43. Tábla - A.: Frivaldszky, Joannes *Supellex concionatoria ... P.I.* Leutschoviae, 1781.
Lelőhelye: E.Kvt./5916
- B.: Gánóczy Antal *A szent sacramentomoknak ... magyarázása.* Nagy-Váradon, 1779.
Lelőhelye: E.Kvt./9718
44. Tábla: Causeus, Michael Angelus *Romanum museum ... T.I.* Romae, 1746.
Lelőhelye: E.Kvt./j.n.
45. Tábla: Bethlen, Wolfgangus *Historia de rebus Transsylvanicis ... T.II.* Cibinii, 1782.
Lelőhelye: E.Kvt./9355
46. Tábla - A.: Febei, Franc. Antonius *De regulis juris canonici ...* Magno-Varadini, 1763.
(hozzákötve: *Assertiones ex universa philos. ... Joannes Mikusy ...* M.Varadini, 1766.)
Lelőhelye: E.Kvt./Zilahi plébánia kvt.
- B.: Febei, Franc. Antonius *De regulis juris canonici ...* Magno-Varadini, 1763.
(hozzákötve: *Assertiones ex universa philos. ... Joannes Mikusy ...* M.Varadini, 1766.)
Lelőhelye: E.Kvt./Kapucinus Mo. 18-13
- C.: Febei, Franc. Antonius *De regulis juris canonici ...* Magno-Varadini, 1763.
(hozzákötve: *Assertiones ex universa theol. ... Michael Rosznauer ...* M.Varadini, 1766.)
Lelőhelye: E.Kvt./Kapucinus Mo. 18-15
- D.: Vogler, Conrad *Demonstratio veritatis catholicae ...* Tyrnaviae, 1765.
(hozzákötve: *Assertiones theologicae ... Petrus Klobusiczky ...* M.Varadini, 1777.)
Lelőhelye: E.Kvt./Belényesi plébánia kvt.

47. Tábla: *Nos Adamus ...* M.Varadini, 1772.
Lelőhelye: E.Kvt./Kapucinus Mo. 18-22
48. Tábla - A.: Orsi, Josephus Augustinus *De irreformabili Romani Pontificis ... T.II.* Romae, 1772.
Lelőhelye: E.Kvt./4019
B.: Serry, Jacobus Hyacinthus *Exercitationes historicae ...* Venetiis, 1767.
Lelőhelye: E.Kvt./1905
49. Tábla - A.: Achenwall, Gottfried *Die Staatsklugheit ... – Staatsverfassung ...* Göttingen, 1763-1768.
Lelőhelye: E.Kvt./2654.
B.: Zallwein, Gregorius *Principia juris ecclesiastici ...* Augustae Vind., et Oeniponti, 1763.
Lelőhelye: E.Kvt./4200
50. Tábla - A.: Febei, Franc. Antonius *De regulis juris canonici ...* Magno-Varadini, 1763.
(hozzákötve: *Dum assertiones ex universa theol. ... Michel Kiss ...* M.Varadini, 1765.)
Lelőhelye: E.Kvt./Nagyvárad-olaszi plébánia kvt.
B.: Bernardus S., Claraevallensis *Opera. V.I.* Venetiis, 1750.
Lelőhelye: E.Kvt./1915
C.: Stackhouse, Thomas *Traité complet de theologie ... T.III.* Lausanne, 1760.
Lelőhelye: E.Kvt./1941
D.: *Anmerkungen über die natürliche Beschaffenheit ...* Augsburg, 1763.
Lelőhelye: E.Kvt./2625
E.: Febei, Franc. Antonius *De regulis juris canonici ...* Magno-Varadini, 1763.
(hozzákötve: *Dum assertiones ex universa theol. ... Michel Kiss ...* M.Varadini, 1765.)
Lelőhelye: E.Kvt./Kapucinus Mo. 18-14
51. Tábla - A.: Gánóczy Antal *A szent sacramentomoknak ... magyarázása.* Nagy-Váradon, 1779.
Lelőhelye: E.Kvt./9719
B.: Fulgentius S., Ruspensis *Opera.* Venetiis, 1742.
Lelőhelye: E.Kvt./1904
52. Tábla - A.: *Keresztény Herkulesnek ...* Kassán, 1768.
(hozzákötve: *Dum assertiones ex universa philosophia ... Adalbertus Török ... 1771.*)
Lelőhelye: E.Kvt./Nagyvárad-újvárosi plébánia lvt.
B.: Riegger, Paulus Josephus *Institutionum iurisprudentiae ... P.I.* Vindobonae, 1765.
Lelőhelye: E.Kvt./2646
C.: Bona, Joannes *Epistolae selectae ...* Augustae Taurinorum, 1755.
Lelőhelye: E.Kvt./1896
53. Tábla: Biner, Josephus *Apparatus eruditionus ...* Venetiis, 1754.
Lelőhelye: E.Kvt./j.n.
54. Tábla - A.: *Kaiserlich königliche ... Realzeitung ...* Wien, 1771.
Lelőhelye: E.Kvt./1283
B.: Gánóczy Antal *A Credonak ... magyarázása ...* Nagy-Váradon, 1780.
Lelőhelye: E.Kvt./9717
C.: Isidorus S., Pelusioti *De interpretatione Divinae Scripturae ...* Venetiis, 1745.
Lelőhelye: E.Kvt./2154
D.: Wagner, Carolus *Analecta Scepuii ... P.IV.* Posonii, et Cassoviae, 1778.
Lelőhelye: E.Kvt./6483
E.: Palatius, Joannes *Gesta pontificum Romanorum ...* Venetiis, 1687.
Lelőhelye: E.Kvt./539
F.: Gánóczy Antal *A Credonak ... magyarázása.* Nagy-Váradon, 1780.
Lelőhelye: E.Kvt./1912

55. Tábla - A.: Marca, Petrus de *Dissertationum de concordia ...* Venetiis, 1763.
Lelőhelye: E.Kvt./j.n.
B.: Thomas de Aquino S. *Opera ... T.XXVII-XXVIII.* Venetiis, 1759.
Lelőhelye: E.Kvt./j.n.
C.: *Annales ecclesiastici Germaniae ... T.V.* Viennae Austriae, 1762.
Lelőhelye: E.Kvt./j.n.
D.: Benedictus XIV., papa *Bullarium T.III.* Romae, 1761.
Lelőhelye: E.Kvt./j.n.
E.: Opstraet, Joannes *De locis theologicis ...* Venetiis, 1769.
Lelőhelye: E.Kvt./j.n.
56. Tábla - A.: Sigonius, Carolus *Opera omnia ... T.III.* Mediolani, 1733.
Lelőhelye: E.Kvt./2165
B.: Annatus, Petrus *Apparatus ad positivam theologiam ... T.I.* Venetiis, 1766.
Lelőhelye: E.Kvt./j.n.
C.: Origenis Adamantius *Opera omnia. T.III.* Wirceburgi, 1781.
Lelőhelye: E.Kvt./4220
D.: *Italus ad cl. Justinum Febronium ...* Tridenti, 1774.
Lelőhelye: E.Kvt./2811
E.: Sasserath, Reinerus *Cursus theologiae moralis ... P.II.* Augustae Vindelicorum, 1780.
Lelőhelye: E.Kvt./3844
F.: Pelliccia, Alexius Aurelius *De christianae ecclesiae ... T.III.* Venetiis, 1782.
Lelőhelye: E.Kvt./1543
57. Tábla: –
58. Tábla - A,
B,
C.: Levéltári kötetek 1770 (a vaskohi uradalom, az egyházmegyei és alapítványi pénztárak naplói).
Lelőhelyük: E.Lvt./j.n.
D,
E,
F.: Levéltári kötetek (egyházmegyei pénztári naplók) 1769, 1764, 1768.
Lelőhelyük: RNLBmI/Római Katolikus Püspökség Gazdasági Levéltára/Acte Economice
A Nagyvárad-újvárosi Kapucinus rendház historia domusa (ca.1774).
Lelőhelye: RNLBmI / a Kapucinus Rend levéltára (Fondul Ordinului Capucinilor) / 8.
dosszié = *Historia Domestica Fratrum Capucinatorum Magno Varadinensium ab anno MDCCXXVII.*
59. Tábla:
Lelőhelye: RNLBmI / a Kapucinus Rend levéltára (Fondul Ordinului Capucinilor) / 8.
dosszié = *Historia Domestica Fratrum Capucinatorum Magno Varadinensium ab anno MDCCXXVII.*
60. Tábla:
Nagyvárad-Újváros szenátusának dokumentumkötet (ca.1774).
Lelőhelye: Nagyvárad város levéltárának töredéke az Egyházmegyei Levéltárban / 1.
kéziratkötet = *Chronologico-Diplomatica Status ... Civitatis Magno-Varadiensis ...*.

61. Tábla: A diószegi plébánia protokollum-kötete (ca.1759-1774).
Lelőhelye: A bihardiószei plébánia levéltára az Egyházmegyei Levéltárban / j.n. = *Codex omnium brevium apostolicorum, nec non decretorum epplium ...*
62. Tábla: A Nagyvárad-olaszi Irgalmasrend naplója (ca.1760).
Lelőhelye: RNLBmI / az Irgalmas Rend levéltára (Fondul Spitalului Mizericordian) / 1. dosszié = *Liber Protocolli ab anno MDCCLX... Liber Foundationum ...*
63. Tábla: A margittai plébánia anyakönyve (ca. 1776)
Lelőhelye: A margittai plébánia levéltára az Egyházmegyei Levéltárban / j.n.
64. Tábla: Részlet Gaszner Lőrinc Teofil püspökségi és vármegyei geometrának a Nagyvárad-Olaszi városrész árvíz sújtotta területeit ábrázoló térképéről: *Pars oppidi episcopalis Várad-Olaszi, in qua exhibentur fundi numeris suis distincti, quibus exundatione nuperna Chrysii detrimentum allatum fuerat ... delineata 1ma Aug. 1774. duodecim post exundat. diebus.*
Lelőhelye: RNLBmI / Tervtár (Colecția de planuri) / 437. sz. térkép.
<http://mek.niif.hu/05500/05559/pdf/03kepek.pdf>